

Editörden / From the editor
Mutahhar Aksarı

HAKEMLİ MAKALELER / REFEREED ARTICLES

Kamu Okullarının Finansmanında Bütçe Dışı Bir Kaynak: Hayırsever (Yardımsever) Katkıları / An External Funding Source in the Financing of Public Schools: Philanthropic Contributions
Hüseyin Yolcu

Erken Cumhuriyet Döneminde Milli Gurur ve Ulus Kimlik İnşa Sürecinde Uluslararası Sportif Faaliyetler: 1930 Türkiye-SSCB Arasında Yapılan Boks Müsabakaları / International Sporting Activities in the Process of National Pride and Nation Identity Building in the Early Republican Period: Boxing Competitions Between Turkey and The USSR in 1930
Tünay Aras

"Otoriter Neoliberalizmin Cinsiyeti": AKP Dönemi Toplumsal Cinsiyet Politikaları / "The Gender of Authoritarian Neoliberalism": Gender Policies in AKP Period
Hande Beyza Doğdu

ISSN: 1303-9202

Cilt: 20 Sayı: 80 Güz: 2022

Volume: 20 Issue: 80 Autumn: 2022

EĞİTİM SEN Adına Sahibi / Chief on behalf of Education and Science Workers' Union
Prof. Dr. Nejla Kurul (nejlakurul@egitimsen.org.tr)

EĞİTİM SEN Adına Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publisher on behalf of Education and Science Workers' Union

Ikram Atabay (ikramatabay@egitimsen.org.tr)

Yayın Yönetim Yeri / Place of Publishing Management

Aziziye Mh. Cinnah Cd. Willy Brand Sk. No:13 Çankaya-Ankara

Editörler / Editors*

Mutahhar Aksarı (E. İngilizce Öğretmeni, muaksari@egitimbilimtoplum.com.tr)

Sinan Yıldırım (Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, sinan.yildirim@egitimbilimtoplum.com.tr)

* Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order

Yayın Kurulu / Editorial Board*

Mutahhar Aksarı (E. İngilizce Öğretmeni, muaksari@egitimbilimtoplum.com.tr)

Mustafa Altıntaş (Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, maltintas@gazi.edu.tr)

Pınar Bedirhanoğlu (Doç. Dr., ODTÜ, eflani@metu.edu.tr)

Serap Emil (Dr. Öğr. Üyesi, ODTÜ, semil@metu.edu.tr)

Ramazan Günlü (Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, gunlu@mu.edu.tr)

Meltem Kayıran (Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, meltemkayiran@gmail.com)

M. Kemal Sevgisunar (Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi,

kemalsevgisunar@egitimbilimtoplum.com.tr)

Sinan Yıldırım (Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi, sinan.yildirim@egitimbilimtoplum.com.tr)

* Soyadına göre alfabetik sırada / In alphabetical order

Basım Tarihi / Printing Date : 11.11.2022

Yayın Aralığı / Publication Period: 3 Aylık

Yayın Türü / Publication Type : Yaygın

Matbaa Adresi / Printing Address : Hermes Ofset Baskı Hizmetleri

Büyük Sanayi 1. Cadde No:105 İskitler / Ankara Tel: 0312 384 34 32 Faks: 0312 341 01 98

Kapak Tasarımı / Cover Design : Gülözar Ünver (gulaygulizar@egitimsen.org.tr)

Dizgi / Typography : Gülözar Ünver

Dergide yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

The ideas published in the journal belong to the authors.

EĞİTİM SEN Eğitim Bilim Toplum Dergisi'nin yer aldığı endeksler

*Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (TÜBİTAK-ULAKBİM TR Dizin Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı)

EBSCOhost

Journal of Education Science Society is indexed and abstracted in

*Turkish Academic Network and Information Center (TUBITAK-ULAKBİM TR Index Social and Humanity Sciences Data Base)

EBSCOhost

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

Nuran Aytumur Sağıroğlu (Doç. Dr.)

Sabiha Bilgi (Dr. Öğr. Üyesi)

Mahmut Öztürk (Prof. Dr.)

Cem Somel (Prof. Dr.)

Sadık Yöndem (Dr. Öğr. Üyesi)

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

Servet Akyol (Doç. Dr.)

Süleyman Ulutürk (Doç. Dr.)

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ

Lütfiye Bozdağ (Dr. Öğr. Üyesi)

Hayri Kozanoğlu (Prof. Dr.)

Gözde Orhan (Dr. Öğr. Üyesi)

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Yasemin Özgün Çakar (Doç. Dr.)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Gülseren Adaklı (Doç. Dr.)

Ömer Adıgüzel (Prof. Dr.)

Özkan Ağtaş (Doç. Dr.)

Niyazi Altunya (Dr.)

Gönül Akçamete (Prof. Dr.)

Sevgi Can Yağcı Aksel (Doç. Dr.)

Hasan H. Aksoy (Prof. Dr.)

Elif Ekin Akşit (Prof. Dr.)

Abdülrezak Altun (Prof. Dr.)

Elçin Aktoprak (Dr. Öğr. Üyesi)

Müge Artar (Prof. Dr.)

Ferda Dönmez Atbaşı (Doç. Dr.)

Sıla Ay (Doç. Dr.)

İnayet Pehlivan Aydın (Prof. Dr.)

Serdal Bahçe (Prof. Dr.)

Utku Balaban (Doç. Dr.)

Erdoğan Boz (Dr.)

Halil Buyruk (Doç. Dr.)

Funda Şenol Cantek (Prof. Dr.)

Eren Ceylan (Prof. Dr.)

Nilgün Çelebi (Prof. Dr.)

Nur Betül Çelik (Prof. Dr.)

Sevgi Çıkrıkçı (Dr. Öğr. Üyesi)

Aykut Çoban (Prof. Dr.)

Mustafa Kemal Coşkun (Doç. Dr.)

Erol Demir (Prof. Dr.)

R. Nükhet Demirtaşlı (Prof. Dr.)

Ülkü Doğanay (Prof. Dr.)

Çiler Dursun (Prof. Dr.)

Pınar Ecevitöğlu (Dr. Öğr. Üyesi)

Hayriye Erbaş (Prof. Dr.)

Selin Esen (Prof. Dr.)

Yasemin Esen (Doç. Dr.)

Zeliha Etöz (Prof. Dr.)

Ceyhun Gürkan (Doç. Dr.)

Hamit Hancı (Prof. Dr.)

Ayşe Çakır İlhan (Prof. Dr.)

Emine Gül Kapçı (Prof. Dr.)

Süreyya Karacabey (Doç. Dr.)

Onur Karahanoğulları (Prof. Dr.)

Tevhide Kargın (Prof. Dr.)

Kurtuluş Kayalı (Prof. Dr.)

Meltem Kayıran (Doç. Dr.)

Bedriye Poyraz (Prof. Dr.)

Nejla Kurul (Prof. Dr.)

Ahmet Makal (Prof. Dr.)

Rıfat Miser (Prof. Dr.)

Ayşe Okvuran (Prof. Dr.)

Cüneyt Ozansoy (Doç. Dr.)

Tülin Öngen (Prof. Dr.)

Sevilay Çelenk Özen (Doç. Dr.)

Funda Başaran Özdemir (Prof. Dr.)

Alev Özkazanç (Prof. Dr.)

Seçkin Özsoy (Doç. Dr.)

Metin Özüoğurlu (Prof. Dr.)

Dilek Peçenek (Prof. Dr.)

Tülin Sağlam (Prof. Dr.)

Serpil Sancar (Prof. Dr.)

Cenk Saraçoğlu (Doç. Dr.)

Fevziye Sayılan (Doç. Dr.)

Mustafa Sever (Doç. Dr.)

Sedat Sever (Prof. Dr.)

Burcu Sümer (Doç. Dr.)

Nurettin Şimşek (Prof. Dr.)

Mine Tan (Prof. Dr.)

Erel Tellal (Prof. Dr.)

Gülay Toksöz (Prof. Dr.)

Nurcan Törenli (Prof. Dr.)

Meral Uysal (Prof. Dr.)
Hasan Ünder (Prof. Dr.)
Banş Ünlü (Doç. Dr.)
Aslı Yağmurlu (Prof. Dr.)
İlhan Yalçın (Prof. Dr.)
M.İkbal Yetişir (Doç. Dr.)
Ahmet Yıldız (Doç. Dr.)
Gaye Burcu Yıldız (Prof. Dr.)
Zafer Yılmaz (Dr.)

Filiz Çulha Zabcı (Prof. Dr.)

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ

Fesih Bayraktar (Dr. Öğr. Üyesi)
Sibel Cengiz (Prof. Dr.)

ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ

Nurettin Beltekin (Dr. Öğr. Üyesi)

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

Malik Yılmaz (Dr. Öğr. Üyesi)

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

Şerife Geniş Adaş (Prof. Dr.)
Murat Necip Arman (Doç. Dr.)
Özgür Balmumcu (Dr. Öğr. Üyesi)
Mehmet Özbek (Dr. Öğr. Üyesi)
Adil Türkoğlu (Prof. Dr.)

Ruken Aral Vural (Prof. Dr.)

BAKÜ AVRASYA ÜNİVERSİTESİ

Elmira Memmedova-Kekeç (Doç. Dr.)

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ

Saadet Maltepe (Doç. Dr.)
İsmail Zencirci (Dr.)

BANDIRMA 17 EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Burak Darıcı (Doç. Dr.)

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

Sadegül Akbaba Altun (Prof. Dr.)
H. Şebnem Oğuz (Prof. Dr.)
L. Doğan Tılıç (Prof. Dr.)
Aylin Demirli Yıldız (Doç. Dr.)

BATMAN ÜNİVERSİTESİ

İsmail Şiriner (Prof. Dr.)

BEYKOZ ÜNİVERSİTESİ

Nevzat Evrim Önal (Doç. Dr.)

BİLGİ ÜNİVERSİTESİ

Ömer Turan (Prof. Dr.)

BİLKENT ÜNİVERSİTESİ

Pınar İpek (Doç. Dr.)
Erinç Yeldan (Prof. Dr.)

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ

Fatma Gök (Prof. Dr.)
Biray Kırılı (Prof. Dr.)
Ebru Muğaloğlu (Doç. Dr.)
Rıfat Okçabol (Prof. Dr.)
Nazlı Somel (Dr.)

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

Sadık Kartal (Prof. Dr.)
Ekber Tombul (Prof. Dr.)
Gaye Gökalp Yılmaz (Dr. Öğr. Üyesi)

BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ

Selda Polat Hüsrevşahi (Prof. Dr.)

CENEVRE ÜNİVERSİTESİ

Engin Sustam (Doç. Dr.)

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

Ali Dönmez (Prof. Dr.)
Filiz Kardam (Doç. Dr.)

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

Mehmet Özgüden (Dr. Öğr. Üyesi)

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ

Adnan Gümüş (Prof. Dr.)
İbrahim Ortaş (Prof. Dr.)
Mediha Sarı (Prof. Dr.)

DOKUZEYLÜL ÜNİVERSİTESİ

N. Erkin Başer (Dr. Öğr. Üyesi)
Özge Can (Doç. Dr.)
G. Songül Ercan (Doç. Dr.)

Burcu İlkay Karaman (Doç. Dr.)

Kemal Kocabaş (Prof. Dr.)

Abdullah Martal (Prof. Dr.)

İdris Şahin (Doç. Dr.)

Ahmet Nazmi Üste (Dr. Öğr. Üyesi)

Yaşar Yavuz (Dr. Öğr. Üyesi)

Levent Yılmaz (Doç. Dr.)

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

Taner Atmaca (Doç. Dr.)

Fahriye Hayıresever (Doç. Dr.)

EGE ÜNİVERSİTESİ

Lülüfer Körükmez (Dr. Öğr. Üyesi)

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

Elif Gazioğlu Terzi (Doç. Dr.)

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Ayşe Fulya Şen (Doç. Dr.)

GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ

Buket Türkmen (Doç. Dr.)

Hakan Yücel (Doç. Dr.)

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Naciye Aksoy (Prof. Dr.)

Kemal İnal (Doç. Dr.)

Muhteşem Kaynak (Prof. Dr.)

Aziz Konukman (Prof. Dr.)

Tuba Ongun (Prof. Dr.)

Aydan Özsoy (Doç. Dr.)

Ufuk Serdaroğlu (Prof. Dr.)

Ayhan Ural (Doç. Dr.)

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

Muharrem Açıkgöz (Doç. Dr.)

M. Nuri Gültekin (Prof. Dr.)

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

Gülşay Aslan (Prof. Dr.)

Erdal Küçükler (Doç. Dr.)

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

R. Berker Bank (Dr. Öğr. Üyesi)

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

Şefik Taylan Akman (Dr. Öğr. Üyesi)

Elif Başak Aksoy (Dr.)

Nihan Akkocaoğlu Çayır (Dr. Öğr. Üyesi)

Gülsüm Sevinç Depeli (Doç. Dr.)

E. Berna Gücüm (Dr. Öğr. Üyesi)

Fitnat Kaptan (Prof. Dr.)

Kasım Karataş (Prof. Dr.)

Muammer Kaymak (Doç. Dr.)

Mete Kaan Kaynar (Prof. Dr.)

M. Hakan Mihci (Prof. Dr.)

S. Sevdâ Uluğtekin (Prof. Dr.)

Bülent Yılmaz (Prof. Dr.)

HELMUT SCHMIDT ÜNİVERSİTESİ

Amd-Michael Nohl (Prof. Dr.)

IŞIK ÜNİVERSİTESİ

Nurcan Özkaplan (Prof. Dr.)

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

Yüksel Çırak (Dr. Öğr. Üyesi)

Sevim Öztürk (Doç. Dr.)

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

Mehmet Ö. Alkan (Prof. Dr.)

Ali O. Balkanlı (Dr. Öğr. Üyesi)

Ahmet Bekmen (Doç. Dr.)

Sevim Budak (Doç. Dr.)

Işıl Çakan Hacıbrahimoğlu (Prof. Dr.)

Serpil Çakır (Prof. Dr.)

Osman Zeki Çetinkaya (Dr. Öğr. Üyesi)

Yusuf Doğan Çetinkaya (Doç. Dr.)

Sevgi Çubukçu (Doç. Dr.)

Aynur Soydan Erdemir (Doç. Dr.)

Özgün Akduran Erol (Dr. Öğr. Üyesi)

H. Burak Gemalmaz (Prof. Dr.)

Mustafa Görkem Doğan (Dr. Öğr. Üyesi)

Özge Gökdemir Dumludağ (Doç. Dr.)

Ahsen Deniz Morva Kablamacı (Doç. Dr.)

Mustafa Kahveci (Dr. Öğr. Üyesi)

Murat Ertan Kardeş (Doç. Dr.)

M. Yücel Karlıklı (Dr. Öğr. Üyesi)

Erhan Keleşoğlu (Dr. Öğr. Üyesi)

Ertuğrul İ. Kızılkaya (Doç. Dr.)

Ümit Konya (Prof. Dr.)

Nilüfer Timisi Nalçaoğlu (Prof. Dr.)

Ayten Alkan Mertoğlu (Doç. Dr.)

Necdet Neydim (Prof. Dr.)

T. Hakan Olgun (Prof. Dr.)

Ayşegül Yakar Önal (Doç. Dr.)

M. Tefik Özcan (Prof. Dr.)

Eylem Özdemir (Dr. Öğr. Üyesi)

Pelin Pınar Özden (Doç. Dr.)

Sermin Sarıca (Dr. Öğr. Üyesi)

N. Şebnem Sayhan (Dr. Öğr. Üyesi)

Gülşay Günlük Şenesen (Prof. Dr.)

Özge İzdeş Terkoğlu (Dr. Öğr. Üyesi)

Ateş Uslu (Doç. Dr.)

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ - CERRAHPAŞA ÜNİVERSİTESİ

Fatma Bölükbaş Kaya (Prof. Dr.)

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

Devrim B. Kaymak (Doç. Dr.)

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

Zeliha Hepkon (Prof. Dr.)

İSTANBUL ATAŞEHİR ADIGÜZEL MYO.

Berrin Küçükcan (Dr. Öğr. Üyesi)

İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ

Filiz Başkan (Prof. Dr.)

Fatma Işık Gürleyen (Dr. Öğr. Üyesi)

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ

İrem İnceoğlu (Doç. Dr.)

Özgür Orhangazi (Prof. Dr.)

KAFKAS ÜNİVERSİTESİ

Sabri Güngör (Doç. Dr.)

KARAMANOĞLU MEHMET BEY ÜNİVERSİTESİ

Elifhan Köse Çal (Doç. Dr.)

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

Güler Demir (Doç. Dr.)

Sibel Kibar Kavuş (Doç. Dr.)

Vüsale Musalı (Prof. Dr.)

Yavuz Unat (Prof. Dr.)

V. Ertan Yılmaz (Dr. Öğr. Üyesi)

Hüseyin Yolcu (Prof. Dr.)

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

Can Karaböcek (Prof. Dr.)

INNSBRUCK ÜNİVERSİTESİ

Erol Yıldız (Prof. Dr.)

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

Örgen Uğurlu (Doç. Dr.)

Aziz Çelik (Prof. Dr.)

Yücel Demirer (Doç. Dr.)

Fatih Kezer (Doç. Dr.)

Kuvvet Lordoğlu (Prof. Dr.)

Aynur Özüoğlu (Doç. Dr.)

LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ

Müfit Kömleksiz (Prof. Dr.)

MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ

Ulviye Sanılı Aydın (Doç. Dr.)

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Diñç Alada (Prof. Dr.)

H. Özden Bademci (Doç. Dr.)

Gökçe Güvercin Seçkin (Dr. Öğr. Üyesi)

MARBURG-PHILIPPS ÜNİVERSİTESİ

Funda Hülalü (Dr. Öğr. Üyesi)

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

Günay Atalayer (Prof. Dr.)

Uraz Aydın (Dr.)

Ayşe Durakbaşı (Prof. Dr.)

Fuat Ercan (Prof. Dr.)

Büşra Ersanlı (Prof. Dr.)

M. Meryem Kurtulmuş (Dr. Öğr. Üyesi)

Özgür Müftüoğlu (Dr. Öğr. Üyesi)

Şule Daldal Necef (Doç. Dr.)

Funda Karapehlivan Şenel (Dr.)

Mehmet Türkay (Prof. Dr.)

Tanay Sıdkı Uyar (Prof. Dr.)

MEB

Nejla Doğan (Dr.)

MEF ÜNİVERSİTESİ

Ozan Erözdem (Prof. Dr.)

Ayşegül Kibaroğlu (Prof. Dr.)

MERSİN ÜNİVERSİTESİ

Ali Ekber Doğan (Dr. Öğr. Üyesi)

İhsan Kamalak (Prof. Dr.)

Mustafa Şener (Dr. Öğr. Üyesi)

Turhan Toros (Prof. Dr.)

Tolga Tören (Dr. Öğr. Üyesi)

Binali Tunç (Prof. Dr.)

Bediz Yılmaz (Dr. Öğr. Üyesi)

MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR Ü.

Şükrü Aslan (Prof. Dr.)

Başı Başaran (Dr. Öğr. Üyesi)

Özlem Güçlü (Dr. Öğr. Üyesi)

Begüm Özden Fırat (Prof. Dr.)

Evrin Hikmet Öğüt (Doç. Dr.)

Neşe Özgen (Prof. Dr.)

Besime Şen (Prof. Dr.)

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

Ceray Aldemir (Doç. Dr.)

Yahya Altınkurt (Prof. Dr.)

Betül Altuntaş (Prof. Dr.)

Necdet Aykaç (Doç. Dr.)

Aynur Bilir (Dr. Öğr. Üyesi)

HAKEM KURULU / THE BOARD OF THE REFEREES*

Elvan Cenikli (Dr. Öğr. Üyesi)
Saniye Dedeoğlu (Prof. Dr.)
Cem Dişbudak (Prof. Dr.)
Gökçen Ertuğrul (Dr. Öğr. Üyesi)
Mustafa Girgin (Dr. Öğr. Üyesi)
Eren Deniz Tol (Prof. Dr.)
Çisel Ekiz Gökmen (Dr. Öğr. Üyesi)
Fatih Güngör (Dr. Öğr. Üyesi)
Özlem Şahin Güngör (Prof. Dr.)
Berkan Hamdemir (Dr. Öğr. Üyesi)
Dilek Hattatoğlu (Doç. Dr.)
Ali Ekber Irmak (Prof. Dr.)
Aysun Danışman Işık (Dr. Öğr. Üyesi)
T. Osman Mutlu (Doç. Dr.)
Seyfi Kılıç (Dr. Öğr. Üyesi)
Semra Purkis (Doç. Dr.)
Çağlar Özbek (Dr. Öğr. Üyesi)
Şinasi Öztürk (Doç. Dr.)
Hasan Şen (Prof. Dr.)
Muammer Tuna (Prof. Dr.)
Veli Uğur (Doç. Dr.)
Mualla Ulusavaş (Prof. Dr.)

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

Mustafa Çapar (Prof. Dr.)
Cem Doğan (Doç. Dr.)

MUNZUR ÜNİVERSİTESİ

Yavuz Çobanoğlu (Doç. Dr.)

MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ

Ercan Çağlayan (Doç. Dr.)

**NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ
ÜNİVERSİTESİ**

Pakize Ankan Sandıkçıoğlu (Dr. Öğr. Üyesi)

NİĞDE ÖMER HALİDEMİR ÜNİVERSİTESİ

Yalçın Özdemir (Doç. Dr.)

ODTÜ

Başak Alpan (Doç. Dr.)
E. Atilla Aytekin (Prof. Dr.)
Zana Çıtak Aytürk (Doç. Dr.)
Şerif Onur Bahçecik (Doç. Dr.)
Osman Balaban (Prof. Dr.)
Mustafa Kemal Bayırbağ (Doç. Dr.)
Ömür Birler (Dr. Öğr. Üyesi)

Işık Kuşçu Bonnenfant (Doç. Dr.)
Cennet Engin Demir (Prof. Dr.)
Kürşad Ertuğrul (Prof. Dr.)
Ahmet İnam (Prof. Dr.)
Sevilay Kahraman (Doç. Dr.)
Hayriye Kahveci (Dr. Öğr. Üyesi)
Raşit Kaya (Prof. Dr.)
H. Engin Küçükkaya (Doç. Dr.)
Mehmet Okyayuz (Doç. Dr.)
İlhan Can Özen (Doç. Dr.)
Nesim Şeker (Doç. Dr.)
Mustafa Şen (Doç. Dr.)
Pervin Oya Taneri (Doç. Dr.)
Meltem Dayıoğlu Tayfur (Prof. Dr.)
Helga Rittersberger Tılıç (Prof. Dr.)
Aylin Topal (Doç. Dr.)
Oktar Türel (Prof. Dr.)
Fahriye Üstüner (Doç. Dr.)
Yılmaz Üstüner (Doç. Dr.)
İpek Eren Vural (Doç. Dr.)
Galip Yalman (Doç. Dr.)
Onur Yıldırım (Prof. Dr.)
Besim Can Zırh (Dr. Öğr. Üyesi)

OKAN ÜNİVERSİTESİ

Ali İlker Gümüşeli (Prof. Dr.)

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

Hasan Aydın (Prof. Dr.)
Erdoğan Başar (Prof. Dr.)
Ata Yakup Kaptan (Prof. Dr.)
Melda Yaman Öztürk (Doç. Dr.)

ORDU ÜNİVERSİTESİ

Sebiha Kablay (Prof. Dr.)
Nihat Sezer Sabahat (Doç. Dr.)
Deniz Yıldırım (Doç. Dr.)

OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

İlknur Şentürk (Doç. Dr.)

ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ

Işıl Erol (Doç. Dr.)
Sevgi Usta (Dr. Öğr. Üyesi)

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ

Fahriye Bayram (Prof. Dr.)
Mehmet Zencir (Prof. Dr.)

HAKEM KURULU / THE BOARD OF THE REFEREES*

POSTDAM ÜNİVERSİTESİ

Christoph Schroeder (Prof. Dr.)

RUMELİ ÜNİVERSİTESİ

Ömer Faruk Şimşek (Prof. Dr.)

RYERSON ÜNİVERSİTESİ

Sedef Arat Koç (Doç. Dr.)

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ

Sevim Atıla Demir (Prof. Dr.)

SİNOP ÜNİVERSİTESİ

İrfan Mukul (Dr. Öğr. Üyesi)

ŞARKİYAT ENSTİTÜSÜ

Barbara Pusch (Dr.)

ŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

Mesut Yeğen (Prof. Dr.)

TARSUS ÜNİVERSİTESİ

Orhan Veli Alıcı (Doç. Dr.)

Ahmet Yaman (Dr. Öğr. Üyesi)

TED ÜNİVERSİTESİ

Petek Aşkar (Prof. Dr.)

Figen Çok (Prof. Dr.)

Zühal Yeşilyurt Gündüz (Prof. Dr.)

Yüksel Kavak (Prof. Dr.)

TOBB ÜNİVERSİTESİ

Başak Yavçan Meriç (Doç. Dr.)

TOROS ÜNİVERSİTESİ

Ahmet Özer (Prof. Dr.)

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

Caner Ekizceleroğlu (Dr. Öğr. Üyesi)

Tuncer Bülbül (Prof. Dr.)

UFUK ÜNİVERSİTESİ

Güliden Elmas Arslan (Prof. Dr.)

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

M.Ersin Kuşdil (Prof. Dr.)

Ahu Öztürk (Dr. Öğr. Üyesi)

Leman Pınar Tosun (Prof. Dr.)

ULUSLARARASI FİNAL ÜNİVERSİTESİ

Mehmet Meydan Hekimoğlu (Prof. Dr.)

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ

Eylem Ümit Atılğan (Doç. Dr.)

YAŞAR ÜNİVERSİTESİ

Nazif Mandacı (Prof. Dr.)

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

Ozanay Omur (Prof. Dr.)

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

Timur Akçalı (Dr.)

Fulya Atacan (Prof. Dr.)

Gökhan Demir (Dr.)

Ozan Erözden (Doç. Dr.)

Feride Gönel (Prof. Dr.)

Haldun Gülalp (Prof. Dr.)

Derya Kömürcü (Doç. Dr.)

Barış Alp Özden (Dr.)

Asuman Türkün (Prof. Dr.)

YORK ÜNİVERSİTESİ

Coşku Çelik (Dr.)

---

* Alfabetik sırada / In alphabetical order

Hakem Kurulu listesi düzenli olarak güncellenmektedir / The Board of the Referees list is regularly updated.

İçindekiler / contents

Editörden

From the editor

Mutahhar Aksarı 9

HAKEMLİ MAKALELER / REFEREED ARTICLES

Kamu Okullarının Finansmanında Bütçe Dışı Bir Kaynak: Hayırsever (Yardımsaver) Katkıları / *An External Funding Source in the Financing of Public Schools: Philanthropic Contributions*

Hüseyin Yolcu 10

Erken Cumhuriyet Döneminde Milli Gurur ve Ulus Kimlik İnşa Sürecinde Uluslararası Sportif Faaliyetler: 1930 Türkiye-SSCB Arasında Yapılan Boks Müsabakaları / *International Sporting Activities in the Process of National Pride and Nation Identity Building in the Early Republican Period: Boxing Competitions Between Turkey and The USSR in 1930*

Tünay Aras 55

“Otoriter Neoliberalizmin Cinsiyeti”: AKP Dönemi Toplumsal Cinsiyet Politikaları / *“The Gender of Authoritarian Neoliberalism”: Gender Policies in AKP Period*

Hande Beyza Doğdu 74

editörden / from the editor

Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 20. yılımızın son sayısında yeni ve özgün makalelerle yeniden buluştuk.

Hakemli Makaleler Bölümünün ilk makalesi Hüseyin Yolcu'nun ve "Kamu Okullarının Finansmanında Bütçe Dışı Bir Kaynak: Hayırsever (Yardımsever) Katkıları / An External Funding Source in the Financing of Public Schools: Philanthropic Contributions" başlığını taşıyor. Yazar makalesinde "kamu okullarında görev yapan okul yöneticilerinin bütçe dışı bir finansman kaynağı olarak hayırsever (yardımsever) katkılarını sağlama sürecinde ortaya koydukları çaba ve girişimin yanı sıra başvurdukları stratejiler ile karşılaştıkları güçlüklerin ortaya konulması"ni amaçlıyor. Yazar bulgularının sonucunda "Yardımseverlerden sağlanan finansman katkılarının okul ve ulusal eğitim bütçesi içindeki yerini ortaya koyan mikro ve makro düzeyde çalışmaların yapılması"ni öneriyor.

Sonra ikinci olarak Tünay Aras'ın, "Erken Cumhuriyet Döneminde Milli Gurur ve Ulus Kimlik İnşa Sürecinde Uluslararası Sportif Faaliyetler: 1930 Türkiye-SSCB Arasında Yapılan Boks Müsabakaları / International Sporting Activities in the Process of National Pride and Nation Identity Building in the Early Republican Period: Boxing Competitions Between Turkey and The USSR in 1930" başlıklı makalesi geliyor. Yazar "Erken dönem Türkiye'de spor ve siyaset ilişkisini" incelediği bu çalışmasında "uluslararası spor müsabakalarının hangi ideolojik ve politik amaçlar doğrultusunda kullanıldığına" değiniyor. Sonra da "Sporun ulusal kimlik ve ülke propagandası doğrultusunda kullanılmasının dinamikleri üzerinde" durup "hem spor ve siyaset hem de spor ve toplum ilişkisine" odaklanıyor. İlginizi çekeceğine inanıyoruz.

Son olarak Hande Beyza Doğdu'nun "'Otoriter Neoliberalizmin Cinsiyeti": AKP Dönemi Toplumsal Cinsiyet Politikaları / "The Gender of Authoritarian Neoliberalism": Gender Policies in AKP Period" adlı makalesi var. Doğdu, makalesinde "Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dönemindeki toplumsal cinsiyet politikalarının ve kadınlara yönelik söylemlerin bugüne uzanan süreçte 2011 sonrası kırılma yaşadığına dair kabul"den yola çıkıyor. Çalışmasında "2011 sonrası yoğunlaşan otoriterleşme pratikleri üzerinden toplumsal cinsiyet politikalarındaki kırılmayı açıklayan yaklaşımlara karşı AKP döneminde toplumsal cinsiyet politikalarının ve kadınlara yönelik söylemlerin yaşadığı farklılaşmanın bir süreklilik taşıdığını" savunuyor.

2023'ün ilk sayısında yine yeni özgün makalelerle buluşmak umuduyla...

Mutahhar Aksarı

KAMU OKULLARININ FİNANSMANINDA BÜTÇE DIŞI BİR KAYNAK: HAYIRSEVER (YARDIMSEVER) KATKILARI

An External Funding Source in the Financing of Public Schools: Philanthropic Contributions

Hüseyin Yolcu*

Öz

Bu çalışmada, kamu okullarında görev yapan okul yöneticilerinin bütçe dışı bir finansman kaynağı olarak hayırsever (yardımsever) katkılarına sağlama sürecinde ortaya koydukları çaba ve girişimin yanı sıra başvurdukları stratejiler ile karşılaştıkları güçlüklerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada fenomenoloji deseni kullanılmış; 14 okul yöneticisinden oluşan bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Çalışma grubunun oluşturulmasında maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Veriler yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiş, içerik analizine dayalı olarak çözümlenmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre okul yöneticileri yardımseverliği geleneksel yardımseverlik bağlamında anlamlandırmakta; işletme yönetimi ve eğitim-öğretim alanlarındaki sorunların çözümünde yardımseverlerden finansman talebinde bulunmaktadır. Okul yöneticilerinin ortaya koyduğu çaba, girişim ve başvurdukları stratejiler; okulun bulunduğu yakın çevrenin özellikleri, ailelerin kültürel sermayesi, siyasî kimlikleri ile iletişim ve yöneticilerin ikna kabiliyeti gibi değişkenler bakımdan farklılaşmaktadır. Ancak bu süreç okul yöneticilerini hem duygusal bakımdan zorlamakta hem de toplumsal konumlarıyla hiç de örtüşmeyen birtakım olumsuz tutum ve davranışlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Yardımseverler okula yapmış oldukları yardımı; bireysel, dinî ve kurumsal olarak nitelendirilebilecek birtakım beklentiler doğrultusunda yapmaktadır. Yardımseverlerden sağlanan finansman katkılarının okul ve ulusal eğitim bütçesi içindeki yerini ortaya koyan mikro ve makro düzeyde çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kamu okulları, eğitim finansmanı, bütçe dışı kaynak, hayırseverlik (yardımseverlik)

* Prof. Dr. Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü/ Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı, Kastamonu, Türkiye, h.yolcu72@gmail.com, hyolcu@kastamonu.edu.tr Orcid Numarası: 0000-0001-9974-8446

Prof. Dr., Kastamonu University, Faculty of Education Department of Educational Sciences, Kastamonu Turkey, h.yolcu72@gmail.com hyolcu@kastamonu.edu.tr, Orcid Number: 0000-0001-9974-8446

Geliş Tarihi / Received: 17.04.2022 - Kabul Tarihi / Accepted: 18.07.2022

Abstract

This study aims to demonstrate the efforts and initiatives of school administrators and the strategies they employ, and the difficulties they face in securing philanthropic contributions as an external source of funding. The study was conducted using a phenomenological pattern, and a study group of 14 school administrators was created using maximum variation sampling method. The data was collected through a semi-structured interview form and subsequently studied using content analysis. The results suggest that school administrators interpret philanthropy in the context of traditional charitability and request financing from philanthropists to solve administrative and educational problems. The school administrators' efforts, initiatives, and strategies differ according to the school's surrounding environment, the level of cultural capital of the parents, the parents' political identities, and the administrator's communicative and persuasive abilities. On the other hand, this process of requesting and securing philanthropic financing puts pressure on the administrators and makes them receive certain negative attitudes and behavior. Philanthropists make donations to schools with personal, religious, or institutional expectations to receive in return. It is recommended that further research on micro and macro scales regarding the role of philanthropic contributions in individual schools' budgets and the national-scale educational funding.

Key Words: Public schools, educational financing, extra-budgetary resource, philanthropy (charity)

Giriş

Hayırseverlik (yardımseverlik), kişisel servet ve becerilerin kamu yararı doğrultusunda kullanılması anlamına gelmektedir (Anheier ve List, 2005; Cunningham, 2020; Dietlin, 2010). Yardımseverlik, varlıklı bireylerin toplumdaki diğerlerinin gönenci için yaptığı bağışlarda olduğu gibi, dünyadaki çoğu toplumda uzun bir geçmişe sahiptir (Cunningham, 2016). Bu bağlamda, yardımseverlik ülkeden ülkeye, kültürden kültüre ve politik bağlamlarda farklı biçimler alabilmektedir.

Yardımseverlik nerdeyse insanlık tarihi kadar eskidir; üç büyük dinin de dayanak noktasını oluşturur (Adam, 2004; Topcu, 2019). Örneğin, Hıristiyanlığın geleneksel yardımseverlik ideali, “inanınları gelirlerinin onda birini yardım kurumlarına bağışlamakla yükümlü” kılar. Bu tür yardımseverliğe; İslamiyet’te zekât ve fitre, Yahudilik’te zedaka örneğinde olduğu gibi diğer dinlerde de rastlanılmaktadır (Anheier ve List, 2005). Dinî yardımseverlik anlamına gelen “charity” ile philanthropy sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmakla birlikte, her ikisi de önemli biçimde farklılık göstermektedir. Dinî yardımseverlik, özellikle yoksul (varsıl olmayanlara) yönelik olup genellikle ciddi ve acil gereksinimlerin giderilmesini içermektedir (Ostrower, 1995). Singer (2012), yardımseverliği dinî ve ahlakî bakış açısından; yardım yapan ile yapılan yardımdan yararlanan bakımından değerlendirir. Ona göre dinî yardımseverlik bir yandan yasanın talep ettiği bir hediye ya da bağış olurken, öte yandan varsıl

olmayan bir hakkını veya topluluktan haklı bir talebi temsil etmektedir. Ostrower'e (1995) göre yardımsaverlik, dinî yardımsaverliği de kapsayan daha geniş bir kavramdır. Ancak aynı zamanda kamusal amaçlar için daha geniş özel bağışları da kapsamaktadır. Bu nedenle üniversitelere, müzelere, hastanelere, kiliselere, tapınaklara, camilere, sosyal hizmet kurumlarına, parklara ve araştırma enstitülerine yapılan finansal katkıların tümü, varsıl olmayanlara yönelik olsun ya da olmasın yardımsaverlik anlamında ele alınmaktadır.

Yardımsaverliğin kaynağı; bireyler, vakıflar, dernekler, işletmeler, şirketler ve sivil toplum örgütleri (STK) olabilmektedir (Anheier ve List, 2005). Kapitalist toplumlarda yardımsaverliğin amacı; devlet veya piyasa tarafından siyasî, ekonomik nedenlerle yerine getirilmeyen ya da yerine getirilmesine karşın beklentilere yeterince yanıt alınamayan sosyal, kültürel ve eğitimsel hizmetleri sağlayarak, toplumun kalkınmasına katkıda bulunmaktır (Adam, 2004). Bu bağlamda eğitim, kapitalist toplumlarda ağırlıklı olarak devlet tarafından finanse edilmekle birlikte yardımsaverlerin en çok ilgi gösterdikleri alanlardan biri olagelmiştir. Anheier ve List'e (2005) göre yardımsaverlerin eğitime yönelik ilgisinin arkasında birkaç neden bulunmaktadır: 1. Yardımsaverlerin gizli bir iş, strateji ya da politik bir beklenti içinde olmaları. 2. Bazı yardımsaverlerin birikimlerini elde etmelerinde hissettikleri suçluluk duygusunu bastırmak istemeleri. 3. Vergi indiriminden yararlanarak kendilerine yeni bir sermaye alanı yaratmak amacı gütmeleri. Adam'ın (2004) da belirttiği gibi yardımsaverleri eğitime yönelik yardımda bulunmaya iten neden(ler) her ne olursa olsun, bu durum; onları ya tek başına ya da diğerleriyle bağlantılı olarak sahip oldukları güçle toplumun geleceğini biçimlendirilmesinde daima söz sahibi yapmaktadır. Bunun en somut örneklerinden biri, yardımsaverliğin kurumsal bir nitelik kazandığı Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yardımsaverlerin eğitim sistemi üzerinde sahip oldukları güçtür. Saltman (2009) ABD'de yardımsaverlerin yapmış oldukları yardımlarla her ne kadar yurttaşların görünürde kamusal bilgiye erişimlerini sağlamış olsalar da arka planda, radikal sosyal hareketleri zayıflatıcı muhafazakâr bir rol üstlenmiş olduklarına dikkat çekmektedir.

Bilindiği gibi kriz, kapitalizmin yeniden üretiminin zorunlu bir ön koşuludur. Kriz süreçlerinde kapitalizmin istikrarsızlıkları yaşanır, yeniden planlanıp biçimlendirilir. Böylece kapitalizmin yeni bir biçimi yaşama geçirilir (Harvey, 2015). Örneğin, kapitalizmin 1970'li yılların ortalarında girdiği yapısal krize karşı neoliberal ideoloji ve onun politikaları bir çözüm olarak ileri sürülmüştür. Devletin ekonomik yaşama müdahalesine şiddetle karşı çıkan bu

politikalar; devletin ekonomik ve sosyal alanlarda üretmeyi üstlenmiş olduğu eğitim, sağlık, sosyal, güvenlik vb. kamusal hizmetlerden piyasa güçlerinin lehine hızla geri çekilmesini savunmaktadır (Aslan, 2008, 2020; Vanisri, 2018; Yolcu, 2021). Bununla birlikte burada belirtilmesi gerekenlerden biri de teorideki neoliberalizm ile uygulamadaki neoliberalizmin birbirinden çok farklı olduğudur. Örneğin, Saltman (2018), minimum devlet anlayışı ile ilgili ileri sürülen neoliberal söylemlere karşın, Ronald Reagan ve George W. Bush gibi neoliberal ideolojinin muhafazakâr savunucularının başkanlıkları döneminde, ABD’de federal harcamalarda radikal bir genişleme görüldüğünü belirtmektedir. Söz konusu genişlemelerdeki önemli değişim; iç ve dış güvenlik harcamaları ile özel sektöre yönelik özendiricilerde artış biçiminde olurken sosyal hizmetlere yapılan harcamalarda azalma biçiminde gerçekleşmiştir.

Kapitalist liberal ekonomilerde kamu finansmanının temel ilkelerinden biri de kaynakların kıtlığı ilkesidir. Bu da neoliberallerin yarı kamusal bir mal saydıkları eğitime her zaman piyasanın lehine olacak biçimde sınırlı miktarda kaynak ayrılabilceği anlamına gelmektedir. Örneğin, Afrika ve Asya’nın geri kalmış ülkelerinde 1980’ler ve 1990’ların başında sağlık ve sosyal hizmetlerin yanı sıra eğitim bütçelerinde kayda değer kesintilere gidilmiştir (Ghafoor, Weiss ve Jalilian, 2000). Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi sosyal ve kültürel alandaki hizmetlere yönelik kamu desteği kemer sıkma programlarıyla geri alınırken bu hizmetlerin sunumunun finansal yönden desteklenmesi; varsılların kendi çıkarlarına hizmet eden yardımseverlik duygularına ya da şirketlerine yarar sağlayan girişimci yardımseverliklerine terk edilmiş olması da neoliberalizmin en belirgin yönlerinden biridir (Harvey, 2015). Alanyazında stratejik iyilikseverlik, sosyal girişimcilik gibi adlarla da anılan girişimci yardımseverlik; girişimci işletme finansmanı ilkelerini benimseyen ve onları yardımseverliğe uygulayan bir yaklaşımdır (Raymond, 2004). Mcgoey (2014) girişimci yardımseverliğin iki temel amacı olduğunu belirtir: 1.Yardımseverliği daha etkili kılmak; 2. yardımseverliği kendi çıkarlarını hizmet eden kârlı bir yatırım alanı olarak yeniden yapılandırmak. Rourke’nin (2014) de dikkat çektiği gibi yardımseverlik, neoliberalizmle birlikte kamusal alanda devletin geleneksel anlamda oynadığı rolün ötesine geçen bir alanı işgal etmeye başlamıştır.

Saltman (2010), eğitimsel yardımseverlik ve girişimci yardımseverliğin ABD’de yaklaşık 600 milyar dolar olan yıllık eğitim harcamasının oldukça küçük bir kısmını oluşturmasına karşın, ortaya koyduğu tehlikenin bundan daha büyük olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre yardımseverler; eğitim araştırmaları, girişimleri ve politika önceliklerinden oluşan bir ağı finanse

ederek hegemonik neoliberal ideolojileri ve politikaları kamu okullarını yeniden yapılandırmada bir araç olarak kullanmaktadırlar. Thümler, Bögelein ve Beller'e (2014) göre girişimci yardımseverlerin kamu okullarının finansmanında gittikçe artan desteğinin arkasında; kamu okullarını rekabetçi, yenilikçi ve işbirlikçi bir yapıya dönüştürmenin ötesinde, bu okulları yeni ve eski aktörlerin bulunduğu bir piyasa alanı haline getirmek yer almaktadır. Dolayısıyla girişimci yardımseverler sahip oldukları güç ve sermaye ile kamusal alanda daha fazla görünür olmakta ve bu doğrultuda tüm kamu okul sistemini veya en azından büyük kısmını değiştirmeyi hedeflemektedir.

Türkiye'de yardımseverlerin eğitime katkıda bulunmaları yönünde beklentinin hemen hemen her dönemde var olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, 1961 yılında çıkarılan 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu bu yönde hükümler içermektedir. Ancak yardımsever katkılarının eğitimin finansmanında bütçe dışı kaynak olarak belirgin bir biçimde öne çıkması, 1980 sonrasında neoliberal ideolojinin öğretilerine uygun olarak piyasa yanlısı yeni bir toplum oluşturmayı hedefleyen sağ siyasi iktidarlarca olmuştur. Bunu I. Mesut Yılmaz Hükûmeti Programı'nda somut bir biçimde görmek mümkündür. Söz konusu Hükümet Programı'nda "Yardımseverlerin okul öncesinden üniversitelere kadar örgün eğitim kurumları kurmaları özendirilecek ve desteklenecek." denilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2013). Bununla birlikte yardımseverliğin eğitim finansmanındaki rolü Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara geldiği 2002'den bu yana gittikçe artmaktadır. Bu doğrultuda bir yandan politikacılar ve eğitim yöneticilerince yardımseverlerden sağlanacak doğrudan parasal ve aynı katkılara duyulan gereksinim sürekli gündeme getirilirken, diğer yandan da yardımseverlerin eğitime katkısını artırmak bakımından farklı özendiriciler ortaya konulmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın ([MEB], 2015, 2019) 2015-2019, 2019-2023 yılları arasında kapsayan stratejik planlarında ve 2018'deki 2023 Vizyon Belgesi'nde, yardımseverlerin eğitime katkılarının artırılması öncelikli hedefler arasında yer almıştır. Yine MEB'in (2021) verilerine göre yardımseverlerce aynı katkılar dışında yapılan doğrudan bağış miktarı 206.904.128,45 TL'dir.

Kurul'un (2012) da belirttiği üzere Türkiye'de eğitimin finansmanı, ağırlıklı olarak kamu finansmanına dayanmaktadır. Bu da kamu kesimince gerek yasalarda öngörülen miktarda gerekse eğitime taleple orantılı olarak kaynak ayrılmaması kamu okullarını kayda değer bir finansman sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Buna paralel olarak kamu okulları hem karşılarına gelen öğrencilere daha nitelikli eğitim vermek hem de günlük yaşamlarını sürdürmek için bütçe dışı kaynak arayışına yönelmiştir. Alanyazında bu

konuda yapılan çalışmalarda kamu okullarının elde ettikleri bütçe dışı kaynakların içinde buldukları yakın çevrenin sosyo-ekonomik düzeyine (SED) göre farklılaştığı, bunun da okullar arasında önemli düzeyde fırsat ve olanak eşitsizliğine yol açtığı ortaya konulmuştur (Akça, 2002; Aktaş, 2004; Altuntaş, 2005; Arslan, 2000; Kavak, Ekinci ve Gökçe, 1997; Kuralay, 2019; Öztürk, 2002; Özçelik, 2007; Sağ, 2021; Süzük, 2002; Tezcan, 2017; Yalçın, 2016; Yıldız, 2018; Yolcu, 2007, 2021; Zoraloğlu, Şahin ve Fırat, 2004). Dahası bu süreçte, bütçe dışı kaynak oluşturan kişiler olarak okul yöneticileri, eğitim profesyonelleri piyasa ile ilişkilendirilen kimlikleri ve uygulamaları taklit etmeye ve yaşama geçirmeye özendirilen bir değişim aracı olarak inşa edilmektedir (Gunter, Courtney, Hall ve McGinity, 2019).

Türkiye’de alanyazında kamu okullarının finansman sorununu konu edinen çalışmaların (Akça, 2002, Aktaş, 2004; Altuntaş, 2005; Arslan, 2019, 2021; Arslan, 2000; Kavak, Ekinci ve Gökçe, 1997; Kuralay, 2019; Öztürk, 2002; Özçelik 2007; Sağ, 2021; Süzük, 2002; Tezcan, 2017; Yolcu, 2007, 2021; Zoraloğlu, Şahin ve Fırat, 2004) yanı sıra, yardımseverliği konu edinen araştırmalar da bulunmaktadır (Arslan, 2015; Doğaner, 2019; Eroğlu, 2020; Özel, 2019; Rasimoğlu, 2019; Topcu, 2019). Kamu okullarının finansman sorununu ele alan bu araştırmalar her ne kadar yardımsever katkılarını içeren bulgular içerseler de doğrudan yardımsever katkılarını konu edinmedikleri gözlenmektedir. Yardımseverlik üzerine yapılan çalışmalardan da yalnızca Doğaner’in (2019) araştırmasının eğitim finansmanı ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu araştırma, Doğaner’in araştırmasından farklı olarak okul yöneticileri üzerinden yürütülmüş ve bu yöneticilerin yardımseverlerden finansman sağlama sürecinde ortaya koydukları çaba, girişim, strateji ve karşılaştıkları güçlükleri konu edinmiştir. Bu yönüyle araştırmanın alanyazında konuyla ilgili yürütülen ilk çalışma olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra, bu araştırmada ortaya konulan sonuçların ele alınan konu ilgili alanyazındaki boşluğu dolduracağı, eğitim yöneticilerine yol göstereceği ve konuyla ilgili yapılacak araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın genel amacı, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki kamu okullarında görev yapan okul yöneticilerinin yardımseverlerden finansman sağlama sürecinde ortaya koydukları çaba, girişim, strateji ve karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesidir. Araştırma, yalnızca yardımseverlerden finansman talebinde bulunan okul yöneticilerinin görüşleriyle sınırlıdır. Belirtilen bu amaç ve sınırlılık kapsamında araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okul yöneticileri, yardımsaverliği nasıl anlamlandırmaktadır?
2. Okul yöneticilerinin görev yaptıkları okullarda;
  - a. Finansman gerektiren sorunlar ne(ler)dir?
  - b. Bu sorunları çözmeye başvurdukları finansman kaynakları ne(ler)dir?
3. Okul yöneticilerinin;
  - a. Yardımsaverlerden yardım sağlama sürecinde başvurdukları stratejiler ne(ler)dir?
  - b. Yardımsaverlerden finansal destek elde etme sürecinde yaşadıkları güçlükler ne(ler)dir?
4. Yardımsaverler, hangi beklentilerle okullara finansman desteğinde bulunmaktadır?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji deseni benimsenmiştir. Fenomenoloji bir deneyimin gizli anlamlarını ve özünü katılımcıların bunları nasıl anlamlandırdıklarıyla birlikte anlamaya çalışan bir yaklaşımdır. Özler, gerçeklerin yaptığı gibi zaman ve mekânda mutlaka var olmayan nesnelere, ancak araştırmacı ile katılımcılar veya araştırmacı ile metinler arasındaki etkileşimi içeren temel veya yaratıcı sezgi yoluyla bilinebilirler (Grbich, 2012). Creswell'e (2015) göre fenomenoloji deseninin temel amacı, bir olgu ile ilgili kişisel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektir. Bu doğrultuda araştırmacı, incelenen olguyu bütün yönleri ile deneyimlemiş kişilerden oluşan bir grup oluşturur. Grubun büyüklüğü 3-5 kişi ile 10-15 kişi arasında değişmektedir. Kamu okullarının finansmanında bütçe dışı bir kaynak olarak yardımsaver katkılarını ele alan bu araştırmada; okul yöneticilerinin yardımsaverliği nasıl anlamlandırdıkları ve bu süreci nasıl deneyimledikleri üzerinde durulmuştur.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunda, dört farklı ilde (A, B, C ve D ili) bulunan kamu ilkököl, ortaokul ve ortaöğretim düzeyindeki okullarda, yardımsaverlerden finansal destek sağlamaya çalışan okul müdürleri ya da okul müdürlerinin yönlendirdiği bütçe işlerinden sorumlu müdür yardımcıları yer almaktadır. Bu doğrultuda, araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlik yöntemine başvurulmuştur.

Yıldırım ve Şimşek (2006) maksimum örnekleme yönteminde öncelikli olarak, araştırma problemine taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini geniş bir biçimde yansıtacak bir örneklem grubunun oluşturulması gerektiğini belirtmektedir. Maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemine dayalı bir çalışma grubu oluşturmaktaki asıl amaç, genelleme yapmak değildir. Aksine elde edilen verilerdeki benzerlik ve farklılıkları bularak araştırma probleminin farklı boyutlarını ortaya koymaktır. Buna göre; araştırmada dört farklı ildeki kamu ilkokulu, ortaokulu, ortaöğretim düzeyindeki okulların yöneticileri çalışma grubunda yer almıştır. Böylelikle farklı öğretim düzeylerinde görev yapan okul yöneticilerinin yardımsever katkılarının sağlanması sürecinde yaşadıkları algı, deneyim ve düşüncelerinin mümkün olduğunca araştırmaya dahil edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmaya 14 okul yöneticisi katılmıştır. Bu yöneticilerin üçü A ilinde, sekizi B ilinde, biri C ilinde, ikisi de D ilinde bulunmakta; tamamının cinsiyeti erkek olup beşi ilkokulda, üçü ortaokulda, dördü Anadolu lisesinde, ikisi de Anadolu İmam-hatip lisesinde (İHL) görev yapmaktadır. Okul yöneticilerinden yalnızca ikisi yüksek lisans mezunu olup 12'si de lisans mezunudur. Araştırmaya katılan okul yöneticilerine ilişkin görüşmeciler kodları Ek-1'de verilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış “Yardımseverlik” görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu geliştirilirken öncelikle alanyazın taranmış, benzer araştırmalar gözden geçirilmiştir. Ayrıca okul yöneticileriyle de görüşmeler yapılmıştır. Böylece “Yardımseverlik” görüşme formunda yer alacak sorular belirlenmiştir. Taslak olarak hazırlanan görüşme formu, Eğitim Yönetimi alanında çalışan akademisyenlerin görüşüne sunulmuştur. Akademisyenlerin görüş ve önerileri doğrultusunda “Yardımseverlik” görüşme formundaki sorular yeniden düzenlenmiştir. Saha çalışmasına geçmeden önce, görüşme formunda yer alan soruların anlaşılması ve yanıtlanmasında bir sorun olup olmadığını ortaya koymak için bir okul yöneticisiyle pilot görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede “soruların anlaşılmasında ve yanıtlanmasında sorun olmadığını görülmesi üzerine” saha çalışması aşamasına geçilmiştir.

“Yardımseverlik” görüşme formu iki kısımdan oluşmuştur. İlk kısımda yöneticilerinin demografik bilgilerinin yanı sıra, görev yaptığı okul türü ve mesleki bilgilerine ilişkin sorular bulunmaktadır. İkinci kısımda ise “okul yöneticilerinin yardımseverliği nasıl anlamlandırdığı”, “okullarında finansman

gerektiren sorun alanlarının neler olduğu”, “finansman sorunlarını çözmek için hangi finansman kaynaklarına başvurdukları”, “yardımsaverlerin okullarına herhangi bir finansman katkısı olup olmadığı”, “kendilerinin yardımsaverlerden finansman desteği sağlamak için hangi stratejilere başvurdukları”, “bu süreçte hangi güçlüklerle karşılaştıkları” ve “yardımsaverlerin yaptıkları finansman desteği doğrultusunda kendilerinden ne tür talepleri olduğunu” ortaya koymaya yönelik sorulara yer verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada, iki yöneticiyle yapılan görüşme internet üzerinden çevrim içi gerçekleştirilirken diğer yöneticilerle görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Okul yöneticileriyle yapılan görüşmelerde ilk önce araştırmanın kapsamı ve amacı hakkında bilgi verilmiştir. Bunu takiben herhangi bir sorularının olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların soruları olması durumunda buna yanıt verilmiş, aksi durumda ise doğrudan görüşme sorularına geçilmiştir.

Araştırmacı okul yöneticilerinden izin alarak çevrim içi yaptığı görüşmeleri görüntülü olarak kayıt etmiş olup yüz yüze yapmış olduğu görüşmeleri de ses kayıt cihazına kayıt etmiştir. Okul yöneticilerinden yalnızca biri, ses kayıt cihazının kullanılmasına izin vermemiştir. Bu yönetici ile yapılan görüşme ise araştırmacı tarafından not alınarak kayıt altına alınmıştır. Araştırmada okul yöneticilerinin buldukları illeri, görev yaptıkları okulları ve kimliklerini gizlemek için kodlama yapılmıştır. Yöneticilerinin görev yaptıkları iller; A, B, C ve D ili biçiminde kodlanırken okullar; O1, O2, O3 biçiminde kodlanmıştır. Yöneticilere ise gerçek isimlerinden farklı olarak sanal isimler verilmiştir. Bunun yanı sıra yöneticilerin görüşme sırasında dile getirdikleri kişi isimleri, şirket/işletme ve vakıf/dernek isimleri değiştirilerek verilmiştir.

Veri Çözümleme

Verilerin çözümlenmesinde içerik çözümleme tekniğine başvurulmuştur. İçerik çözümleme; kullanılan kelimelerin eğilimlerini ve kalıplarını, bunların sıklığını, ilişkilerini ve iletişimin yapılarını, bağlamalarını ve söylemlerini belirlemek amacıyla büyük miktarda mevcut metinsel bilgiyi keşfetmek için kullanılan sistematik bir kodlama ve kategorilere ayırma yaklaşımıdır (Grbich, 2012). İçerik çözümlemede veriler, birbirini izleyen dört aşamada ele alınmaktadır: Verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ile bulguların ve temaların yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu doğrultuda çalışmada birbirine benzeyen veriler belirli temalar ve alt temalar altında bir araya getirilmiş ve okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenlenerek yorumlanmıştır.

Çalışma grubundaki okulların okul-aile birliği (OAB) bütçe verileri ile yardımseverlerden sağlamış oldukları finansman katkılarına, ilişkin veriler 2016-2017 öğretim yılına aittir. Okulların yardımseverlerden sağlamış oldukları finansmanın belirlenmesinde her bir okulun elde ettiği doğrudan parasal katkılara aynı katkılarının ortalama parasal değeri eklenmiştir. Aynı katkılarının ortalama değeri için ise okul yöneticilerinin beyanı esas alınmıştır. Böylelikle çalışma grubundaki her okulun yardımseverlerden elde ettiği finansman miktarının büyüklüğü belirlenmiştir. Ancak çalışmada bu veriler Türkiye İstatistik Kurumu Tüketici Fiyat Endeksi ([TÜFE], Aralık 2017, Aralık 2021) değerleri ve değişim oranı esas alınarak sabit fiyatlara dönüştürülerek hesaplanmıştır. Bu doğrultuda TÜFE (Aralık 2021) endeksi, TÜFE (Aralık 2017) endeksine bölünmüştür. Elde edilen değişim oranı her okulun 2016-2017 öğretim yılında yardımseverlerden elde ettiği kendi finansman miktarı ile çarpılmıştır. Söz konusu bu işlem sonucu elde edilen miktar ise yine her okulun 2016-2017 öğretim yılında yardımseverlerden sağladığı miktara eklenmiştir. Yapılan işlemler sonucunda okulların 2016-2017 öğretim yılında yardımseverlerden sağlamış oldukları finansmanın Aralık 2021 sabit fiyatlara dönüştürülmesi gerçekleştirilmiştir. Bütün bu işlemlerin gerçekleştirilmesinde Türkiye İstatistik Kurumu Parasal Değerleri Güncelleme Aracı kullanılmıştır.

Tablo 1’de okulların yardımseverlerden sağladıkları finansman miktarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 1.

Okulların Yardımsaverlerden Sağladıkları Finansman Miktarı (2021 cari fiyatları ile)

İl	Okul	Yönetici	Yardımsaver Türü		Yardımsaver
			Parasal	Aynî	Kakları
					TL
A	O1	İbrahim	X	X	33.570,14
B	O2	Akın	X	X	17.834,14
B	O3	Ali	X	X	18.883,20
B	O4	Abidin	X	X	31.472,01
B	O5	Hasgül	X		1.2588, 80
B	O6	Şahin	X	X	104.906,69
B	O7	Musa	-	X	3.357,01
B	O8	Muhlis	X	-	41.962,68
C	O9*	Tuna	X	-	-
B	O10	Erhan	X	-	94.416,02
B	O11	Metin	X	X	14.686,94
B	Y12	Harun	X	X	19.932,27
D	O13	Galip	X	X	55.000,00
D	O14	Kemal	X	X	77.973,89
Toplam	Toplam	-	-	-	396.289,69

*Veri edinilememiştir.

Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışma grubunda bulunan okulların yardımsaverlerden sağlamış oldukları bütçe dışı kaynak miktarı toplam 396.289,69 TL’dir. Bununla birlikte bu finansman miktarının dağılımında okullara göre farklılıklar bulunmaktadır. Bu verilere göre, 2016-2017 öğretim yılında en fazla finansman desteği sağlayan okulun Şahin’in görev yaptığı O6 olduğu görülürken en az finansman desteği sağlayan okulun da Musa’nın görev yaptığı O7’nin olduğu gözlenmektedir. Yine Tablo 1’de bilgiler dikkate alındığında 2016-2017 öğretim yılında O6’nın yardımsaverlerden elde ettiği finansman miktarı 104.906,69 TL, O7’nin ise 3.357,01 TL’dir.

BULGULAR

Bu başlık altında araştırmanın alt amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular, sırasıyla verilmiştir.

Yardımseverliğe Yüklenen Anlama İlişkin Bulgular

Okul yöneticileri yardımseverliği, dinî ve toplumsal yardımseverlik bağlamında anlamlandırmaktadır.

Toplum yararına yönelik yardımseverlik

İbrahim, Akın, Ali, Abidin, Hasgül, Tuna, Erhan, Metin, Harun ve Galip'e göre yardımseverlik; kişinin sahip olduğu maddî olanakları herhangi bir karşılık beklemeden toplum yararına kullanmak ve bundan mutluluk duymaktır. Bu doğrultuda yardımsever kişinin elindeki maddî olanakları, çabayı, gücü herhangi bir zorlama olmadan eğitime veya başka bir alana toplum yararını gözeterek kullanması beklenmektedir. Abidin, yardımseverlikle ilgili şunları söylemiştir:

“Evet, yardımsever; toplum yararına veya kişilerin yararına kendi imkânlarını, gücünü, kuvvetini, parasını, değişik ne varsa artık elinde bunları insanların ya da kurumların yararına harcayabilen, verebilen kişi olarak tanımlıyorum. Ben böyle düşünüyorum.”
(Abidin)

Dine yönelik yardımseverlik

Şahin, Musa ve Muhlis'in yardımseverliğe yüklemiş oldukları anlam diğer okul yöneticilerinininkinden farklılaşmaktadır. Bu üç okul yöneticisinin yardımseverliğe yüklemiş olduğu anlam, dinî yardımseverlik boyutunda olmuştur. Yöneticilerden Şahin ve Muhlis İHL'de, Musa ise Anadolu lisesinde çalışmaktadır. Şahin ve Musa yardımseverlikle ilgi şunları ifade etmiştir:

“Allah için verdiğini sorgulamayan, sormayan ve sağ elinin verdiğini sol elinin haberi Oolmayan kişi olarak kabul ediyorum. Okulumuza bu biçimde yardım edenlerle çalışmaktan mutluluk duyuyorum. İyi ki onlar var.” (Şahin)

“Bildığım kadarıyla dinî bir tabir. İnanç sahibi bir insanın ahirete veya Allah rızasına dönük bir yere yaptığı maddî destektir.”
(Musa)

Yukarıda yapılan açıklamalar bağlamında okul yöneticilerinin yardımseverliğe yükledikleri dinî ve toplumsal anlamlar bir bütün olarak ele alındığında, yardımseverliği geleneksel yardımseverlik bağlamında anlamlandırdıkları görülmektedir. Bilindiği gibi geleneksel yardımseverlik yardımseverin yaptığı yardımın nerede nasıl kullanıldığını bilmediği ve takip etmediği bir yardımseverliktir.

Finansman Gerektiren Sorunlara İlişkin Bulgular

Okullarda çözümü finansman gerektiren sorunların yoğunlaştığı alanlar; okul işletmesi ve eğitim-öğretim hizmetleridir. Bunlardan okul işletmesi ile ilgili finansman gerektiren işler; bakım-onarım, fiziksel kapasite, donanım, kırtasiye ve sarf malzemesi, temizlik ve yardımcı personel eksikliği iken eğitim öğretim ile ilgili finansman gerektiren işler; ders-araç ve gereçleri ile sosyal-kültürel etkinliklerdir.

Bakım-onarım

Okullarda eğitim hizmetinin sağlıklı ve güven içinde yerine getirilmesinde bakım-onarım işleri yaşamsal bir öneme sahiptir. Ali, Abidin, Hasgül, Şahin, Musa, Tuna, Metin, Harun ve Galip görev yaptıkları okullarda bakım-onarım işlerine ilişkin yaşadıkları sorunları dile getiren yöneticilerdir. Bu kişiler okullarda bakım-onarım işlerinin maliyetli olduğunu ifade etmiştir. Örneğin, Ali ve Şahin şunları söylemiştir:

“Fotokopi ve yazıcıların bakımları, kırılan, dökülen yerlerin onarılması, elektrik tesisatı, su tesisatının elden geçirilmesi, bozulan, eskien, yıpranan şeylerin değiştirilmesi, bunlar için gerekirse ufak tefek parça, malzeme alınması, bu işler için çağrılan kişiye/ustaya ücret ödenmesi gibi bakım ve onarım işleri olmaktadır.” (Ali)

“Bozulan bilgisayarların onarımı...okulun boya-badanası, kırılan kapı kollarının onarılması veya yenisinin takılması, yine camlar kırılıyor, onların takılması gibi işler için giderlerimiz oluyor. Daha çok işletim bakım ve onarım giderleri gibi.” (Şahin)

Fizikî kapasite

Fizikî kapasite okul işletmesi ile ilgili finansman gerektiren sorunlardan bir diğerini oluşturmaktadır. Ancak fizikî kapasite eksikliğini okul işletmesi ile ilgili bir finansman sorunu olarak dile getiren yöneticiler, yalnızca Akın ve Ali olmuştur. Her iki yöneticinin de görev yaptıkları okullar bir yardımsaver tarafından yapılmıştır. Akın'ın görev yaptığı okul oldukça tercih edilen bir okuldur. Bununla birlikte okulun fizikî kapasitesinden kaynaklanan yetersizlikler, bu talebin karşılanmasına izin vermemektedir. Abidin'e göre okulun fizikî kapasitesinden daha çok, okulun bir spor salonunun olmaması önemli bir eksikliklerdir. Akın ve Ali'nin görüşlerine aşağıda verilmiştir:

“Fizikî anlamda okulumuz küçük bir okul ne yazık ki yapacağımız bir şey yok. Tercih edilen bir okuluz başka yerlerden de bizim okulumuza çocuğunu vermek istiyorlar.” (Akın)

“Güvenlik görevlisi için bir kulübeye gereksinimimiz var. Bir de okulun spor salonu yok. Bunları bizim yaptırmaya malî gücümüz yetmez. Ancak ilgili kurumlarla yazışmalar yaparak çözmek gerek.” (Ali)

Akın ve Ali'nin buldukları okulun fizikî kapasitesi ile ilgili dile getirdikleri yakınmalar doğrudan okul bütçesi ile çözülebilecek bir sorun değildir. Bununla birlikte bir bekeçi kulübesinin maliyetinin bir okul veya spor salonu yapımı ile karşılaştırıldığında daha makul olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla bunun maliyetinin görece okullar tarafından karşılanabileceğini düşünmek mümkündür. Ancak Ali'nin görev yaptığı okulun içinde bulunduğu yakın çevresinin alt SED düzeyinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu maliyetin bir kamu okulu için oldukça fazla olduğu söylenebilir. Diğer yandan bunun bürokratik süreç içerisinde çözülmesi de zaman alıcı olup yapılacak başvurunun yanıtı kalması da yüksek bir olasılıktır.

Donanım ve alt yapı

Okulların işletme yönetimi ile ilgili finansman gerektiren sorunlarından bir diğeri de donanım ve alt yapı giderleridir. Söz konusu bu finansman sorununa dikkat çeken yöneticiler ise Ali, Abidin, Hasgül, Erhan, Metin ve Harun'dur. Bu yöneticilerin görev yaptıkları okulların donanım ve alt-yapıyla ilgili sorunları arasında; bilişim alt yapısının kurulması, ses cihazı, okul büro mobilyaları, öğrencilerin okul bahçesinde oturabileceği banklar, kamelyalar, sınıflara internet erişiminin sağlanması, su arıtma cihazı yer almaktadır. Harun'un konu ile ilgili görüşleri şunlardır:

“...öğretmen ve öğrenci dolaplarının yenilenmesi, projeksiyon makinelerinin ve bilgisayarlarının yenilenmesi, çok amaçlı salona oturma koltuklarının alınması, pencerelerin PVC'ye dönüştürülmesi şu an çok öncelikli gereksinimlerimiz.” (Harun)

Kırtasiye ve sarf malzemeleri

Kırtasiye ve sarf malzemeleri, okul işletmesi ile ilgili gelir-gider dengesi bakımından önemli finansman sorunu oluşturmaktadır. Bu soruna dikkat çeken yöneticiler ise Ali, Abidin, Hasgül, Tuna ve Erhan'dır. Bunlardan Ali ve Hasgül ortaokulda, Abidin, Tuna ve Erhanda Anadolu Lisesi'nde görev yapmaktadır. Ali ve Abidin şunları söylemiştir:

“Yazıcılarımız ve fotokopi makinelerimizin toner masrafları çok oluyor”. (Ali)

“Okulumuzda Şu anda 563 öğrenci olup bu öğrencilerin ortalama 14 dersi var. Öğrenciler bu 14 ders için her dönemde ikiŐer sınav olmaktadır. Bunu öğrenci sayısıyla çarpıtığımızda ortaya çıkacak tutarı siz düşünün. Bunun bir de ikinci dönemi var. Öğretmenlerin yaptığı deneme sınavını da unutmayalım. Testler yapıyorlar. Bunların fotokopiler için yılda 10.000-15.000 arasında bir masrafımız oluyor. Takdir edersiniz ki bu az bir masraf değil... Üstelik biz yazılı ve deneme sınavları için de ücret almıyoruz...” (Abidin)

Bilindiği üzere Türkiye’de ilköğretim ortaöğretime, ortaöğretimden de yükseköğretime geçiŐ merkezî sınavla yapılmaktadır. Söz konusu bu durum ortaokul ve liselerde kırtasiye ve sarf malzemelerinin okullarının gelir-gider dengelerinde önemli bir sorun oluşturduğu biçiminde yorumlanabilir. Bu konuda görüş belirten Hasgöl’ün ortaokulda, Abidin, Tuna ve Erhan’ın da Anadolu Lisesinde görev yapması, yapılan belirlemeyi güçlendirmektedir.

Destek ve yardımcı hizmet personeli

Okullarda okul işletmesi ile ilgili finansman gerektiren iŐlerden biri de destek ve yardımcı personel sorunudur. Bu soruna dikkat çeken yöneticilerden Akın’ın görev yaptığı okulda dört yardımcı personel bulunmaktadır. Ancak bunların ikisi İŞ-Kur (Türkiye İŞ Kurumu) tarafından, diğer ikisi de OAB’ince istihdam edilmektedir. Muhlis’e göre devlet, okullara öğretmen atmasına ve kayda değer alt-yapı yatırımında bulunmasına karşın 1000-1500 öğrencisi olan bir okula ne güvenlik görevlisi ne de temizlikçi vermemesi büyük bir eksikliktir. Metin ise destek hizmet ve yardımcı personelin daimi kadroda olmamasının okullara büyük bir ekonomik yük oluŐturduđuna dikkat çekmiştir. Muhlis’in görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Bizim okul olarak maddî anlamda yaşadığımız sıkıntı gider kalemi; yardımcı hizmetli. Örneğin bir okulda aŐađı yukarı 6-7 tane yardımcı hizmetli oluyor. Bunun için herhangi bir bütçe bize verilmiyor. Biz de öğrencilerden inanılmaz atraksiyonlar göstererek bununla ilgili birtakım adlar altında para topluyoruz. Bu bizi yoruyor. Bazen bu iş yapılmaz dedirtecek yere geliyor. Devlet milyonlarca para harcayarak devasal okul binaları yapıyor, öğretmen istihdamında çok ciddi israflar oluyor yani 2

saat, 4 saat, 6 saat derse gelip ciddi bir maaş alan kitle de oluyor. İnanılmaz teknolojik alt yapı sağlıyor. Bu, hafta sonu destekleme ve yetiştirme kursları adı altında okulda gördüğü dersleri bir kez daha öğrencilere işte 8-10 öğrenciye anlatmak suretiyle bir de buna bütçe ayrılıyor. Devlet nüfusu 2000 olan bir ilçeye bütün imkânları sunuyor. Ancak 15 yaşındaki 1000-1500 kişinin bulunduğu okullara ne bir güvenlikçi ne de bir temizlikçi personel veriyor. Okulların en büyük derdi yardımcı hizmetli personelidir. Bunu okul müdürleri hileler yaparak çözmek zorunda kalıyor.” (Muhlis)

Ders araç-gereçleri

Ders araç-gereçleri, genelde öğretimi desteklemek amacıyla kullanılırlar. Buradan hareketle okullarda yürütülen öğretim etkinliklerinde öğrenme ortamının zenginleştirilmesi ve öğrenmenin niteliğinin artırılması bakımından ders araç ve gereçlerine başvurulması gerekmektedir. Bununla birlikte bunun gerçekleşebilmesi, öncelikle okullarda bu ders araç ve gereçlerin temin edilmesi ve öğretmenlerin kullanımına sunulmasına bağlıdır. İbrahim, Ali, Erhan, Metin ve Harun’un yapmış olduğu açıklamalardan görev yaptıkları okullarda ders araç-gereçlerinin temin edilmesinde bir finansman sorunu yaşandığı anlaşılmaktadır. Okul yöneticilerinin okullarında gereksinim duydukları ders araçları arasında bilgisayar, projeksiyon makinesi, etkileşimli tahta, beyaz yazı tahtası yer almaktadır. İbrahim ve Ali şunları dile getirmiştir:

“Kara tahtadan beyaz yazı tahtasına geçmeye çalışıyoruz.”
(İbrahim)

“Projeksiyon makinesi” (Ali)

Sosyal-kültürel etkinlikler

Sosyal-kültürel etkinlikler, okullarda finansman kaynağına gereksinim olan sorun alanlarından bir diğerini oluşturmaktadır. İbrahim, Akın, Ali, Hasgül, Şahin, Musa, Tuna, Erhan, Metin bu konuda finansman sorunu yaşadıklarını dile getiren yöneticilerdir. Buna göre okullarda yürütülen dergi çalışmaları, spor karşılaşmaları, yine okullarda bulunan varsıl olmayan aile çocuklarına yapılacak yardımlar, kermes etkinlikleri için finansman gereksinimi bulunmaktadır. Ali ve Hasgül görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Spor takımlarımızın il dışı karşılaşmalarına gidebilmesi için paraya gereksinimimiz oluyor.” (Ali)

“... OAB’den eğer imkan bulunabilirse işte maddî durumu iyi olmayan öğrencilere de katkı sağlamaya çalışıyoruz. Böyle bir sosyal giderimiz de oluyor.” (Hasgül)

Finansman Kaynaklarına İlişkin Bulgular

Okulların finansman sorunlarını çözmeye başvurdukları iki temel finansman kaynağı bulunmaktadır: Bütçe ve bütçe dışı kaynaklar. Bütçe kaynağı olarak yalnızca bütçe ödeneği yer alırken bütçe dışı kaynaklar arasında; OAB, bireysel bağışlar, kamu-kurum ve kuruluşları, vakıflar/dernekler ve işletme/şirketlerden elde edilen kaynaklar bulunmaktadır. Söz konusu bu kaynaklar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Bütçe ödeneği

Musa, Abidin, Erhan okullarından finansman gerektiren sorunların çözümünde, yalnızca bütçe ödeneğine başvurduklarını ifade etmiştir. Bilindiği gibi Türkiye’de ortaöğretim okullarının ilkokul ve ortaokullardan farklı olarak bütçe ödenekleri bulunmaktadır. Nitekim her üç yöneticinin de ortaöğretim okullarında görev yapıyor olması, bu yöndeki görüşlerinin nedenini açıklar niteliktedir. Bunun dışında okulun yatılı bir pansiyonun olması görece bu bütçe ödeneğinin biraz daha fazla olacağı anlamına gelmektedir. Burada belirtilmesi gerekenlerden biri de pansiyonlu okulların bütçe ödeneklerinin yetmemesi durumunda ek ödenek isteyebilmeleridir. Musa ve Erhan şunları ifade etmiştir.

“... okulumuzun böyle bir şeye gereksinimi yok. Okulumuz ortaöğretim okulu olduğu için, bizim ortaöğretim ödenekleriyle birçok şeyi yerine getirme imkânımız var.” (Musa)

“Bizim yetiyor o yüzden başka bir şey yapmıyoruz. Yeni bir okul olsak dediğiniz işlemi yaparız. Biz de gerek kalmıyor yani. Eğer okula bir imkân sağlanacaksa, imkân lazımsa devlet gönderiyor.” (Erhan)

Yukarıda adı geçen yöneticiler; ortaöğretim okulu olarak sahip oldukları bütçenin finansman anlamında gereksinimlerinin büyük bir kısmını karşıladığını söyleseler de görüşmenin ilerleyen kısmında, bu bütçe ödeneklerinin gereksinimlerini karşılamada tek başına yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu yöneticiler bir biçimde bütçe dışı kaynak arayışına yönelmektedir. Örneğin; Musa, küçük bakım onarım gerektiren işler için OAB bütçesinin yetersiz kalması durumunda bireysel yardımsaverlere

başvurmakta ya da kamu kurum ve kuruluşlarıyla iletişime geçerek bu sorunları aşmaya çalışmaktadır. Erhan ise kırtasiye ve sarf malzemeleri, sosyal kültürel etkinlikleri için bireysel yardımseverler dışında, okulun mezunlar derneği aracılığı ile kayda değer bir finansal desteğe sahiptir. Üstelik bunu da kendi geliştirdiği stratejilerle elde etmektedir. Yine bir lisede görev yapan Abidin de bütçe ödenekleriyle her istediklerini yapamadıklarını ifade etmektedir. Bütün bunlar; liselerin bütçe ödenekleri olsa da bu ödeneklerin yetersiz kaldığı ve onları ek bütçe arayışına zorladıklarını ortaya koymaktadır.

OAB'ler

Okul yöneticilerinin başvurduğu öncelikli bütçe dışı finansman kaynağı OAB'lerdir. Tablo 2'de okulların OAB bütçelerine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 2. Okulların OAB bütçesi

Okul	OAB BÜTÇESİ/TL
O1	176.243,24
O2	172.046,97
O3	51.364,54
O4	46.158,94
O5	25.177,61
O6	35.668,28
O7	44.060,81
O8	283.990,77
O9*	-
O10	209.697,86
O11	142.270,45
Y12	14.948,97
O13	60.000,00
O14	100.000,00
Toplam	604.561,45

*Veri elde edilememiştir.

Tablo 2'de araştırmanın çalışma grubunda bulunan okulların OAB bütçesinin 25.177,61 TL ile 283.990,77 TL arasında bir dağılım gösterdiği görülmektedir. OAB'lerin bütçelerindeki bu farklılaşma üzerinde belirleyici olan birkaç değişken bulunmaktadır. Bunlardan ilki, okulun türüdür. Çalışma grubundaki

ilkokul ve ortaokulların OAB bütçeleri ortaöğretim okullarından daha fazladır. Bunun nedeni, ailelerin ilk ve ortaokulları ortaöğretim okullarıyla karşılaştırıldığında parasal olarak daha fazla destekliyor olmalarıdır. Örneğin; Akın'ın görev yaptığı okul olan O2'de ailelerin %70'si okullarını parasal olarak desteklemektedir. İkincisi, okulun içinde bulunduğu yakın çevrenin SED'dir. Buna göre üst SED'de bulunan okullar alt ve orta SED'deki okullara göre daha fazla OAB bütçesine sahiptir. Tablo 2'de görüleceği üzere, O2'nin OAB bütçesi 172.046,97 TL'dir. Ancak okulun içinde bulunduğu yakın çevrenin üst SED olması her zaman için OAB bütçesi bakımından bir avantaj olmadığı görülmektedir. Örneğin; Muhlis bu durumu kendi okulları açısından bir dezavantaj olarak dile getirmiştir. Bir İHL'de görev yapan Muhlis okulun bulunduğu yakın çevrede yaşayan insanların siyasî görüşü ile okulun misyonu ve amacının örtüşmemesinin kendileri için bir dezavantaj olduğunu belirtmiştir. İbrahim ve Muhlis şunları söylemiştir:

“Yıllık OAB bütçemiz 176.243,24. Yani çok iyi bir rakam. Para toplamakta bir sıkıntı yaşamıyoruz. Altındağ ilçesinde, Mamak ilçesindeki çalıştığım okullara göre çok iyi bir meblağ. Önceki görev yaptığım okullarda %10 oranında katkı sağlamış olsak bizim için çok iyi başarı idi.” (İbrahim)

“Bizim öğrencilerimiz bu çevreden değil de Etimesgut ve Sincan'dan geliyor. Bu çevrede yaşayan insanların kültür, yaşantı ve siyasî bakış açısı farklı...”(Muhlis)

Üçüncüsü okulun bir bütçe ödeneğinin olmasıdır. Örneğin; Abidin, bu durumun avantaj yönüne dikkat çekmiştir. Abidin görev yaptığı okulun bir ortaöğretim okulu olması nedeniyle bir bütçe ödeneğinin olduğunu, buna bir de yatılı okul olmalarından ötürü Bakanlığın gönderdiği ek ödeneğin eklenmesiyle, ailelere fazla gereksinim duymadıklarını söylemiştir. Erhan da Abidin gibi yatılı kısmı olan okulda görev yapmaktadır. Erhan, Abidin'inin yukarıda yaptığı açıklamalara katılmakla birlikte, ondan farklı olarak yatılı kısımda öğrenim gören öğrencilere sahip olmanın; ailelerden maddî destek almada bir dezavantaj oluşturduğunu belirtmiştir. Abidin ve Erhan şunları söylemiştir:

“Her sene ödenek talebinde bulunuyoruz. Bize kısmen bir ödenek geliyor. Pansiyonlu okul olmamızdan dolayı da ek ödenek geliyor. Onlarla gereksinimlerimizi karşılıyor.” (Abidin)

“Yatılı öğrencilerimizin ailelerinden yeteri kadar maddî destek alamıyoruz.” (Erhan)

Kamu kurum ve kuruluşları

Okul yöneticilerinin okullarındaki finansman gerektiren sorunların çözümünde kamu kurum ve kuruluşlarına başvurdukları görülmektedir. Yöneticilerin yapmış oldukları açıklamalardan kamu kurum ve kuruluşlarında özellikle belediyelerin okullara daha fazla finansman desteği sağladıkları gözlenmektedir. Ancak bu destek doğrudan parasal olmaktan öte okul bahçesinin düzenlenmesi, asfaltlanması, okulun bakımı, onarımı, boyanması dış yalıtımının yapılması biçiminde olabilmektedir. İbrahim ve Hasgül'ün görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Geçen sene Yenimahalle belediyesi hemen hemen okulun neredeyse bütün boya malzemesini karşıladı. Çevremizdeki okulların da büyük çoğunluğunun boya, badana, tamirat, tadilat işlerini ya da dış yalıtımını yaptı. Bizim okulun da yalnızca bu binanın dış yalıtımını yaptı.”(İbrahim)

“Belediye ile irtibatımız var. Bazı şeyleri belediyeden istiyoruz. Bu işler daha çok bahçe düzenlemesi ile ilgili oluyor” (Hasgül).

Okullardaki finansman gerektiren sorunların çözümünde kamu kurum ve kuruluşlarının finansal desteğinin sağlanmasında üç farklı belirleyici unsurun olduğu gözlenmektedir. Bunlardan ilki, okulun içinde bulunduğu yakın çevrenin özellikleri ve bu özellikle ilişkili olarak ailelerin sahip oldukları kültürel sermayedir. İbrahim ve Akın okulun içinde bulunduğu yakın çevrenin ve ailelerin kültürel sermayelerinin kamu kurum ve kuruluşlarının desteğini sağlamadaki belirleyici unsurunu şöyle dile getirmiştir:

“ Okulumuzun bulunduğu çevrede gelir düzeyi yüksek yurttaşlar oturmaktadır. Hakimler olsun, savcılar olsun, Hakimler, Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri olsun, Talim Terbiye Kurulu Başkanı olsun. Genelde hep bu bölgede oturan velilerimizdir. Nakit olarak katkıda bulunmayı daha fazla benimsemişler. Örneğin; asfalt yapılacak değil mi? Asfalt yapılacağı zaman doğrudan belediyeye rahat ulaşabilecek kişiler, hiçbir sıkıntı yaşamıyoruz. Okula asfalt yapılacak, bir bakıyorsun çok kısa sürede asfalt yapılıyor. Bunun gibi daha birçok şey var. Velilerimiz, çocukları Çanakkale'ye göndermek istediğimizde hemen iki tane otobüsü rahatlıkla temin edebilmekte, gönderebilmektedir.” (İbrahim)

“Belediye dışında diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan öğrencilerimizin ebeveynleri var. Onlar da gereksinimi olan şeyleri çalıştıkları kurumlardan tedarik edebildikleri ölçüde sağlamaya çalışıyorlar. Bir gereksinimiz olduğunda bize yardımcı olurlar.” (Akin)

Okulların kamu kurum ve kuruluşlarının finansal desteğini sağlamada belirleyici olan ikinci unsur ise doğrudan bu kamu kurum ve kuruluşunun kapasitesi ile ilgidir. Örneğin; Abidin, okulun bahçe düzenlemesi için gereksinim duydukları gülleri alabilmek için belediye ile en az 8-10 defa görüşmek zorunda kalmıştır. Bunun nedeni ise belediyenin tek olması ve okullardan gelen talepleri karşılamada yetersiz kalmasıdır. Abidin şunları söylemiştir:

“Bahçeyi güzelleştirmek için 50 tane güle gereksinimiz vardı. Bunları alabilmemiz için Belediyenin Park ve Bahçeler Müdürlüğü ile en az 8-10 sefer görüşmemiz gerekti. Belediye görevlileri bu gülleri bir okula değil de başka bir kuruma verir gibi hocam A ilinde 80 tane okul var. Biz herkese 50’şer tane gül versek çok sayıda gül yapar. Bu kadar elimizde gül yok, az verelim, üç beş tane verelim, dediler. Onlar da haklı. Herkes haklı. Çünkü tek belediye.” (Abidin)

Kamu kurum ve kuruluşlarından gerek finansman desteğinin sağlanmasında gerekse bu süreçte karşılaşılan sorunların çözümünde ikili ilişkilerin belirleyici rolü olduğu görülmektedir. Görev yaptığı ilde belediyenin tek olmasından ötürü okullardan gelen talepleri karşılamada yetersiz kaldığını ifade eden Abidin, belediye yetkilerinin bunu kendilerine bir güçlük olarak çıkardıklarında ise hemen ikili ilişkileri devreye soktuklarını söylemiştir. Abidin’in görüşlerine aşağıda verilmiştir:

Belediyede çalışan arkadaşlarımız var, dostlarımız var, öğrenci velilerimiz var. Örneğin zabıta müdürünün çocuğu bizim öğrencimiz. Onlarla iletişime geçip, onları devreye sokup ikili ilişkilerle bu sorunları aşıyoruz. Aksi takdirde onların verdikleri sayıya razı olmak zorundayız. (Abidin)

Bireysel bağışlar

İbrahim, Akin, Ali, Abidin, Hasgül, Şahin, Erhan ve Metin finansman kaynağı olarak bireysel bağış desteği sağladıklarını ifade eden yöneticilerdir.

İbrahim'in görev yaptığı okul, iş yeri ve işletmelerin oldukça yoğun bulunduğu bir bölgede olup bu da bireysel bağış toplama bakımından bir avantaj olarak öne çıkmaktadır. Anımsanırsa Akın ve Ali'nin görev yaptıkları okulların yardımseverlerce yapılmış olduğu belirtilmişti. Bunlardan Akın'ın görev yaptığı okulu yaptıran yardımseverin aksine Ali'nin görev yaptığı okulu yaptıran yardımsever, bu okulla bağını koparmadığı gibi finansal olarak destek vermeye de devam etmektedir. Dolayısıyla okulun bir yardımsever tarafından yapılması, bu yardımseverin yaptırmış olduğu okulu her zaman olmasa da bireysel bağış yoluyla bir şekilde desteklemeye devam etmesi, bir avantaj olabilmektedir. Bireysel bağışın sürekliliği bakımından üçüncü bir avantaj durumu da okulun bir mezunlar derneğinin olmasıdır. Erhan'ın görev yaptığı okul Cumhuriyet tarihinin en eski ve köklü liselerinden biri olup bir de okulun mezunlar derneği vardır. Erhan'ın belirttiğine göre bu okulun mezunlar derneğinin hem görev yaptığı ilde hem de İstanbul'da bir şubesi bulunmaktadır. Söz konusu bu durum ya bireysel olarak doğrudan mezunların kendilerince ya da okulun onlardan bu yönde talepte bulunmaları durumunda, bağış yapılmasının önünü açmaktadır. Akın, Ali, Şahin ve Erhan'ın konu ile ilgili yapmış oldukları açıklamalar aşağıda yer verilmiştir:

“Bu yıl itibariyle birkaç velimiz takriben 4.000 TL bağışta bulundu. Elbise, ayakkabı, bot, kaban yardımı yapan velilerimiz de oldu. Bunların parasal değeri tahmini 4000 TL civarında diyebilirim... Geçen yıl bir velimiz yeni yaptırdığımız çok amaç salonumuzun sandalyelerini aldı. Toplam maliyetin %25'ini karşıladı.” (Akın)

“Bizim okulumuzu yaptıran kişi zaten bir yardımsever ve şu an da merhum. O kişi tarafından yaptırılmış. Devletle birlikte yaptırılmış ancak maliyetin çoğunu yardımseverimiz karşılamış. Yardımseverimizin oğlu şimdi İstanbul'da. Ben kendisinden okul içerisine yapacağımız bir proje için yardım istemiştım. Yanına gitmek istedim fakat telefonla söylememi rica etti. Ben de kendisine telefonla söyledim. Okulda bilişim alt yapısı kurmak istiyorum, dedim. Bunun için de bana şu kadar para lazım. Yardımcı olabilir misiniz, dedim. O, tabii benim söylediğim miktarı değil de bir 10.500TL'sine yardımcı oldu.” (Ali)

“Aşure programımız oldu. Aşure programına 4.000 TL'lik bir katkı sağladık. Bunu OAB başkanımızla birlikte yardımseverlerden temin ettik... Kapı girişleri tamamen kopmuştu, onları yeniledik. B. Arman Beyefendi var, o karşıladı. Yine, kütüphanemizi B.

Arman Bey yaptırdı. Bizim dokuz yıldır mutlaka yaptığımız 40 hadis ezberleme yarışması var. Burada katılımcılardan birinci, ikinci, üçüncü gelenlere birer çeyrek altın veriyoruz. Bunu da Z. Yılmaz karşılıyor.” (Şahin)

“Kendi mezunlarımızdan geliyor, emekli olmuş adam. Emekli oldum. Bende de bu yatılı okudum, dedi. Bir miktar para bağışlamak istedi. Mezunlarımız OAB’ye 2.000 TL, 3000 TL, 6.000 TL buna benzer rakamlar bağışlıyorlar. Tabii 130 küsur yıllık okul olduğumuzdan, bu yeni bir okul olsa olmaz. Adamın hali vakti iyi. Zamanında buranın ben çok ekmeğini yedim, diyor. Pansiyonunda kaldım, diyor. OAB’ye para bağış yapmak istiyorum, diyor.” (Erhan).

Okul yöneticilerinin bireysel bağış bakımından finansman desteği sağlamaları, her durumda onların finansman arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmamaktadır. Bu durum bazen yardım yapmak isteyen yardımsaverin doğrudan okul yönetimine başvurması biçiminde bazen de zengin sayılan Müslüman bir yurttaşın dinî yükümlülük gereği vermesi gereken zekât ve fitreyi getirip varsıl olmayan öğrencilerin gereksinimlerinin karşılanması için okula bağışlaması biçiminde de olabilmektedir. Akın, Hasgül ve Şahin’in görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“Geçenlerde biri geldi. Ben okula yardım yapmak istiyorum ne yapabilirim, diye sordu? Biz de sosyal kültürel etkinlik yapıyoruz. Bu etkinlikte “Çocuklara alacağımız ödülleri alabilir misiniz?” diye sorduk. Ben gereğini yaparım, dedi. Biz ödülleri aldık faturayı da onun adına kestirdik.” (Akın)

“İnsanları yardım yapmaları için zorlamak doğru değil. Ancak bazı insanlar yardım yapacak yer arıyor; maddî durumu iyi nereye versem diye yer arıyor. Böyle biri geçen yıl bizim okula geldi. Öğrencilere yardım yapmak istiyorum. Bana üç öğrenci belirleyin her birine 400 TL vereceğim, dedi. O gittikten sonra ben gelir mi gelmez mi diye şüphelendim. Sonradan biz belirledik. O kadın dediği gün geldi ve söylediği yardım parasını öğrencilere verdi.” (Hasgül)

“Bazı ismini vermek istemeyen yardımsaverlerimiz var. Onlar da çoğunlukla zekâtlarını bize getiriyorlar. Dışarıdan bu şekilde zekât olarak gelen para yaklaşık 12.500-14.600 TL’dir.” (Şahin)

Şahin ve Muhlis'in açıklamalarında zekât bağışında bulunmak isteyen yardımseverlerin bu konudaki öncelikli tercihlerinin dinî eğitim veren İHL'lerin olduğu gözlenmektedir. Bu da dinî eğitim veren okulların bireysel yardımsever katkılarını sağlamada diğer okullarla karşılaştırıldığında daha avantajlı olduğunu göstermektedir. Şahin dinî eğitim veren okullara bireysel yardımsever katkılarının neden daha fazla olduğuna ilişkin soruya şu şekilde yanıt vermiştir:

“Bu konuda dinî hassasiyeti belirleyici. Dolayısıyla bizim inancımız gereğince de sadaka-i carîye var. Öğrencilerimiz imam-hatipli olup din eğitimi aldıklarından dolayı teveccüh gösteriyorlar.” (Şahin)

Okul yöneticilerinden İbrahim, Akın, Ali, Abidin, Şahin, Muhlis Erhan ve Metin'in açıklamalarından finansman kaynağı olarak bireysel bağışlardan yararlandıkları anlaşılmaktadır. Bu bireysel bağışlar ya doğrudan nakdî para yardımı yapma ya da zekât ve fitre parasını okula bağış olarak verme, öğrencilerin giyecek ve kırtasiye gereksinimlerini karşılama, okulda yürütülen bakım onarım işlerinin belli bir maliyetini üstlenme, okula donanım malzemeleri alma, sosyal ve kültürel etkinlere destek verme biçimlerinde olabilmektedir.

Vakıf/dernekler

Okul yöneticileri görev yaptıkları okullarda finansmana dayalı sorunlarının üstesinden gelmek için vakıf/derneklere de başvurmaktadır. Şahin, Muhlis, Galip ve Mustafa vakıf/derneklerden finansman desteği sağlayan yöneticilerdir. Bunlardan Şahin ve Muhlis dinî vakıf/derneklerden yardım almaktadır. Muhlis dinî vakıf/derneklerden finansal destek sağlamasındaki temel gerekçesini görev yaptığı okulun bulunduğu bölgenin SED'ini göstermiştir. Buna göre, okulun içinde bulunduğu yakın çevrenin özellikleri ile okulun misyonunun birbiriyle örtüşmemesi, yardımseverden finansman desteği sağlamada okul yöneticilerinin karşısına bir güçlük olarak ortaya çıkmaktadır. Şahin ve Muhlis görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Biz yardım kuruluşlarıyla da irtibattayız. ... XX Vakıfı ve ... YY Derneği bizim istek ve arzularımızı da geri çevirmiyor. Yine nereden baksak 8000-10000 TL yardımda bulunmuşlardır.” (Şahin).

“Gereksinim duydukça oldu. Bizim resmi bir sivil örgütlenmemiz var. WWW Mezunları ve Mensupları Derneği. İmam Hatip onlar

için birinci öncelik olduğu için imkân ölçüsünde okula katkı sağlamaya çalışıyor. Bu şekilde finansman sorunlarını çözmeye çalışıyoruz. Şu ana kadar yaklaşık 31000-42000 civarında bir katkıları oldu.” (Muhlis)

Yardımseverlerden Finansman Sağlamada Başvurulan Stratejilere İlişkin Bulgular

Okul yöneticilerinin yardımsever katkılarını sağlamak için farklı stratejilere başvurdukları görülmektedir. Bu stratejiler arasında; okulun eski mezunlarına başvurma, liste oluşturma, velilere başvurma, yakın çevredeki yardımseverlere başvurma ve yardımseverlere ortak tanıdık kişilerle birlikte gitme yer almaktadır. Söz konusu okul yöneticilerinin başvurdukları bu stratejiler, aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

Mezunlar

Okul yöneticilerinin yardımsever katkılarını sağlamak bakımından okullarının eski mezunlarına başvurdukları gözlenmektedir. Mezunlarıyla iletişime geçerek okullarına finansal destek sağlamayı amaçlayan İbrahim, Erhan, Galip ve Harun bu konuda aynı başarı deneyimine sahip değildir. Örneğin; İbrahim’in görev yaptığı okulun merkezi konumda yer alması ve okuldan mezun olan eski öğrencilerin yine aynı çevrede oturmaya devam etmesi, mezunların okula finansman anlamında destek vermeye istekli olması, bu konuda onun başarılı olmasını sağlamaktadır. Yine, Erhan’ın görev yaptığı okulun eski mezunlarından aldığı finansal destek de onun başarısını ortaya koymaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu okulun eski ve köklü bir okul olarak çok sayıda mezunu vardır. Okullarıyla bağıni koparmayan mezunlar bu bağı kurmuş oldukları dernekle de sürdürmektedir. Erhan, eski mezunlarının okullarına yaptıkları bireysel bağışın sınırlı olduğunu, bunu kendisinin onları bağış yapmaya özendirerek artırdığını belirtmektedir. Ancak İbrahim Erhan ve Galip’in aksine Harun’un görev yaptığı okul etnik köken bakımından toplumdaki dışlanmış insanların yaşadığı bir bölgede bulunmaktadır. Dilencilik yapan çok sayıda insanın bulunduğu bu bölgede; eğitime ve okula yönelik bakış açısı da beklenenin altındadır. Bu da Harun’un gerek ailelerden gerekse okulun yakın çevresindeki iş yeri sahibi eski mezunlarından beklediği desteği boşa çıkarmaktadır. Erhan ve Harun şunları ifade etmiştir:

“...geçen sene ben OAB’ye 45.000 TL para buldum. Ne yaptık biz? Mezunlarımızın bağış yapmasının önünü açan bir yol buldum. Belki de Türkiye’de bir ilk. Mezunlarımızdan durumu iyi olanlara telefon ettik. Sizin bir öz geçmişinizi ve resminizi

sınıfın girişine asacağız, mezunumuz, diye. Bu resim burada dört yıllığına, 5 yıllığına orada kalacak. Pirinçten yaptırdık bunu. Belli bir miktarda OAB'ye bağış alıyoruz, dedik. Toplam 10 kişi başvurdu. Kişi başına 5000 TL olmak üzere başvuruda bulundular. Bu sene de başvurular var. Bu şekilde yardımseverleri kendimiz okula yönlendirdik. Bu da bir yardımseverlik, sonuçta okula para bağışlıyor”. (Erhan)

“Esnaflık yapan bir mezunumuz var. Birkaç kez yanına gittim, nabız yokladım. Ancak hiç oralı olmadı.” (Harun)

Liste oluşturma

Liste oluşturulması yardımsever katkılarını artırmak için başvuru stratejilerden bir diğeridir. Söz konusu bu stratejiye başvuran yöneticilerden biri Abidin, diğeri de Erhan'dır. Bu strateji doğrultusunda iki farklı liste oluşturulduğu görülmektedir. Bunlardan biri öğrencilerin ailelerine yönelik olup diğeri ise mezunlara yöneliktir. Bununla birlikte liste oluşturmak yardımsever katkılarını elde etmede ilk aşamada kullanışlı bir strateji olsa da bunun her zaman için işe yaradığını söylemek pek mümkün görünmemektedir. Abidin ve Erhan konuyla ilgili şunları dile getirmiştir:

Elimizde öğrenci listeleri var. Bu listelerde öğrenci velilerinin yaptıkları işler yazılı. Şimdi isim vermek istemiyorum. Bir mobilyacı. İlin en zenginlerinden birisi. Okula öğrencisini kaydettirirken okulun kupalarının sergilenmesi için bir sergi köşesi yaptırırım, dedi. Bunun üzerine kendisinden hiç ses çıkmayınca yanıma müdür yardımcısını da alarak bu velimizin organize sanayi bölgesindeki iş yerine kadar gittim. Oraya vardığımızda ise o adam bizi neredeyse dövecekti! Benim bir sürü borcum var, harcım var. Söz verilmiş ama o gün öyleydi bugün şartlar böyle, dedi. Verilen sözü bile alamadık! Yeterince katkı alamıyoruz (Abidin).

Bizim elimizde mezunlarımızın listesi var. Hali vakti yerinde olanlara telefon açığımızda şimdiye kadar daha elimiz hiç boş geri dönmedi. Dün değil ondan önceki gün Van'da bizim mezunumuz olan bir belediye başkanı ile görüştük. Yüklü bir miktarda, 10.000 TL'ye yakın, bir bağış yapacağını söyledi. Sizin adınıza yakışır bir bağış olsun, dedim. Koskoca belediye başkanı. Ben 5.000 TL alt limit demiştim. O, 10.000 TL gönderecek herhalde. Tabii, bu bizim okulun imkânı, yani başka bir okula eşit olmaz (Erhan).

Varsıl velilere başvurma

Okul yöneticilerinden Akın ve Hasgül daha önceden oluşturulan bir listeye dayalı olmamakla birlikte, görece yakından tanıdığı, ne iş yaptığını bildiği ve varsıl olduğunu düşündüğü velilerden okulla ilgili bir iş veya hizmet için gerekli finansmanı sağlamalarını talep edebilmektedir. Varsıl velilerden bu yönde talepte bulduklarını söyleyen Akın, şu ana kadar herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmamıştır. Ancak Hasgül için aynı şeyi söylemek zordur. Akın ve Hasgül şunları söylemiştir:

“Zaman zaman kendi aramızdaki konuşmalarımızda şöyle bir gereksinimiz var, dediğimiz olan velilerimiz o konuda bize yardımcı olacaklarını söylüyorlar.” (Akın)

“Durumu iyi olan velilerimiz oluyor. Durumu iyi olan velilerimize yükleniyoruz. Okulla alakalı, bahçe ile alakalı bizim öğrencilerimizden birinin babası beton parke döküm işini yapıyor. Okulun bahçesi ile ilgili birkaç defa onu aradım. Bahçenin bir kısmının park yapılması gerekiyordu. Geleceğini, bakacağını, yardımcı olacağını söyledi, ancak henüz gerçekleşmedi. Aradan bir iki ay geçti.” (Hasgül)

36

İşletme/şirket sahiplerine başvurma

Okul yöneticileri yakın çevrede yardımsaverlikleri ile bilinen işletme/şirketlerin sahiplerine başvurarak bu kişilerden finansal destek sağlamaya çalışmaktadır. Bunun nedenlerinden birincisi, tanıdık olarak nitelendirilen bu kişilerin okul yöneticilerinin taleplerini geri çevirme olasılığının görece daha düşük olmasıdır. İkincisi de bu olasılığın olması durumunda okul yöneticilerinin kendilerini daha az rencide olacaklarını düşünmeleridir. Ali, Metin ve Harun’un görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Çevremizdeki yardımsaverlerden sıkıştığımız noktalarda, paramız yetmediğinde, OAB’mizin imkânı kalmadığında, herhangi bir faturanın ödenmesi durumunda veya bir şey alınacaksa bunun alınması noktasında veya öğrenci takımlarımız var onların formalarının yaptırılması, ulaşımalarının sağlanmasında onlardan yardım talebimiz oluyor.” (Ali)

“Kendi tanıdıklarımızın kapısını daha rahat çalabiliyoruz. Bizim böyle sıkıntımız var, bize yardımcı olun diyoruz. Tanıdıkların da reddetmesi bizi pek fazla rencide etmiyor.” (Metin)

“Tanıdık ve bildiklerimizi tercih ediyoruz...” (Harun)

Ön araştırma yapmak

Okul yöneticilerinin yardım talebinde bulunacakları yardımseverlere ilişkin bir ön araştırma yapmaktan da kaçınmadıkları gözlenmektedir. Bu araştırma sonucunda yardımseverlerin; dinî kimlikleri ve siyasî düşünceleri hakkında bilgi edinilmektedir. Elde edilen bu bilgiler doğrultusunda yardımseverlerden yardım talebinde bulunup bulunulmayacağına karar verilmektedir. Metin ve Harun şunları ifade etmiştir:

“Burada yalnız şöyle bir şey olabileceğini düşünüyorum. Okul yöneticisinin belki de kendisinin durumuyla da alakalı bir şey. Yardım edecek kişinin nerede durduğunun önemli olduğunu gördüm. Yani şöyle söyleyeyim. Ben çevremde dindar birisi olarak biliniyorum. Dindar bir insan da bana bu konuda yardım etmekten çekinmiyor. Böyle bir kanaatim var belki bunun şöyle bir özelliği de olabilir bizim çaldığımız kapıların da bize benzer durumu olabilir. Çünkü ben de dindar insanların kapısını çalıyorum bu da bir gerçek çok da samimi olmadığım insanların ya da camiasından uzak olduğum insanları kapısını çalmıyorum bu da olabilir...(Metin)

“İnsanlarla görüşmeye gitmeden önce, kimdir, nedir, hayat felsefesi nedir, dünya görüşü nedir. İlkönce bunlar hakkında bilgi edinirim.” (Harun).

Metin ve Harun dışında Ali de yardım talebinde bulunacakları yardımseverler hakkında ön bir araştırma yapan yöneticiler arasında yer almaktadır. Bu yöneticileri böylesi bir araştırmaya yapmaya zorlayan temel neden ise daha önce yaşadıkları olumsuz deneyimlerdir. Dolayısıyla tekrar aynı olumsuz deneyimlerle karşı karşıya kalmak istemeyen Ali, Metin ve Harun öncesinden bir araştırma yapmayı kendileri açısından yararlı görmekte-dirler.

Ortak bir tanıdıkla gitme

Okul yöneticilerinin yardımseverlerden finansal kaynak elde etmede başvurdukları stratejilerden biri de hem kendilerinin hem de onların yakından tanıdığı birini yanlarına alarak gitmeleridir. Bunun nedeni ise bu ortak tanıdığı yardımseverle aralarında güven ilişkisini oluşturacak olmasıdır. Galip şunları söylemiştir:

“Tabii ki bir heyecan oluyor, yalnız yanınızda yardım isteyeceğiniz kişiyi tanıyan birileriyle gitmek sizi çok daha da

rahatlatıyor. Yani insan ilişkileri iyi olan, karşı tarafı tanıyan birileri ile gittiğinizde çok daha rahat oluyorsunuz....Fotokopi makinemiz arızalanmaya başlamıştı. Yeni bir fotokopi makinesi almamız gerekiyordu. Yaklaşık 15.000-20.000 TL'lik bir finansmana gereksinimiz vardı. Bu konuda öğretmenlerimiz de muzdarip çünkü fotokopi makinesini onlar kullanıyor. Bir tane kırtasiye sahibi arkadaşımız var, ayrıca kendisi işletmeci de yabancı dil kursu da var, özel okul işletmeciliği de yapmış tanınan bir kişi, onunla oturduk konuştuk, neler yapabiliriz diye. Büyükşehir Belediye başkan yardımcısı var Ünye'den, randevu aldı. Birlikte gittik görüştük... Tabii yanımda o arkadaşımın da olmasıyla bizi geri çeviremedi ve tamam dedi. Belediyeden size yardım yapabilmemiz mümkün değil. Ancak size şöyle yardım yapacağım dedi. İki tane işadamını aradı ve şu okulumuzun şöyle bir gereksinimi var, dedi. Bu okula nasıl bir destek verebilirsiniz, dedi. Onlarla birer görüşme yaptı. Daha sonra biz onlarla görüştük. Onların her birinden 5000 TL aldık. Makineyi satın aldık ve okulumuza bir fotokopi makinesi kazandırdık” (Galip)

Galip'in dile getirdiklerinden anlaşılacağı üzere okul yöneticileri yardımseverlerin yanına ortak bir tanıdıkla gittiklerinde, kendilerini daha rahat hissetmekte ve taleplerini daha rahat dile getirmektedir. Buna bir de yardımseverin bu ortak tanıdıktan ötürü söz konusu yardım talebini geri çevirme olasılığının daha düşük olacağı ya da işe olabirlik yönünden bakma olasılığının daha fazla olacağını eklemek gerekmektedir. Bütün bunlar; okul yöneticilerinin elleri boş dönemlerini önlemenin ötesinde, aksi durumda daha az rencide olmalarını da sağlamaktadır.

İletişim ve ikna becerisi

Okul yöneticilerinin yardımseverlerden finansal kaynak elde etmede başvurdukları etkili stratejilerden biri de sahip oldukları iletişim ve ikna becerisidir. Ancak yöneticiler sahip oldukları bu beceriyi yalnızca yardımseverlerden finansal destek sağlamada başvurmamaktadır. Çevresindeki diğer insanları sürece dahil etme ve onların desteğini almak için de okul yöneticilerinin iletişim ve ikna becerilerine başvurdukları görülmektedir. Galip ve Metin bu konuya ilişkin görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

“İnsan ilişkilerimin iyi olduğunu ve kolay bir biçimde adapte olabildiğimi düşünüyorum. İkna kabiliyetimin de iyi olduğunu düşünüyorum. Daha önce dediğim gibi okuldaki arkadaşlarla

irtibata geçerek onlardan yardım almaya çalışıyorum. Çünkü tek başına yardımseverleri bulmam ve ikna etmem çok kolay olmuyor. Hiç kimse için kolay değil. Dediğim gibi diğer arkadaşlar kendi kişisel çabalarıyla bulup bir şeyler yapıyorlar ama ben mecburen ilçedeki ve okuldaki diğer arkadaşlarla irtibata geçerek onlardan yararlanamaya çalışıyorum.” (Galip)

“Ben eskiden beri dindar bir insan olarak bilinirim. Dindar insanların kapısını çalsam da çok yardım alamazdım, ancak son zamanlarda aldığımı söyleyebilirim. Şahıs cami yaptırımsa Kur’an kursu yaptırımsa diyor. Biz de diyoruz ki okulda da Kur’an dersleri var. Kişinin iyi yetişmesi bakımından neslin yetişmesi bakımından biz de Kur’an dersi yapıyoruz. Kişiyi ikna etmek için bu argümanları da kullanıyoruz. İkna da belki de bu etkin oluyor şahsa”. (Metin)

İletişim ve ikna becerisi, okul yöneticilerinin sahip olmaları gereken en önemli yönetsel becerilerden biridir. Ancak yardımseverlerden finansal destek sağlamada okul yöneticilerinin bu süreçte nasıl bir iletişim dili kullandığı, hangi yöntem ve teknikleri uyguladığı ve bunları neye göre nasıl ortaya koyacağı da önemli olmaktadır. Bununla birlikte okul yöneticilerinin yardımseverlerden sağladıkları finansal destekte, iletişim ve ikna becerisinin yanı sıra deneyim ve eğitimin de önemli olduğu söylenebilir.

İyi ilişkiler kurma ve sürdürme

Yardımseverlerden finansal destek sağlamada okul yöneticilerinin iletişim ve ikna becerisi önemli olsa da bu finansal desteğin devamlılığı bakımından tek başına yeterli görünmemektedir. Daha ötesi, okul yöneticilerinin içinde bulunduğu yakın çevre ile sürekli iyi ilişkiler kurmalarının yanı sıra bunu sürdürmek içinde bir çaba ve uğraşı içinde olmaları da gerekmektedir. Dolayısıyla iyi ilişkiler kurma ve sürdürme yardımsever katkılarını devamlılığını sağlamada başvurulması gereken stratejilerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Şahin bu konuda şunları söylemiştir:

“Ben devamlı dışarıda gezme taraftarı olan bir müdür anlayışını benimseyen birisiyim. Bana göre okulun dışında kurumlara gideceğim, esnafa gideceğim devamlı okulumla ilgili sıcak ilişkiler kuracağım. Böyle olursa bu katkının daha çok artabileceğini düşünüyorum. Çünkü iyi izah edildiğinde ve yaptıklarınızı insanlara anlatabildiğimizde bizim insanımızın

katkısının çok fazla olduğunu görüyorum ve düşünüyorum. Bunu yapacaklarına inanıyorum dolayısıyla gittiğimizde karşılık buluyoruz.” (Şahin)

Karşılaşılan Güçlüklere İlişkin Bulgular

Okul yöneticilerinin yardımsaverlerden finansal destek sağlama sürecinde bazı güçlüklerle karşıya kaldıkları görülmektedir. Bu güçlükler; duygusal zorlanma, olumsuz tutum ve davranışla karşılaşma, yakın çevrenin sınırlılığı, görev olarak kabul etmekte zorlanma ve hemşehrili ol(ma)mak ve yardımsaverlerden finansal kaynak sağlamayı bir görev olarak kabul etmekte zorlanmadır. Söz konusu güçlükler aşağıda sırasıyla ele alınmıştır.

Duygusal zorlanma

Duygusal zorlanma, okul yöneticilerinin okulları için yardımsaverlerden finansal destek sağlamada, karşı karşıya kaldıkları güçlüklerin başında gelmektedir. Her ne kadar kendileri için değil okulları ve öğrencileri için bunu yapıyor olmak onları rahatlatırsa da yine de birtakım olumsuz duygular yaşamaktan kendilerini alıkoymamaktadırlar. Söz konusu bu olumsuz duygusal zorlanmalar arasında; eziklik hissetme, canı sıkıntısı, gerilim yaşama, endişe duyma, kendini kötü hissetme, aşağılık kompleksine kapılma ve heyecanlanma yer almaktadır. İbrahim, Ali, Abidin ve Metin yaşadıkları bu duygusal zorlanmaları şöyle dile getirmişlerdir:

“Valla sıkıntılı bir durum, okul adına yaparken o sıkıntıyı çok net bir şekilde hissetmeyebiliyorsunuz. Birinden bir yardım istemek insanı biraz zor durumda bırakıyor, insanoğlunu çok zor durumda bırakıyor. Sonuçta okul ve öğrenciler için bu yardımın istenmesi gerekiyor. Ancak başkası adına isterken bile o sıkıntıyı yaşıyorsunuz. Kendi adınıza zaten isteyemiyorsunuz. Bir okul adına isterken ya da okuldaki bir fakir öğrenciye yardım edilmesini isterken bile onda bile sıkıntı duyuyorsunuz. Bir eziklik hissediyorsunuz. Ben yapabilir miyim acaba gibisinden bilinçaltına yerleşmiş. Yardım istemektense bu yardımı kendim yapabilir miyim gibisine bir şeyin içerisinde de oluyorsunuz.” (İbrahim)

“Açıkça söyleyeyim; giderken yardımsaverin bizi kırmaması için içimden dua ediyorum. Tabii, ilk başlarda yaptığımız görüşmelerde yardım talebimiz reddedildiğinde okula geri dönerken çok kırılıyorduk, canımız sıkılıyordu. Fakat sonradan

kırılmadım, üzülmedim. İnsanlar; veremeyebilir, yapamaya bilir istediğimiz şeyleri. Bunun için üzölmeye gerek yok diye, düşündüm. Ama kabul edildiği zaman da çok mutlu olduk. Dualar ettik içimizden.” (Ali)

“Tabii, tabii. Sıkıntı şu: Böyle yardım işine gittiğim zaman bir defa bu işi yapmanın huzuru var, yani okula bir katkı toplamanın huzuru var. Bir huzur oluyor, ama gerilim de oluyor. Biz bu gittiğimiz yerde bunu sağlayabilecek miyiz? Alabilecek miyiz? Bunun yerine gerilimi oluyor. Bir de aşağılık kompleksine katılıyorum. Neden? Çünkü karşında çok zengin bir adam var. Onun bir günlük iki günlük harcaması bizim için çok büyük gereksinimlerimiz. Onun yılda tatil masrafı okulun büyük bölümünün tamirinde ödenecek para. Tabii böyle bir adamın yanına giderken insan geriliyor, kendini sokak, cami önünde dilenen insanlar gibi zannediyorum. Şunu diyorum ben kendime bir şey istemiyorum. O yüzden rahatım. Kuruma istiyorum. Kurumdan benim tayinim çıktığında götürebileceğim bir yer bir şey değil. O açıdan rahatlıyorum.” (Abidin)

“İnsan bir şeyler istemeye gittiğinde her zaman kendini kötü hissediyor. Eşim bana görev yaptığın bölgedeki insanlara uyum sağladın dedi.” (Metin)

“Bunu konuda kendiniz için değil de okulunuz adına bir şeyler istemeye gittiğinizde biraz daha rahat gidiyorsunuz. Çünkü diyorsunuz ki burada 900-1000 civarında öğrenci var, mezun olduğunuz bir okul, kamu okulu, belki sizin çocuklarınız ve torunlarınız da okuyacak diyorsunuz. Tabii ki bir heyecan oluyor...” (Galip)

Yukarıda belirtilen yöneticilerin aksine duygusal zorlanma ile karşılaşmadığını söyleyen yöneticiler de bulunmaktadır. Bunlar; Akın, Şahin, Musa, Muhlis, Tuna ve Erhan’dır. Bu okul yöneticileri için yardımseverlerden finansal bir talepte bulunmak; günlük yaşantının bir uzantısı, iki insan arasındaki borç alış veriş gibi son derece normal ve oldukça keyif alınan bir işten öte bir şey değildir. Muhlis, Tuna ve Erhan’ın şunları ifade etmiştir:

“Gerilmiyorum. Kendimi de dilenci gibi hissetmiyorum. Bizim imam-hatip formatı bu.” (Muhlis)

“Bu soruya vereceğim yanıt sağlıklı olmayacaktır. Ben kendimi keyifli hissediyorum. Okul için bir şey yapmanın mutluluğu belki de”... (Tuna)

“Ben sanki borç para vermişim de onu istiyormuşsun gibi. Belki başka bir lisede olsam bunu yapamam ama burada şimdi ..... Lisesi'nin müdürü olmak kim olursa olsun isterse fabrikatör olsun. Bu okulda o intiba oluşmuş. Tereddütte düşmedim”. (Erhan)

Muhlis, Tuna ve Erhan'ı bu konuda diğer okul yöneticilerinden farklı düşünmeye iten nedenlerinden biri, görev yaptıkları okulda böyle bir kültürün oluşmuş olması ile ilgilidir. Bir diğeri de İHL'de olduğu gibi bu okulların her zaman yakın çevrede kabul görmesi ve desteklenmesidir. Diğer bir neden de okulların sahip olduğu mezunlar ağıdır. Örneğin; Galip ve Erhan'ın görev yaptığı okul böyle bir mezunlar ağına sahiptir. Bunlara bir de eski ve köklü okullarda görev yapan yöneticilerin yakın çevre üzerinde oluşturduğu etkiyi etkilemek mümkündür. Galip, Akın ve Erhan'ın görev yaptıkları okullar buldukları illerdeki en eski ve köklü okullardır.

Olumsuz tutum ve davranışla karşılaşma

Okul yöneticileri, yardımsaverleri telefonla aradıklarında ya da yerinde ziyaret ettiklerinde onların olumsuz tutumları ile karşılaşılabilir. Yardımsaverler, okul yöneticilerine yönelik bu olumsuz tutumlarını “ Bu ne alaka? Bu iş size mi kaldı?” gibi tepkilerle dile getirmektedir. Söz konusu bu tutumları sergileyen yardımsaverler de okul yöneticilerinin taleplerini geri çevirebilmektedir. Abidin ve Harun yaşadıkları güçlükleri şunları söylemiştir:

A ilinin zenginleri biz ticaret yapıyoruz, diyorlar. Fakat okullara yardım yapma duyguları pek yok. Belki başka türlü yardım yapıyorlar, ama okula pek yardım yapan yok. Eğer, A ilinde bir kişinin çocuğu okulda okuyorsa o okula zoraki ve mecburi yardım ediyor. Zaten çocuğu okulda değil ise yardımı da aklına getirmiyor. (Abidin)

Görüştüğünüz kişiye göre değişiyor. Bazıları kibarca reddediyor. Bazıları da başka işin yok mu senin, bu devletin işi, devletin işi için ne uğraşıyorsun diyor (Harun).

Yardımda bulunmaya istekli olmamakla birlikte yine de okul yöneticilerini geri çevirmek istemeyen yardımsaverler de bulunmaktadır. Böylesi durumda

olan yardımseverlerin bu konuda izledikleri iki farklı strateji bulunmaktadır. Bunlardan ilki, okul yöneticilerinin kendilerinden istenilenin daha azını vermek olurken, ikincisi de talep edilen ürünü etiket fiyatı üzerinden değil, alış fiyatından vermektir. Ali ve Metin konuyla ilgili şunları söylemişlerdir:

“İlk önce bizi dinliyorlar. Bir de genelde bu yardımseverler bir şey istediğiniz zaman bir talepte bulunduğumuz zaman mutlaka size istediğiniz kadarını vermiyorlar. Ya yarısını ya da daha da azını veriyorlar.” (Ali)

“Ana sınıfımızın tabanına tamamen halı döşettirecektik. Halı satıcısına gittik şöyle bir şey dedi: Metin hocam çok güzel bir şey yapıyorsunuz, ancak neredeyse satış yapamıyorum. Her yerden geliyorlar; camiden, Kur’an kursundan, okuldan. Sana söz, alış fiyatında vereyim. Bana da zarar ettirme.... Böyle benzeri şeylerle karşılıyorz yarı fiyatını vereyim gibi. Zaten bizim çevremizde çok büyük esnaflar yok ya da onlarla çok muhatap olmuşluğumuz yok. O kapıları çalmıyoruz. Biz yine alışveriş yaptığımız yerlere gidiyoruz.” (Metin)

Yakın çevrenin sınırlılığı

Ali ve Metin’in açıklamaları, yardımseverlerden sağlanacak finansal kaynakların yakın çevrenin olanaklarıyla sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. İçinde bulunan yakın çevredeki işyerlerinin sayısı, bunların ticari kapasitesi, kamu okulları dışında başka özel ve tüzel kişilerin de aynı taleplerde bulunması, bu taleplerin süreklilik taşıması, iş yeri sahiplerinin yardımda bulunma kapasitesine zorlamaktadır. Bütün bunlar; yardımseverlerin kendilerinden beklenen talepleri ya en baştan geri çevirmelerine ya da istenilenden daha azını vermelerine yahut alış fiyatından vererek en azından zarar etmelerini önleyecek bir takım stratejilere başvurmalarına neden olmaktadır.

Görev olarak kabul etmekte zorlanma

Okul yöneticilerinin yardımseverlerden finansal kaynak talep ederken karşılaştıkları güçlüklerden biri de bunu görev olarak kabul etmekte zorlanmalarıdır. Ali, Abidin, Musa, Metin ve Harun kendileriyle yapılan görüşmelerde bu konudaki rahatsızlıklarını açıkça dile getiren yöneticilerdir. Bunun nedenleri arasında; yardımseverlerin okul yöneticilerini birer dilenci imiş gibi görmeleri, yardımseverlerden finansman talebinde bulunmanın hem okullarının hem de kendilerinin itibarına zarar vermesi, parasal işlerin şaibeli işler olması ve onları zan altında bırakıyor olmasıdır. Abidin, Musa, Metin ve Harun düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

Görevimiz aslında şöyle olması lazım. Kaynakların karşılanıp bizim bunlar için çevreye gitmememiz gerekiyor. Gitmesek daha iyi olur. Belki bu bizim itibarımızı da, kurumun itibarını da düşünebilir. (Ali)

“Bu çözüm olmaz, yani yardımsever katkısıyla oradan buradan gelecek üç beş kuruşla. Az önce dediğim gibi pansuman, yama işleri oluyor. Bence okul müdürü bu eğitim ile ilgilenmeli. Biz yardımsever ayağına gitmemeliyiz. Yardımsever bizim ayağımıza gelmeli yardım için yani sistem böyle olmasını istiyorum.” (Abidin)

“Bu benim görevim değil. Yok dilenci gibi ona yalvar buna yalvar hem bizi de zan altında bırakıyor.” (Musa)

“Yardımseverlerden para istemek mahcubiyet verici bir şey. Para ile ilgili şeyler devlet memurluğunda hem rahatsız edici şey.... İnsanların kafasında soru işareti kalması bile beni rahatsız eder.” (Metin)

“Doğru bulmuyorum. yardımseverler katkı yapabilirler, ancak bizim yaptığımızı doğru bulmuyorum. Okul idarecisini dilenci konumuna düşürüyor...Eşim bana görev yaptığın bölgedeki insanlara uyum sağladın dedi.” (Harun)

Ali her ne kadar yardımseverlere başvurarak finansal destek sağlamayı hem kendilerinin hem de okullarının itibarına zarar veren bir süreç olarak değerlendirse de bu sürecin başka bir yönüne de dikkat çekmiştir. Yardımlaşmanın toplumda yerleşik bir kültür olduğunu söyleyen Ali, aynı zamanda kendilerinden okulun sorunları için bir çaba gösteriyor olmalarının da beklenildiğini belirtmiştir. Bu çabanın gösterilmiş olması kimileri tarafından takdirle karşılanmanın ötesinde, ona haklı bir itibar(!) da kazandırmaktadır. Yani okula finansal destek sağlamak için sürekli biriyle görüşen, böylelikle elde ettiği kaynaklarla okulun birçok sorunu çözen yönetici, bir anlamda; aileler ve üst yönetim gözünde daha çok itibar kazanmaktadır. Dolayısıyla bütün bunlar; okul yöneticilerini “yapmak” veya “yapmamak” arasında bir ikilemde bırakmaktadır.

Hemşehrili ol(ma)mak

Hemşehricilik, okul yöneticilerinin yardımseverlerden okulları için finansman talep etmede karşılaştıkları diğer bir güçlüktür. Buna göre, okul yöneticisinin görev yaptığı ilin bir hemşehrisi olması her şeyden önce onun yakın

çevrenin olanaklarını daha iyi bilmesini sağlamaktadır. Bunun ötesinde okul yöneticisinin başvurulan yardımseverle ortak sosyal kültürel değerlere sahip olması ve muhtemelen birbirlerini daha önceden tanıyor olmaları, aralarında daha iyi bir güven ilişkisinin kurulmasına da olanak tanımaktadır. Görev yaptığı ilin hemşehrisi olamayan Galip, bu konuyla ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

Ben burada üç yıldır görev yapıyorum. Ancak buralı (D illi) değilim. Bu şehirli olup da kendi şehirlisi olduğundan çevre olanaklarını çok daha iyi bilen ve kullanan arkadaşlarımız var. Çünkü yıllardır bu şehirde yaşıyorlar. Bu şehirde yaşamının ve tanıdık olmanın avantajını da kullanıyorlar. Bunu çok rahat görüyor, gözlemliyoruz. Biz onlar kadar bunu yapamıyoruz. (Galip)

Galip'in aksine görev yaptığı ilin bir hemşehrisi olan Mustafa'nın dile getirdikleri, yukarıdaki açıklamaları desteklemektedir. Buna göre, hemşehri olmak daha fazla bir sosyal çevreye sahip olmayı beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla hemşehri bir okul yöneticisi kimin daha iyi yardım yapabileceğini veya kimin bu işe daha yatkın olabileceğini veyahut bu kişinin yanına kimleri alıp gideceğini daha iyi bilmektedir. Bu da açık bir biçimde yardımseverlerden finansman desteği sağlama sürecinde okul yöneticisinin görev yaptığı ilin bir hemşehrisi olmasının diğerine göre onu avantajlı kıldığını ortaya koymaktadır.

Yardımseverlerin Beklentilerine İlişkin Bulgular

Yardımseverlerin okullara yaptıkları finansal destek için okul yöneticilerinden herhangi bir talepleri olup olmadığının ortaya konulmak istenilmesi, bu araştırmada üzerinde durulan bulgulardan biridir. Bu konuya ilişkin olarak Akın, Erhan, Galip ve Mustafa dışında diğer okul yöneticileri yardımseverlerin kendilerinden herhangi bir talepte bulunmadıklarını belirtmiştir. Yardımseverler bir talepte bulunmasa da okul yöneticilerinin okullarına yapılan bu finansman desteği karşısında yine de bir şeyler yaptığı veya yapmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu konuda yapılan genel uygulama ise yardımseverin isminin yazılıp asılması ya da kendisine bir plaket sunulmasıdır. İbrahim ve Akın'ın bu konuyla ilgili şunları ifade etmiştir.

“Ben şunu yaptım: Bu tahtaları bize bağışlayan yardımseverin ismini yazıp da okulumuzun tahtaları şu şahıs tarafından yaptırılmış şeklinde yaptım. Okul koridorlarına astım. Kendisi de geldiğinde bir süre baktı ve buna hiç gerek yoktu, dedi. Son

derece mütevazi bir insandı. Ve halen bu insanla görüşmeye devam ediyorum.” (İbrahim)

“Okulun kantini ilimizdeki büyük inşaat şirketlerinden biri yapmıştır. Okulumuz kantinin giriş kapısına, kantinin bu inşaat firması tarafından yazıldığında dair yazı yazdık ve astık.” (Akın)

Galip ve Mustafa'nın okullarında finansman desteğinde bulunan bir dernek ise isimlerinin yazılıp asılmasını istemiştir. Mustafa, okuluna çeşme yaptıran bir yardımsaverin bu çeşmeye kendi isminin yazılmasını istediğini, bazılarının da çocuğunun sınıfını değiştirme veya tercih ettikleri öğretmenin sınıfına çocuklarını kayıt ettirme gibi istekler de bulduklarını belirtmiştir. Metin, okullarına yaptırmak istedikleri bir toplantı salonu için başvurdukları bir yardımsavere bu toplantı salonuna onun ismini vermek istediklerini belirtmiş olmalarına karşın, maliyetin yüksek bulunması nedeniyle önerilerinin geri çevrildiğini ifade etmiştir. Erhan ise okulun mezunlarına ulaşarak OAB'ye belli bir miktarda para bağışında bulunmaları halinde pirinçten yaptırılmış öz geçmişlerini ve resimlerini okuldaki sınıflardan birinin kapı girişine asılacağı önerisinde bulunmaktadır. Erhan'ın görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Durumu iyi olan mezunlarımıza telefon açtık. Belli bir kota koyduk. Sizin öz geçmişinizi ve resminizi okulumuzun mezunudur diye sınıfın girişine 4-5 yıllığına asacağız, dedik. Pirinçten yaptırdık bunu. OAB'ye bağış alıyoruz. Her biri 12.318,90 TL bağış yapmak üzere beş kişi başvurdu. Bu sene daha da başvuru var. Yardımsaverleri bir biçimde okulumuza yönlendirdik.” (Erhan)

Yardımsaverler, okullara yapmış oldukları finansal destekler karşılığında doğrudan bir şey talep etmeseler de bazı beklentiler içinde oldukları söylenebilir. Bunlar; bir plaketle ödüllendirilmek, isimlerinin yazılıp asılması, yapılan yardımın belgelendirilmesi durumunda vergiden düşürülmesi, okul formalarının ardına işletme/şirketlerinin adlarının yazdırılarak kendi reklamlarını yapmaları. Yöneticiler, yardımsaverlerin bu tür isteklerde bulunmalarını veya beklenti için olmalarını oldukça normal karşılamaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, okul yöneticilerinin bütçe dışı kaynak olarak yardımsaver katkılarını sağlama sürecindeki çaba, girişim, strateji ve karşılaştıkları güçlüklerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Okul yöneticileri, yardımsaverliği

geleneksel ve dinî yardımseverlik bağlamında anlamlandırmakta olup görev yaptıkları okullarda işletme yönetimi ve eğitim öğretim alanlarındaki sorunların çözümünde bütçe dışı finansman kaynaklarına gereksinim duymaktadırlar. Bu bağlamda, okul yöneticileri yardımseverlerden finansman desteği sağlamak için birbirinden farklı stratejilere başvurmaktadır. Ancak bu süreç onları hem duygusal bakımdan zorlamakta hem de toplumsal konumlarıyla hiç de örtüşmeyen birtakım olumsuz tutum ve davranışlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Yardımseverlerin okullara yapmış oldukları yardımları bireysel, dinî ve kurumsal olarak nitelendirilebilecek birtakım beklentiler doğrultusunda yapmaktadır.

Yardımseverlik düşünceleri farklı zamanlarda değişmiştir, çünkü bir insanın verdiği şey kişisel olsa da yalnızca kişisel servetinin büyüklüğünden değil, ibadet ettiği tanrılardan, ait olduğu kabileden ve yaşadığı ülkedeki iktidardaki hükümetin politikalarından da etkilenir (Woodroffe, 1962, akt. Adam, 2004). Bu bağlamda yardımseverliğin; geleneksel yardımseverlik, kalkınma yardımseverliği ve girişimci yardımseverlik olmak üzere üç farklı gelişim aşmasından geçtiği görülmektedir (Ball, 2012). Bunlardan ilki olan geleneksel yardımseverliğin diğer ilkinden ayrılan en belirgin yönü yardımseverin yaptığı yardımın nerede nasıl kullanıldığının takip etmemesidir. Eroğlu (2020) geleneksel yardımseverlikte yardımseverlerin yaptığı yardımları bireysel, dinî ve vicdani nedenlerle yapmış olduğunu belirtmektedir. Araştırmada; okul yöneticilerinin yardımseverliği, geleneksel yardımseverlik bağlamında anlamlandırdıkları görülmektedir. Bunun nedeni kendi kültürlenme süreçlerinde yardımseverliğin geleneksel yardımseverlik bağlamında ele alınmış olmasıyla açıklanabilir.

Yardımseverliğin mantığı, yalnızca erdem ve görev etiğinden değil, aynı zamanda varsılların gönüllü olarak varsıl olmayanları destekleme fırsatı yaratan süre gelen bir gelir ve servet eşitsizliğinin varlığından kaynaklanmaktadır (Maclean, Harvey, Yang ve Mueller, 2021; Topcu, 2019). Yardımseverlik, sosyal ayrımları ve sosyal sınıfları tanımlamanın bir yolu olarak hizmet eder. Bağışçı, tek başına veya diğer bağışçılarla bağlantılı olarak kontrol etmeye çalıştığı bir proje için para, zaman ve fikirler sağlar. Yardımseverliğin her zaman güçle ve toplum geleceğini şekillendirmekle bir ilgisi vardır (Adam, 2004). Aynı zamanda yardımseverliğin tıpkı diğer bireysel veya kolektif insan etkinlikleri gibi ‘karanlık bir yönü’ de vardır (Smith, Eng ve Albertson, 2016). Smith (2016), vakıflar ve diğer yardım kurumları da dahil olmak üzere finansman desteği sağlayan kâr amacı gütmeyen sektörün bir sapma, suç ve etik suiistimal alanı olabileceğini savunmaktadır. Bunun temel

nedeni basittir: İnsanların fedakârlık ve yardımsaverlik kaygılarından kaynaklı finansman desteğinde bulunmalarının yanı sıra herhangi bir bağlamda, örgütlü veya gayrîresmi olarak, genellikle bencillik ve kişisel çıkarlardan kaynaklı da finansman desteğinde bulunmalarıdır. İnsanlar, eylemlerinin istenmeyen sonuçları olarak cehalet ve yetersizlik yoluyla işlev bozuklukları veya olumsuz sonuçlar da yaratabilirler. Bu doğrultuda yardımsaverlerin kamu okullarının işletme yönetimi ve eğitim-öğretim etkinliklerine yapmış olduğu finansal katkının büyüklüğü oranında; saygınlık elde etme, toplumsal kabul görme, kurumsal reklam yapma, vergi indirimlerinden yararlanma, kendisi veya çocuğu için diğerlerinden farklı bir ayrıcalık elde etme gibi beklentiler içerisinde hareket ettikleri görülmektedir.

Batı tarzı demokrasilerde kamu eğitim sistemlerinde yapılan reformlar, okul yöneticilerinin kimliklerine ve uygulamalarına büyük müdahaleler yapmayı içermiştir. Neoliberal dönüşüm stratejileri okulu kurumsal bir işletme, okul yöneticilerini de birer girişimci olarak inşa etmeyi hedeflemektedir (Gunter, Courtney, Hall ve McGinity, 2019). Bu doğrultuda neoliberalizm bir yandan yardımsaverliği kamu okullarının yeniden yapılandırılmasında bir araç olarak sunarken diğer yandan da okul yöneticilerinin kimliklerinde ve mesleki rollerinde öncekinden farklı bir dönüşümü içermektedir. Dolayısıyla okul yöneticilerinin yardımsaverlerden finansal destek sağlamada geliştirmiş oldukları stratejileri, neoliberal düşüncelerin ve uygulamaların bu yöneticileri sermaye birikiminin ön saflarında yer alanlarla uyumlu olacak biçimde dönüştürdüğü bir göstergesi olarak değerlendirmek gerekir.

Okul yöneticileri, bütçe dışı alternatif bir kaynak olarak yardımsaver katkılarını sağlamak bakımından farklı stratejiler geliştirmiş olsalar da bu stratejilerin okulların finansman sorunlarına çözüm getirmekten oldukça uzak olduğu görülmektedir. Yardımsaver katkıları kamu okullarını içinde bulunduğu yakın çevrenin etkisine açık ve bağımlı hale getirmektedir. Dolayısıyla da kamu okulları ile yakın çevresi arasındaki eril ilişkilerin önünü açmaktadır. Bu durum bir anlamda hem kamu okullarını hem de bu okullarda görev yapan yöneticileri değersizleştirmektedir. Bunun da ötesinde okul yöneticilerinin bu süreçteki başarısı sahip oldukları iletişim ve ikna kabiliyeti, girişimcilik, kendine güven gibi birtakım kişisel özelliklerle ilişkilendirilmesi; onların bunu yaptığı sürece iyi bir yönetici yapmadığı ya da yapamadığı sürece de kötü bir yönetici olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bunu yapan ve yapamayan okullar karşılaştırıldığında eğitim ortamlarının niteliği bakımından var olan eşitsizlikler de artmaktadır. Yaşanılan bu süreç ise kamu okullarında öğrenim gören öğrencilerin nitelikli eğitim ortamına erişimini engellemektedir.

Araştırmada elde edilen bulgu ve sonuçlara dayalı olarak iki öneride bulunmak mümkündür. Bunlardan ilki, yardımseverlerden sağlanan finansman katkılarının okul ve ulusal eğitim bütçesi içindeki yerini ortaya koyan mikro ve makro düzeyde çalışmaların yapılmasıdır. İkincisi ise dinî eğitim veren okulların yardımseverlerden sağladıkları finansal katkıları sorgulayan bir araştırmanın yapılması olabilir.

KAYNAKÇA

- Adam, T. (Ed.). (2004). Philanthropy, patronage, and civil society: Experiences from Germany, Great Britain and North America. *In Philanthropy, patronage, and civil society* (pp. 15-33). Bloomington: Indiana University Press.
- Akça, Ş. (2002). *Ailelerin ilköğretim kademesine yaptıkları eğitim harcamaları (Ankara ili örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Aktaş, T. (2004). *İlköğretim okullarının bütçe dışı gelirleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans projesi). Ankara Üniversitesi, Ankara
- Altuntaş, Y. S. (2005). *İlköğretim okullarının finansman ihtiyaçlarını karşılama düzeyleri: Van ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Anheier, H. K. and List, R. A. (2005). *A dictionary of civil society, philanthropy and the non-profit sector* (First editon). London: Routledge.
- Arslan, E. (2015). *Bireysel yardımseverlik: Antalya ilinde yardımsever kişilerin özellikleri üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Arslan, S. (2000). *Ankara ilinde ortaöğretim okullarının özel gelir kaynakları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Aslan, G. (2008). Türkiye üniversitelerinde neoliberal değişim: Öğretim üyelerinin kavram ve uygulamalara ilişkin değerlendirmeleri. *Eğitim Bilim Toplum*, 6(21), 4-35.
- Aslan, G. (2019). Aid policies regarding poor students with low socioeconomic levels at schools: reconsidering social justice. *Kastamonu Education Journal*, 27(5), 2203-2220. doi:10.24106/kefdergi.3394

- Aslan, G. (2020). Neoliberal politikaların zorunlu eğitime yansımaları: Öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerine dayalı nitel bir analiz. N. Beltekin (Ed.). *Türkiye’de eğitim iktisadı disiplini* içinde (s. 335-380). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aslan, G. (2021). İlkokul ve ortaokulların hayati sorunları ve çözüm önerileri: Okul yöneticilerinin görüşlerine dayalı nitel bir analiz. *Journal of Qualitative Research in Education*, 25, 204-242. doi: 10.14689/enad.25.9
- Ball, S. J. (2012). Voting with dollars: philanthropy, money and education policy, *Pedagogy, Culture & Society*, 20(3), 485-491.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel araştırma yöntemleri* (2. bs). (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Edit.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cunningham, H. (2016). The multi-layered history of western philanthropy. T. Jung, S. Phillips and J. Harrow (Eds.). *In The routledge companion to philanthropy* (pp. 42–55). Abingdon, UK: Routledge
- Cunningham, H. (2020). *The reputation of philanthropy since 1750 britain and beyond Manchester*: Manchester University Press.
- Dietlin, L. M. (2010). *Transformational philanthropy transformational philanthropy: Entrepreneurs and nonprofits*. London: Jones and Bartlett Publishers.
- Doğaner, E. Ş. (2019). *Kurum müdürleri ve yardımsöverlerin görüşleri doğrultusunda türk eğitim sisteminde yardımsöverlik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Eroğlu, G. (2020). *Türkiye’de yardımsöverlik kültürü: Zengin bağışçılar üzerine sosyolojik bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Ghafoor, A., Weiss, J. and Jalilian, H. (2000).The impact of structural adjustment reforms on public sector expenditures: Evidence from developing countries. *METU Studies in Development*, 27(1-2), 119-132.
- Grbich, C. (2012). *Qualitative data analysis: An introduction*.(Second Edition). London: SAGE Publications Ltd.

- Gunter, H. M., Courtney, S. J., Hall, D. and McGinity, R. (2019). *School principals in neoliberal times: A case of luxury leadership?* K. J. Saltman and A. J. Means (Eds). In *The wiley handbook of global educational reform* (pp. 11-130). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
- Harvey, D. (2015). *On yedi çelişki ve kapitalizmin sonu* (E. Soğancılar, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961, 12 Ocak). *Resmi Gazete* (Sayı: 10705). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.222.pdf>
- Kavak, Y., Ekinci, E. ve Gökçe, F. (1997). *İlköğretimde kaynak arayışları*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Kuralay, M. E. (2019). *İlkokul ve ortaokullarda yaşanan finansman sorunlarına ilişkin yönetici ve veli görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Kurul, N. (2012). *Eğitim finansmanı* (2. bs). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Maclean, M., Harvey, C., Yang, R. ve Mueller, F. (2021). Elite philanthropy in the United States and United Kingdom in the new age of inequalities. *International Journal of Management Reviews*, 223, 330–352.
- McGoey, L. (2014) The philanthropic state: market–statehybrids in the philanthrocapitalist turn. *Third World Quarterly*, 35(1),109-125. doi: 10.1080/01436597.2014.868989
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2015). *Millî eğitim bakanlığı stratejik planı 2015-2019*.<http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-2015-2019-stratejik-plani-yayinlanmistir/icerik/181>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). 2023 Eğitim Vizyon https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_E%C4%9Fitim%20Vizyonu.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Millî eğitim bakanlığı stratejik planı 2019-2023*.<http://sgb.meb.gov.tr/www/dokumanlar/icerik/30>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2021).*Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2020/2021*. http://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=424
- Ostrower, F. (1995). *Why the wealthy give: The culture of elite philanthropy*. New Jersey: Princeton University Press.

- Özçelik, U. (2007). *Ortaöğretim okullarının finansman kaynaklarının okul yöneticilerinin görüşlerinden yola çıkarak belirlenmesi: Ankara ili Bala ve Gölbaşı ilçelerinde bir çalışma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özel, Ö. F. (2019). *Türkiye’de vatandaşların sivil toplum kuruluşları ve yardımseverlik algısı: Bandırma örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi, Yalova.
- Öztürk, Ş. (2002). *İlköğretim okullarının finansman kaynakları (Ankara ili Polatlı ilçesi örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Rasimoğlu, C. G. İ. (2019). *Filles De La Charite, on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu’nda yardımseverlik ve sağlık* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Raymond, S. U. (2004). *The future of philanthropy: Economics, ethics, and management*. New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.
- Rourke, B. (2014). *Philanthropy and the limits of accountability: A relationship of respect and clarity*. <https://www.kettering.org/catalog/product/philanthropy-and-limits-ccountability-relationship-respect-and-clarity>
- Sağ, K. Ş. (2021). *Kamu okullarının finansman sorunları ve eğitim öğretime yansımaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Saltman, K. J. (2009). There rise of venture philanthropy and the ongoing neoliberal assault on public education: The case of the Eli and Edythe Broad Foundation. *Workplace*, 16, 53-72.
- Saltman, K. J. (2010). *The gift of education: public education and venture philanthropy*. New York, NY: Pal GraveMacmillan
- Saltman, K. J. (2018). *The politics of education: A Critical Introduction* Second Edition. New York, NY: Routledge.
- Singer, A. (2012). *İyilik yap denize at: Müslüman toplumlarda yardımseverlik* (A. Özdamar, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

- Smith, D. H., Eng, S. and Albertson, K. (2016). The darker side of philanthropy how self-interest and incompetence can overcome a love of mankind and serve the public interest. T. Jung, Susan D. Phillips and J. Harrow (Eds.). In *The routledge companion to philanthropy* (pp. 273-286). New York, NY: Routledge.
- Smith, D. H. (2016) The “dark energy” of the Nonprofit sector: noxious, dissenting, and eccentric types of deviant voluntary associations, their impacts, and how they work. Bradenton, FL: David Horton Smith International
- Süzük, İ. (2002). *İlköğretim okul harcamalarında genel bütçe dışındaki kaynakların yerine ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşleri: Ankara İli Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara
- Tezcan, E. Ö. (2017). *Ortaokullarda finansman ve finansman yönetiminin incelenmesi: Gaziantep ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Thümler, E., Bögelein, N. and Belle, A. (2016). Education philanthropy in Germany and the United States. E. Thümler, N. Bögelein, Beller and Helmut K. Anheier (Eds.). In *Philanthropy and education: Strategies for impact* (pp.3-28). New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Topcu, M. (2019). *Hristiyanlık'ta Yardımseverlik anlayışı: “Aziz Augustine örneği”* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2013). *Hükümetler, programları ve genel kurul görüşmeleri*. (Hazırlayanlar: İ. Neziroğlu ve Tuncer Yılmaz). Ankara: TBMM Basımevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu Parasal Değerleri Güncelleme Aracı. (18 Mart, 2022) https://biruni.tuik.gov.tr/medas/donusum_hesap_zul
- Vanisri, G. (2018). Neoliberal framework and trends in education: A focus on India. *Journal of Social Science and Humanities Research*, 3(3) 58-74.
- Yalçın, M. S. (2016). *Ortaöğretimin finansmanı ve ortaöğretim okul türlerinde malî yönetim* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Van.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma* (6. bs.). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, S. (2018). *Neoliberal ekonomi uygulamalarıyla eğitim finansmanı ve okul paydaşları ilişkisinin değişimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Yolcu, H. (2007). *Türkiye’de ilköğretim finansmanının değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yolcu, H. (2021). Eğitimde eşitsizliğin yansıması: Kamu ilköğretim okullarının kaynak arayışı. M. Uysal, A. Yıldız, Ş. Erhan Bağcı, N. Korkmaz (Eds.). *Mehmet Bilir’e armağan içinde* (s. 225-247). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Zoraloğlu, Y. R., Şahin, İ. ve Fırat, N. Ş. (2004). İlköğretim okullarının finansal kaynak bulmada karşılaştıkları güçlükler ve bu güçlüklerin okula etkileri. *Bilim Eğitim Toplum*, 2(8), 4-17.

EK-1: Görüşmeci Kodları

54

- İbrahim: A ili, erkek, ilkokulda görev yapmakta, lisans mezunu.
- Akın: B ili, erkek, ilkokulda görev yapmakta, lisans mezunu.
- Ali: B ili, erkek, ilkokulda görev yapmakta, lisans mezunu.
- Abidin: B ili, erkek, Anadolu lisesinde görev yapmakta, lisans mezunu.
- Hasgül: B ili, erkek, Ortaokulda görev yapmakta, lisans mezunu.
- Şahin: B ili erkek, Anadolu İmam-hatip lisesinde görev yapmakta, lisans mezunu.
- Musa: A ili, erkek, Anadolu Lisesinde görev yapmakta, lisans mezunu.
- Muhlis: A ili, erkek, Anadolu İmam-hatip lisesinde görev yapmakta, lisans mezunu.
- Tuna: C ili, erkek, ilkokulda görev yapmakta, yüksek lisans mezunu.
- Erhan: B ili, erkek, Anadolu lisesinde görev yapmakta, lisans mezunu.
- Metin: B ili, erkek, Anadolu lisesinde görev yapmakta, lisans mezunu.
- Harun: B ili, erkek, ilkokulda görev yapmakta, lisans mezunu.
- Galip: D ili, erkek, ortaokulda görev yapmakta, lisans mezunu.
- Kemal: D ili, erkek, ortaokulda görev yapmakta, lisans mezunu.

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE MİLLİ GURUR VE ULUS KİMLİK İNŞA SÜRECİNDE ULUSLARARASI SPORTİF FAALİYETLER: 1930 TÜRKİYE-SSCB ARASINDA YAPILAN BOKS MÜSABAKALARI

International Sporting Activities in the Process of National Pride and Nation
Identity Building in the Early Republican Period: Boxing Competitions Between
Turkey and The USSR in 1930

Tünay Aras*

55

Öz

Erken dönem Türkiye’de spor ve siyaset ilişkisinin incelendiği bu çalışmada uluslararası spor müsabakalarının hangi ideolojik ve politik amaçlar doğrultusunda kullanıldığına değinilmiştir. Sporun ulusal kimlik ve ülke propagandası doğrultusunda kullanılmasının dinamikleri üzerinde durularak hem spor ve siyaset hem de spor ve toplum ilişkisine odaklanılmıştır. Spesifik ve mikro bir konu olarak, 1930 yılının Aralık ayında Türkiye ve SSCB arasında yapılan boks müsabakalarından yola çıkarak söz konusu dönemde siyasal iktidarın uluslararası spor müsabakalarına gösterdiği önem ve yüklediği anlam analiz edilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak spor ve siyaset ilişkisi tarihsel bağlamı içerisinde kısaca değerlendirilmiş ve daha sonra erken dönem Türkiye’de spor, siyaset ve milliyetçilik ilişkisi değerlendirilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise 1930 yılında Türkiye-SSCB arasında yapılan boks müsabakaları üzerinden dönemin siyasal iktidarının spora yüklediği anlam analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Spor ve Siyaset, Spor ve Milliyetçilik, Ulus Kimlik İnşası, Uluslararası Spor Müsabakaları

* Arş. Gör. Tünay Aras, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye, taras@gelisim.edu.tr , ttunayaras@gmail.com , Orcid Numarası: 0000-0003-3837-5054

RA Tünay Aras, İstanbul Gelişim University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Political Science and Public Administration, İstanbul, Turkey, taras@gelisim.edu.tr , ttunayaras@gmail.com , Orcid Number: 0000-0003-3837-5054

Geliş Tarihi / Received:21.02.2022 - Kabul Tarihi / Accepted: 16.08.2022

Abstract

In this study, which examines the relationship between sports and politics in early Turkey, it is mentioned in which ideological and political purposes international sports competitions are used. Focusing on the dynamics of the use of sports in line with national identity and country propaganda, the relationship between sports and politics as well as sports and society is focused. As a specific and micro subject, the importance and the meaning attributed to the international sports competitions by the political power in the said period, based on the boxing competitions between Turkey and the USSR in December 1930, were analyzed. In this context, firstly, the relationship between sports and politics was briefly evaluated in its historical context, and then the relationship between sports, politics and nationalism in early Turkey was evaluated. In the last part of the study, the meaning attributed to sports by the political power of the period was analyzed through the boxing competitions between Turkey and the USSR in 1930.

Key Words: Sports and Politics, Sports and Nationalism, Nation Identity Building, International Sports Competitions

Giriş

Türkiye'nin 1920'li ve 1930'lü yılları düşünüldüğünde siyasal iktidar tarafından yürütülen en önemli proje ulus kimlik inşası olmuştur. Türk etnik kimliği çerçevesinde yürütülen bu proje doğrultusunda oldukça radikal adımlar atılmıştır. Atılan bu radikal adımlarla Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde hem teorik hem de pratik alanda görünürlük kazanan Türkçülük politikaları Cumhuriyetin ilanından sonra kurucu kadro tarafından programlı bir şekilde uygulanmaya koyulmuştur. Bu uygulamada bir tarafta reddi miras yoluyla *ancient régime*'in izleri silinmeye çalışılırken diğer taraftan da bütün etnik gurupları Türk kimliği çatısı altında tek bir potada birleştirme politikası benimsenmiştir. Ulus devletin bir gereği olarak ortak mitler doğrultusunda *hayali bir cemaat* (Anderson, 2020) yaratmayı amaçlayan siyasal iktidar dilden gündelik hayat pratiklerine, ekonomiden siyasal düşüncelere, sanattan edebiyata, eğitimden spora toplumsal hayatı doğrudan veya dolaylı yoldan etkileyen bütün alanları bu politika doğrultusunda yeniden düzenlemeye girişmiştir. Benimsenen bu politikalar ve yeni rejimin gerçekleştirdiği devrimler toplumsal bir dönüşümle Osmanlı tebaasını Türkiye Cumhuriyeti'nin makbul vatandaşlarına (Üstel,2016) çevirmeyi amaçlamaktaydı. Bu makbul vatandaş profiline iki özelliği ön plana çıkmaktaydı; Sünni Müslüman Türk olmak ve Cumhuriyetin laik modern devrimlerine uyum sağlamak. Kurucu kadro iç politikasını bu bağlamda dizayn ederken uluslararası alanda da rüşünü ispatlamak istiyordu. Dış politikasında oldukça dengeli ve barışçıl bir yol izleyen yeni rejim, liberal ve modernist bir görüntü çizmekteydi. Bunun yanı sıra kurulan yeni sistemin ve bu sistem içerisinde yetişen bireylerin toplumsal mühendislik bağlamında ne ölçüde başarılı olduğunu gösterme derdi de yok değildi.

Bu çalışmanın da merkeze aldığı milli gurur ve ulusal kimlik/bilinç inşası, iç politikalarla yaratıldığı kadar dış politikalarla da pekiştirilmekteydi. *Öteki ve biz* üzerinden geliştirilen bu milliyetçilik anlayış hem iç kamuoyunda bir *biz* bilinci yaratmayı hem de *öteki* karşısında *bizi* üstün göstererek bir milli gururun, ulusal kimliğin oluşmasına katkı sağlamaktaydı. Bu noktada *ötekini* kısmen de olsa tanımlamakta fayda vardır. *Öteki* bir kimliğin kendini yani *bizi* meşrulaştırmak için kategorik olarak soyut düzeyde tahayyül ettiği, tanımladığı ve sürekli bir biçimde yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duyduğu dinamik bir kavramdır. Karşı bir kategori olarak üretilen *öteki* özellikle inşa ve kriz dönemlerinde yeniden tanımlanmaya ihtiyaç duymaktadır (Parlak, 2015;27). İki dünya savaşı arasında milliyetçiliğin kendi kültürel devletini tanımlamanın stratejilerinden biri olarak da başvurduğu bu kategorileştirme kimi zaman batı karşısında *bizi* tanımlamak, kimi zaman doğunun “gericiliğini” vurgulayarak *bizi* onun karşısında konumlandırma, kimi zaman ise toplumun iç yapısında alt *öteki* kategoriler oluşturarak ulusal kimliği tanımlamak ve inşa etmek için kullanılmıştır. Bu *öteki* kategorileri bazen batı ve ya doğu gibi genel çerçevelere sahipken bazen de Arap, Yunan, Ermeni ve Kürt gibi görece daha spesifik bir sınırlamaya tabi tutulmaktadır. Dolayısıyla uluslararası alanda devlet adına atılan her adım ulusal kimlikle ilişkili olduğu ölçüde *ötekini* karşısında *bizi* tanımlamaktadır.

Kurucu kadronun iç politikalarla ulus kimlik inşası süreci birçok çalışmaya konu olsa da uluslararası alanda devletin sergilediği politikaların ne ölçüde bu kimliğin oluşumuna katkı yaptığı ve ülke propagandasının hangi araçlarla yürütüldüğü henüz yeterince çalışılmamıştır. Bu çalışmada mikro bir konu üzerinden milli gurur, ulusal kimlik inşası ve ülke propagandasına değinilecektir. Genel bir çerçeve olarak uluslararası spor müsabakalarının milliyetçilikle etkileşimine değinilecek ve sporun ülke propagandası için nasıl kullanıldığı ortaya koyulacaktır. Bu değerlendirmeden sonra mikro bir konu olarak 1930 yılının Aralık ayında Türkiye ve SSCB arasında yapılan boks müsabakaları üzerinde durularak dönemin siyasal iktidarının uluslararası spor müsabakalarına yüklediği anlam üzerinde durulacaktır.

SPOR VE SİYASET İLİŞKİSİ

Sporun siyasal iktidar tarafından ele alınışı dönemden döneme farklılık göstermektedir. Bireyin doğuşundan itibaren oynadığı oyunlarla geliştirdiği sportif becerileri disipline edildiği ölçüde profesyonelleşmiş ve siyasal iktidarın müdahale sahasına girmiştir. Özellikle modern devlet düzeninin ortaya çıkmaya başladığı Fransız devriminden itibaren bir vatandaş olarak bireyin fizyolojik yapısı siyasal iktidarı yakından ilgilendirmiştir. Fransız

Devrimi'nden sonra zorunlu askerliğin ortaya çıkmasıyla birlikte, iktidarın bireyin bedeni üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturmaya başladığını söyleyebiliriz. Devrimden önce soylu subaylar ve paralı erlerden oluşan ordular devrimden sonra yerini yetmişmiş profesyonel subaylar ve sıradan yurttaşlardan ibaret erlerden oluşan ordulara bırakmıştır(Sander, 2003: 168-169). 1798'de kabul edilen zorunlu askerlik yasasıyla birlikte sıradan yurttaşların ordunun temel unsurlarından biri haline gelmesi, bireylerin savaşa hazır hale getirilmesi için iktidar tarafından beden terbiyesi politikalarının yürürlüğe girmesinin miladı olmuştur. Dolayısıyla ulus devletin ortaya çıktığı bu erken dönemlerde sporun siyasal iktidar açısından önemi bireyleri savaşa hazır hale getirmek olmuştur. Bunu yanı sıra devam eden süreçte “spor, modern dünyada ideolojik bir sistem olarak milliyetçiliğin yayılmasında ve pekiştirilmesinde önemli bir rol oynadı”(Arnold, 2021:3).

Birinci Dünya Savaşı'na kadar spor siyasal iktidar için militarist bir muhtevaya sahipken savaş sonrası dönemde aynı zamanda devletler açısından bir propaganda ve diplomasi aracı haline geldi(Aktükün, 2010:10). Savaş sonrası dönemde uluslararası spor olimpiyatlarının düzenlenmesi, devletler arasında özel ve resmi spor müsabakalarının yapılması, ayrıca düzenlenen bu spor müsabakalarına halkın yoğun ilgi göstermesi iktidarın bu alanı farklı bir şekilde araçsallaştırmasını beraberinde getirdi. Ulus devlet modelinin ve milli kimlik olgusunun konsolidasyon dönemi olarak değerlendirebileceğimiz bu dönemde uluslararası spor müsabakaları milliyetçilik ideolojisi bağlamında yeni bir simgesel değer kazandı. Fakat sportif müsabakalara yüklenen bu simgesel değer sadece milliyetçilikle sınırlı kalmayarak İtalya, Almanya gibi faşist rejimlerin yanı sıra SSCB gibi komünist bir rejim ve Türkiye gibi yeni kurulan ve uluslararası alanda rüşünü ispatlamak isteyen devletler tarafından da kullanıldı.

Bu dönemde bütün devletler kendi ulusal propagandaları doğrultusunda sportif müsabakaları kullanmışlardır. Bu propaganda uygulamasında spor Alman faşistleri için Alman ırkının diğer ırklardan üstünlüğünün bir göstergesi ve Alman dış politikasının propaganda aracı (Arnaud / Riordan, 1998:79-93) olarak kullanılırken, SSCB için komünist toplumda bireyin ne derece geliştiğinin göstergesi ve komünizm propagandasının bir aracı olarak görülmekteydi (Arnaud / Riordan, 1998:67-77). Ayrıca Spor, Sovyetler Birliği tarafından kapitalizm ve Sovyet sosyalizminin rekabetinin önemli bir unsuru olarak görülmekteydi(Caldwell, 1982:182). Benzer şekilde liberal ülkelerde spor aracılığıyla bireyin bedeni üzerinden sistem meşrulaştırılırken, Türkiye gibi geç modernleşmiş ülkeler için modernleşme yolunda kat edilen

mesafenin bir göstergesi olarak görülmekteydi. Bu dönemde çoğu rejim için sportif başarı gelişmişliğin en önemli göstergelerinden biri olarak görüldüğü için, Berlin’de 1936 yılında düzenlenen olimpiyatlar Naziler tarafından titizlikle hazırlanmıştı. Olimpiyatları hem radyo hem de televizyondan propaganda amaçlı yayınlayan Almanlar, Olimpiyat Köyleri kurarak, 1932 yılında Los Angeles Oyunlarına benzer şekilde ülkenin gelişmişliğini gösteren düzenlemeler yaptılar(Lee, 1990:92-93). ABD’de kapitalist kampın en önemli temsilcisi olarak uluslararası sportif müsabakalara oldukça önem vermektedir. Berlin Olimpiyatlarının en çok hatırlanan kahramanı, Amerika’nın siyahi atleti Jesse Owens’dı. Dört altın madalya kazanan Owens Almanların üstün ırk efsanesini yerle bir ettiği düşünülmektedir (Meyer, 1987:298)

Dolayısıyla bu dönemde sportif müsabakalar ülke propagandası için sivil bir mücadele alanına dönüşmüştür. Sporcular bu sportif müsabakalarda bir tarafta kendi ülkelerinin ulusal kimliğini temsil ederken diğer taraftan da benimsenen ekonomi ve siyasi programın ne ölçüde başarılı olduğunu bedenlerinde somutlaştırarak kanıtlamakla mükelleflerdi. Siyasi hakimiyeti, fiziksel hakimiyet aracılığıyla meşrulaştırılma amacıyla olan siyasiler sportif müsabakaları bu doğrultuda kullanmışlardır.

İki savaş arası dönemde uluslararası spor müsabakalarının siyasal iktidar açısından en az üç işlevinden bahsetmek mümkün. Birincisi yeni kurulmuş bir ulus-devlet olarak yurttaşları ortak bir milli bilinç etrafında birleştirerek milliyetçi söylemin olgunlaşması ve olgunlaşan bu milliyetçi söylemin toplumsal bir harca dönüşerek bir *biz* olgusu yaratmasına hizmet etmesi, ikincisi yaratılan yeni toplumun propagandasını yapma aracına dönüşerek ülke imajını yükseltmesidir. Üçüncü olarak ise özellikle 1930’lardan itibaren ayak sesleri duyulmaya başlanan İkinci Dünya Savaşı’na bireyleri bedensel yönden hazırlamanın aracı olarak görülmesidir. Siyasal iktidarın gözünden hem simgesel hem de pratik bir önem kazanan uluslararası spor müsabakaları bu üç nokta dolayısıyla oldukça önem kazanmıştır. Özellikle bu dönemde düzenlenen uluslararası olimpiyatlara devletler oldukça önem vermiş ve gerçekleştirilen sportif müsabakalarda kıyasıya mücadeleler yaşanmıştır. Kazanılan her başarı milli gururu besleyerek bir ulusal kimliğin yaratılmasına katkı sağlarken aynı zamanda ülkenin modernleşme ve medenileşme yolunda kat ettiği mesafenin bir ölçüsü olarak değerlendirilmiştir. Özellikle Hitler Almanya’sı ve Stalin Rusya’sı bu sportif müsabakalara oldukça önem vermiş ve adeta bu müsabakaları sivil bir savaş alanı olarak görmüşlerdir. Mensubu oldukları toplumdan bireylerin uluslararası alanda diğer etnik gruplar karşısında üstünlük sağlaması hem söz konusu toplumun benimsediği siyasal

organizasyonun hem de toplumu meydana getiren etnik grubun diğer etnik gruplar karşısındaki üstünlüğünün bir göstergesi olarak algılanmıştır.

Türkiye gibi rüştünü ispatlamak isteyen ülkeler için sportif faaliyetler bu derece agresif ve militarist muhtevaya sahip olmasa da gelişmekte ve modernleşmekte olan bu ülkeler de güçleri nispetinde benzer refleksler göstermişlerdir. Kendi ulusal kimliklerini uluslararası arenada tanıtmak isteyen siyasal iktidarlar sporu salt bir kültürel faaliyet olmanın ötesine taşıyarak dış politikanın bir aracı haline getirmişlerdir. Yarattıkları “yeni insanı” tanıtmak ve kendi imajlarını yükseltmek adına başta uluslararası olimpiyatlar olmak üzere sportif organizasyonları kullanan rejimler sporu aynı zamanda milliyetçiliğin de önemli bir aparatı haline getirmişlerdir.

TÜRKİYE’DE SPOR, SİYASET VE MİLLİYETÇİLİK

Osmanlı İmparatorluğunda ordunun modernizasyonu doğrultusunda sporun 19. yüzyıldan itibaren diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi askerlerin eğitimi için kullandığını söyleyebiliriz. Özellikle atletizm gibi bireyin bedenini fiziksel yönden geliştiren sporlar devlet tarafından ordu ve eğitim kurumlarında zorunlu haline getirilmiştir. 1869’da Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin yürürlüğe girmesiyle birlikte jimnastik dersleri bütün Rüşdiye Mekteplerinde zorunlu hale getirilmiş, Kuleli İdadisi ve Mekteb-i Bahriye gibi askeri eğitim kurumlarının yanı sıra Mekteb-i Sultani gibi lise dengi okullarda da jimnastik dersleri düzenli olarak uygulamaya başlanmıştır (Soyer, 2004:215). Bunun dışında Osmanlı İmparatorluğunda İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin uygulamalarını dışarıda bırakırsak, toplumsal beden eğitimi için sportif faaliyetlerin kullanıldığını söyleyemeyiz. Osmanlı İmparatorluğu son döneminde eğitim alanında her ne kadar bazı atılımlarda bulunulsa da sınırlı sayıda insanın devletin resmi kurumlarında eğitim alma imkanına sahip olması, devletin beden eğitimi aracılığıyla toplumsal bir projeye kalkışmasına imkan vermemiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti döneminde ise beden eğitimi ve jimnastiğin yanı sıra özellikle futbolun ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Futbolun kitlesel özelliğini keşfeden ittihatçılar milli kimlik yaratmak ve gençleri örgütlemek için futbolu kullanmışlardır. (Aktükün, 2010:16) Türkçülük politikalarının uygulama alanı bulduğu 1908 sonrası dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti birçok futbol kulübü kurarak bu kulüpler aracılığıyla gençlik örgütlenmesi oluşturmak istemiştir. Yöneticiliklerini doğrudan parti üyelerinin yaptığı futbol kulüpleri kurulmuş ve futbol beden eğitiminin bir aracı olarak kullanılmasa da genç kitleleri örgütleme ve onlarda bir ulusal bilinç oluşturmak için kullanılmıştır.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarına baktığımızda ise bütün toplumsal, siyasal ve kültürel alanlarda olduğu gibi sportif faaliyetlerin de milli kimlik inşa sürecinde kullanıldığını görmekteyiz. İlk olarak 26 Haziran 1920 tarihinde “İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi” adıyla kurulan ve daha sonra 22 Mayıs 1922 tarihinde “Türk İdman Cemiyetleri İttifakı” (Yüce, 2015: 35-39) ismini alan spor teşkilatının kurulmasıyla birlikte Türkiye’de sporun planlı ve programlı bir şekilde belli bir ideoloji doğrultusunda kullanılmaya başlandığını söyleyebiliriz. Türk İdman Cemiyetleri İttifakı’nın kuruluş amaçlarına baktığımızda kullanılan milliyetçi dil, milli kimlik inşa sürecinde sportif faaliyetlere yüklenen anlamı ortaya koymaktadır. Teşkilatın kuruluşunun topluma kazandıracığı başlıca faydalar şu şekilde sıralanmıştır;

“Milletin fertlerinin küçük yaştan teşkilatçılık faaliyetlerine alıştırılması, istişare ve idare kabiliyetlerinin artırılması. Sağlam ve becerikli nesiller yetiştirerek, silahşörlüğü, biniciliği, denizciliği şevklendirip, teşvik ederek, askeri teşkilata ait vazifeleri kolaylaştırma. Ülke içindeki idman müsabakaları ve seyahatleriyle, gençlere memleketlerini tanıtmak, sevmek, halkın gerçek ihtiyaçlarını anlamak imkânlarını temin etmek. Uluslararası müsabakalarla milli hisleri harekete geçirmek ve desteklemek. Türklük için harici propaganda araçlarını temin etmek. Beden alıştırmaları, idmanlılar tarafından bir medarı kisbi intifa ittihazına karşı mücadele edilmesi ve bu sayede sağlık ve kuvvetin bir gaye değil, zekâ ve ilmin gelişmesi için bir araç olarak faydalanmak suretiyle milliyetimizin yükseltilmesine hizmet edeceği kanaatinin sağlanması. Gençlere geniş ve cazip bir faaliyet sahası temin ederek onların içkiden, kumardan ve muhtelif suiistimallerden uzaklaştırılması ve bu sayede sağlık ve genel ahlakın iyileştirilmesi.” (Atatürk Ansiklopedisi, Türk İdman Cemiyetleri, <https://aturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-idman-cemiyetleri-turk-spor-kurumu/>)

Teşkilatın kuruluş amaçları içerisinde yer alan yukarıdaki hedeflerden anlaşılacağı gibi Türkiye’nin genç nesli sportif faaliyetler aracılığıyla vatanına ve milletine bağlı makbul birer vatandaş olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Toplumsal mühendisliğin bir parçası olarak görülen genç bedenler küçük yaşta eğitilerek, hem teşkilatçılığa alıştırıp istişare ve idare kabiliyetlerinin artırılması, hem bedenlen gelişerek askeri teşkilata ait vazifeleri kolayca yerine getirmelerinin sağlanması hem de ülke içinde ve uluslararası alanda yapılan müsabakalarla gençlere ülkelerini tanıtmaları ve bir milli bilinç oluşturmaları hedefi verilmiştir. Gençlerde oluşan bu milli his ve bilinç bir taraftan uluslararası müsabakalarda ülke propagandası için kullanılacağı

gibi diğer tarafta ise bu sağlıklı bedenlerin ülkenin gelişmesi için bir araç olarak kullanılabilmesi vurgulanmıştır. Ayrıca gençleri spor aracılığıyla içki, kumar vb. zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırarak bu sayede sağlık ve genel ahlakın iyileştirilmesi için sporun kullanılabilmesi vurgulanmıştır. Burada Foucault'nun da belirttiği gibi iktidarın bireyin bedeni üzerinde bir disiplin mekanizması oluşturduğundan bahsetmek mümkün. Siyasal iktidar kurmaya çalıştığı militarist milliyetçi modern toplum için bireyin bedenini spor aracılığıyla disipline etmeye çalışmaktadır. Biyo-iktidar kavramı çerçevesinden baktığımızda Cumhuriyetin erken dönemlerinde beden eğitimi ve spor programları aracılığıyla genç nesli disipline etmek isteyen iktidar, kitlelerin genel sağlık durumunu düzeltmeyi, üretkenlik düzeyini arttırmayı, toplum sağlığı için bireyleri zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırmayı amaçlarken diğer taraftan da toplumu oluşturan bireylerin yetenekler kazanarak zamanın ve mekanın ruhuna uygun bir biçimde iktisadi ve sosyal süreçlerin içerisinde aktif bir şekilde yer almalarını sağlamak istemiştir. (Akin, 2004:41)

Cumhuriyetin ilanından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun tebaasını Türkiye Cumhuriyeti vatandaşına çevirmek için yoğun bir çaba içerisinde giren kurucu kadro sportif alanda Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nı kurduktan sonra 1923 yılında "Futbol Heyet-i Müttehidesi" adıyla ilk Türkiye Futbol Federasyonu kurulmuştur. Futbol federasyonunun kuruluşundan sonra Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği(FİFA) (TFF, <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=294>) ve Uluslararası Olimpiyat Komitesi'ne başvuruda bulunularak uluslararası spor organizasyonlarına katılım için gerekli prosedürler tamamlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni kurulan rejimin uluslararası alanda tanınırlığını sağlamak adına söz konusu spor organizasyonlarına katılmak için büyük bir çaba harcanmıştır. Bu bağlamda katılım sağlanan ilk uluslararası organizasyon 1924 yılında gerçekleştirilen Paris Olimpiyatları olmuştur. Futbol, güreş ve atletizm takımlarıyla Paris Olimpiyatlarına katılan Türkiye katıldığı ilk uluslararası spor organizasyonunda hiçbir başarı elde edememiştir(Özdemir, 2013:717-744).

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan uluslararası müsabakalarda sportif başarı sağlanamamasına rağmen, Ankara'nın sportif organizasyonlara, ülkeyi uluslararası alanda tanıtmak adına oldukça önem verdiğini görmekteyiz. Bu erken dönemde henüz örgütlü ve profesyonel spor kurumlarının olmaması yapılan müsabakaların başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açarken dönemin önemli gazetelerinden olan Cumhuriyet gazetesine Paris'teki başarısız sonuçlardan sonra yansıyan şu satırlar uluslararası sportif faaliyetlere yüklenen anlamı ortaya koymaktadır.

“... Mağlup bile olsak Türklerin öyle zan edildiği gibi şalvar içinde kımıldamaya üşenen insanlar değil, onlar gibi hatta onlara nispetle daha çelimsiz daha naif mahluklar olduğunu, aralarında onlar gibi medeni sporlarla alakadar bir gençlik kitlesi bulunduğunu bütün dünyaya tanıtmış olacak, biz de varız diyebilecektik. Bu öyle bir şey idi ki en büyük propagandalar Türk sporcularının temin edebileceği şerefin fasahatı yanında pek sönük kalacaktı...” (Cumhuriyet, 24 Haziran 1924:3)

Bu demeçten de anlaşılacağı gibi Türkiye kuruluşundan hemen sonra Osmanlı modernleşmesinin devamı olarak batı kapitalist toplumuna entegre olmak ve yeni kurulan ülkenin ne derece modern batı toplumuna benzediğini göstermek adına bu sportif organizasyonları kullanmıştır. Bu katılımlarda sportif başarılarından ziyade ülkenin tanıtımı ve propagandası ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca bir etnik grup olarak Türklerin batıdaki diğer etnik gruplar gibi geliştiği vurgulanarak inşa sürecindeki milli kimliğin sportif alanda temsili ortaya koyulmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin uluslararası sportif müsabakalara bakış açısı sportif başarıdan çok ülkeyi uluslararası alanda temsil ederek tanıtmak olsa da daha sonraki süreçte milli ruh, milli gurur ve şerefe atıfta bulunularak alınan ağır yenilgiler ciddi bir şekilde eleştirilmiştir. Söz konusu dönemde Türkiye'de sporun çatı kurumu olan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın dördüncü kongresinde milli duyguların olgunlaşması için Türk sporculuğunun uluslararası müsabakalarda daima galip gelmeleri gerektiği ve başarı oranlarını artırmaya mecbur oldukları belirtilirken,(İTİCİ, 1928, Akt; Özmeden, 2010:1442) altıncı kongresinde ise, milli gururun, milli şerefin gerektirdiği şekilde Türkiye'nin sportif alanda temsil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.(İTİCİ, 1993, Akt; Özmeden, 2010:1442) Bu dönemde sportif faaliyetler dünyanın genelinde olduğu gibi Türkiye'de de milliyetçi duygularının pekiştirileceği yeni bir arena olarak ortaya çıkıyordu. Türkiye'de siyasal iktidar sporun ortak bir kimlik yaratan yapısından faydalanırken ülke dahilinde yapılan kulüpçülüğe ve ferdiyetçi spor anlayışına da karşı çıkmaktaydı. Kurucu kadro “kaynaşmış, sınıfsız, imtiyazsız” bir toplum için bir taraftan dahilde kulüpçülük faaliyetlerinin ve ferdiyetçi anlayışın önüne geçmek isterken (Aktükün, 2010:17) diğer taraftan da sportif faaliyetleri uluslararası alanda kolektif bir mücadele alanına dönüştürerek ulus kimliğinin ve milliyetçiliğinin bir simgesi haline getirmeye çalışmaktaydı.

Özellikle 1920'lerin sonlarına doğru sportif müsabakalar milli kimlik ile bütünleşerek ulus devletin bir gereği olan milliyetçiliğin uluslararası bazda inşa edilmesinin bir aracı haline gelmiştir. Herhangi bir sportif müsabakada alınan yenilgi basında sert bir şekilde eleştirilmeye başlanmış, bu mağlubiyetlere yol açan yetkili ve sporcular ülkenin şerefini ve milli gururunu ayaklar altına almakla suçlanmışlardır. Bu ağır mağlubiyetlerden bir tanesi ise 1930 yılının Aralık ayında Türkiye ve SSCB arasında yapılan boks müsabakalarında yaşanmıştır.

1930'lardan itibaren Avrupa'da faşizmin yükselmeye başlanması ve sportif faaliyetlerin bu doğrultuda kullanılması, Türkiye'deki yönetici elitleri de etkilemiş ve spor daha milliyetçi bir muhteva kazanmıştır. Özellikle İtalya ve Almanya gibi dönemin faşist rejimleri sportif faaliyetleri hem gençlik örgütlenmeleri için hem ülke propagandaları için hem de kendi ırklarının diğer ırklardan daha üstün olduğunu göstermek adına kullanmışlardır. Türkiye'de ise bu dönemde 'Türk Tarih Tezi' ve 'Güneş Dil Teorisi' gibi milliyetçi söylemlerin yanı sıra spor aracılığıyla milliyetçi bir eylem biçiminin yaratılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Spor üzerinden tasarlanan bu milliyetçilik bir tarafta genç nesillerde milli duyguların kabarmasını hedeflerken diğer taraftan da gençlerin beden eğitimi aracılığıyla yaklaşmakta olan savaşa hazır olmalarını sağlayacak şekilde planlanmaktaydı.

Türkiye'nin spor aracılığıyla gençlik üzerinde uyguladığı bu projede örnek aldığı ülke ise Almanya olmuştur. 1930'larda beden eğitimi aracılığıyla gençlerin eğitilerek faşizan duygularla büyümesini en çok önemseyen ülke Almanya olmuştur. Alman ırkının üstünlüğünü kanıtlamak için Uluslararası olimpiyatlara oldukça önem vermiş ve spor örgütlemesi bu doğrultuda düzenlenmiştir. Almanların 1930'ların başlarından itibaren planladıkları bu "disiplinli toplum" projesi Türkiye'deki yönetici elitlerin dikkatini çekmiştir. Bu durumdan etkilenen Türkiye'nin yönetici elitleri Ağustos 1933 yılında Almanya'nın spor teşkilatının en önemli kurucusu olan Carl Diem'i Türkiye'ye getirerek Türkiye'de gençlik ve spor yapılanmasının yeniden düzenlenmesi için görevlendirmişlerdir. (Tokatlıoğlu, 2012:79-94) Diem Türkiye'de eğitim gören çocuk ve gençlerin bedensel eğitimi için hazırladığı raporu Alman beden ve spor politikası doğrultusunda hazırlamıştır. Carl Diem'in yanı sıra bu dönemde Almanlarla geliştirilen ilişkiler doğrultusunda farklı alanlarda uzman eğitimciler de Türkiye'ye getirilerek eğitimler vermeleri sağlanmıştır(Glasneck, 2018:8-14).

1920'lerin sonuna kadar sporun yönetimini yarı-özerk bir yapıda olan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'na bırakan siyasal iktidarın 1930'ların başından itibaren spor yönetimi politikası değişmiştir. Uluslararası alanda faşizmin yükselmesi, 1929 Buhranı ile devletçilik politikalarının benimsenmesi, uluslararası alanda bir dünya savaşı beklentisinin oluşmaya başlaması ve Cumhuriyetin yaratmaya çalıştığı yeni gençlik için sporun öneminin anlaşılması siyasal iktidarın spor yönetimi politikasını değiştirmesinin temel sebepleri olarak sıralanabilir. Devletin spor faaliyetlerine daha fazla müdahale ettiği bu dönemde sporun yarı-özerk çatı kurumu olan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın rolü azaltılarak, sporu süreç içerisinde siyasal iktidarla yakın ilişkileri olan sporcuların yönetiminden alınmış ve doğrudan siyasetçilerin yönetimine bırakılmıştır. Sporun devlet denetimine girmesi için atılan adımların somut sonucu ise 1936 yılında Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın adının Türkiye Spor Kurumu olarak değiştirilmesi ve bu yeni kurumun doğrudan CHP'ye bağlanması olmuştur. Parti devlet bütünlüğünün sağlandığı bu dönemde CHP kadroları spor politikalarının belirlenmesi ve uygulamasında doğrudan rol almışlardır. Bu dönemde Türkiye Spor Kurumu'na bağlı bütün sporcular ayrıca CHP üyesi yaptırılmış, parti önderliğinde tek tip bir toplumun yaratılması doğrultusunda adımlar atılmıştır. İki yıl süreyle Türkiye Spor Kurumu parti tarafından yönetildikten sonra kurumun adı 1938'de Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiş ve yönetimi parti üyelerinden alınarak doğrudan devletin bir kurumu haline getirilmiştir. 1946 yılından sonra ise bugünkü ismini alarak Gençlik ve Spor Bakanlığı'na dönüşmüştür. Dolayısıyla diyebiliriz ki Türkiye'de spor 1930'ların başından itibaren kademeli olarak devletin denetimine girmiştir. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren Devletin İdeolojik Aygıtına (Althusser, 2000) dönüşen sportif müsabakalar resmi ideoloji doğrultusunda kullanılarak ulus devlet fikri etrafında konsolide edilen yeni toplum düzeninin önemli bir bileşeni haline getirilmiştir. Özellikle sporun uluslararası müsabakalarda ateşlediği biz bilinci "ulusun" kolektif bir biçimde hareket ederek ortak bir duyguda buluşmasını sağlaması ve toplumdaki bireyler arasında görünmez bir bağ oluşturması bu müsabakaların milli duyguların olgunlaşmasında önemli bir tutkula dönüşmesine vesile olmuştur.

Uluslararası sportif müsabakalarda alınan her galibiyet ulusun gücünü ve kudretini ortaya koyarken yaşanan başarısızlıklar ise ulusal gururun incinmesine, "öteki" karşısında "biz" duygusunun örselenmesine ve ulusal değerlerin zedelenmesi yol açtığı düşünülmüştür. Hem simgesel olarak hem de bir eylem biçimi olarak sporun Türkiye'deki siyasal iktidar tarafından bu biçimden algılanmaya başlanması spora olan bakış açısını ciddi bir

şekilde etkilemiş ve devletin doğrudan spor politikalarına müdahil olmasını beraberinde getirmiştir.

MİLLİ GURURUN İNCİNMESİ: 1930 TÜRKİYE SSCB BOKS MÜSABAKALARI

1930 yılında Türkiye ile SSCB arasında yapılan boks müsabakaları mikro bir konu olarak siyasal iktidarın söz konusu dönemde uluslararası sportif faaliyetlere yüklediği anlamı görmemiz için oldukça iyi bir örnektir. Aralık ayında Moskova’da Sovyet boksörlerle karşılaşan bir grup Türk boksör bu müsabakalardan ağır yenilgiler almış ve bu yenilgiler hem basında hem de resmi yazışmalarda yer bularak önemli bir yankı yaratmıştır. Türkiye’de spor teşkilatlanmasının henüz yeterince konsolide olmadığı bu erken dönemde birçok uluslararası spor müsabakasında ağır yenilgiler alınmasına rağmen bu döneme kadar hiçbir uluslararası yenilgiye resmi makamların ağzından bu denli sert tepki gösterilmemiştir. Alınan ağır mağlubiyetlere verilen bu tepkinin temel sebebi yukarıda da belirttiğimiz gibi söz konusu dönemde devletin uluslararası sportif faaliyetlere olan bakış açısının değişmesiyle ilişkilidir. Bu dönemde uluslararası sportif müsabakaların Türk ulusal kimliğini temsil eden bir unsur olarak algılanması uluslararası sportif müsabakalara bu bağlamda önem verilmesini beraberinde getirmiştir.

Moskova’da yapılan müsabakaların Türkiye’nin Moskova Büyükelçiliği tarafından takip edilmesi ve müsabakalara dair bir rapor hazırlanması söz konusu müsabakalar ile ilgili bilgi edinmemizin temel kaynağıdır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde yer alan rapor Türkiye’nin SSCB karşısında aldığı ağır yenilgilerden sonra hazırlanmıştır. Raporla Türkiye’den gelen sporcuların SSCB sporcularına karşı sergiledikleri sportif performansa değinilerek müsabakaya çıkan altı Türk boksörün aldıkları ağır yenilgiler değerlendirilmiştir. Müsabakalara katılan sporcuların hiçbir sportif başarı göstermedikleri belirtilerek ülkenin uluslararası alanda kötü bir şekilde temsil edildiği vurgulanmıştır. Türkiye’de Hariciye Vekaletine gönderilen rapor Hariciye Vekaleti tarafından Maarif Vekaletine gönderilmiş ve daha sonra Maarif Vekaleti de durumu değerlendirerek Türk İdman Cemiyetleri İttifakı’na sunmuştur. Maarif Vekaleti bu ağır mağlubiyetleri değerlendirirken şu satırlara yer vermiştir:

“...Bu seyahatte de Ecnebi bir memlekette taşıdıkları Türk Milli Takımı şerefini haleldar edecek hareketlerde buldukları anlaşılın spor heyetimizin bu gibi laubali ve şuursuzca halleri çok tekerrür etmiş ve binnetice Avrupa’nın birçok yerindeki üst üste mağlubiyetlerle devlet

parası ile ve Türklük nam ve hesabına Türk sporu hakkında pek fena propagandalar yapılmıştır.

Bu hallere artık mahal bırakılmaması ve yapılacak beynelmilel spor temaslarının ciddi ve çok sıkı bir murakabeye tabi bulunması hakkında Türk İdman Cemiyetleri İttifakı Umumi Merkezinin yüksek makamlarına nazarı dikkatinin celbine müsaadelerini arz ve bilvesile ihtiramlarımı teyit eylerim...” (BCA.30.10.0.0-248.678.24-07.09.1933)

Arşiv belgesinden de anlaşılacağı gibi bu müsabakalardan alınan mağlubiyetlerin ülkenin nam ve şerefine zarar vererek, ülke hakkında kötü propaganda yapılmasına sebep olduğu belirtilmiştir. Bu dönemde sportif faaliyetlerin milli kimliğin bir simgesi olarak tasarlanması alınan mağlubiyetlerin ulusal kimliğe ve milli gurura zarar verdiği vurgulanarak bu durumun önüne geçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Moskova Büyükelçiliğinin müsabakayı takip ederek müsabaka hakkında rapor hazırlaması siyasal iktidarın uluslararası müsabakalara verdiği önemi ortaya koymaktadır. Söz konusu boks müsabakaları rapor halinde arşiv belgelerine yansımanın yanı sıra dönemin gazetelerinde de eleştirilmiştir. Bu mağlubiyetlere eleştirel bir dille yer veren Vakit gazetesi müsabakaları şu şekilde değerlendirmiştir;

“Bir maceraperestin bile cesaret edemeyeceği böyle bir seyahati, Türk boks takımı namı altında icra eden Muhsin Efendi'nin güreşçi, atlet, yüzücü, koşucu velhasıl boksörden başka her sınıfa mensup Türk gençleriyle yaptığı seyahatin ilk hezimet haberi geldi.

Moskova'da yaptığımız altı boksun altısında da kaybettiğimiz haberini teessürle yukarıda derç ettik.

Ne diyelim. Memleketin haysiyet ve şerefini miras yedi gibi harç eden Muhsin Efendi bu memlekete utanmadan nasıl dönecek? Merak ediyoruz.”(Vakit Gazetesi, 18 Aralık 1930:3)

Gazeteye yansıyan haberden de anlaşılacağı üzere Moskova'ya boks müsabakası için götürülen sporculardan hiçbiri aslen boksör olmadıklarını ve kafileyi Moskova'ya götüreren Muhsin Efendi'nin keyfi bir şekilde farklı spor branşlarından sporcuları götürerek bu hezimete sebep olduğu bildirilmektedir. Bu dönemde spor her ne kadar dış politikanın bir aracı olarak kullanılsa da profesyonel bir şekilde hareket edilmediğini söyleyebiliriz. Büyükelçilik tarafından hazırlanan raporda da Türkiye'den gelen sporcuların

müsabakalar için gerekli olan el sargılarını dahi doğru dürüst takamadıkları ve müsabaka sırasında el sargılarının çözülerek nahoş bir görüntü ortaya çıkardığı belirtilmiştir.(BCA.30.10.0.0-248.678.24-07.09.1933) Söz konusu müsabakalara hem Büyükelçilik hem de basın tarafından gösterilen tepkiler sporun bireyler arasındaki müsabakalardan ziyade devlet adına yapılan ve devletin milli kimliğini temsil ettiği için üzerinde önemle durulması gerektiği belirtilmiştir.

Bu dönemde bütün spor birimleri kısmen özerk olan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın (TİCİ) şemsiyesi altında buldukları için alınan bu yenilgilerden TİCİ sorumlu tutulmuş ve bu tip ağır yenilgilerin önüne geçmek için sporcular hazır olmadığı taktirde müsabakalara gönderilmemeleri yönünde uyarılmıştır. Uluslararası müsabakalarda alınan yenilgilerin Türk milletini rencide ettiği ve ayrıca sporcuların bu olumsuz sonuçlara alıştıırıp milli ruh ve milli temsil duygularını kaybettikleri belirtilerek, güçlü takımlar oluşturulana kadar diğer ülke takımları veya sporcularıyla müsabakalar yapılmaması gerektiğini belirtilmiştir.(Özmaden, 2010:1454). Ulusal kimliğin henüz oluşum süreci olarak değerlendirilebileceğimiz bu dönemde hem simgesel hem de işlevsel bir önem kazanan uluslararası spor müsabakaları devam eden süreçte siyasal iktidar tarafından sıkı bir şekilde takip edilmiştir. Süreç içerisinde spor üzerindeki denetimini artıran siyasal iktidar hem uluslararası sportif müsabakalar hem de ülke içerisindeki sportif organizasyonların programlanmasında doğrudan rol almıştır.

Bu boks müsabakalarından yaklaşık iki yıl sonra Sovyetler ile Türkiye arasında yapılan sportif müsabakalar süreç içerisinde sportif faaliyetlere ulusal kimlik bağlamında 1930'lardan sonra yüklenen anlamın diğer bir göstergesidir. Temmuz 1933'de Türkiye ve Sovyet sporcuları arasında bir turne düzenlemiştir. Bu turnede Türkiye milli futbol takımının yanı sıra atletizm ve güreş takımı yer almıştır. Moskova'ya giden heyetin başında Cevdet Kerim Bey yer almış ve 18 Temmuz tarihinde yapılan futbol müsabakasında 100 bin biletli seyirci yer almıştır(Cumhuriyet Gazetesi, 17 Temmuz 1933). 150 bin kişinin izlediği tahmin edilen bu sportif müsabaka sporun kitleleri bir ideoloji bağlamında etkilemenin çapını gösterir niteliktedir. Türk hakem Kemal Halim Beyin yönettiği bu müsabaka 7-2'lik skorla Sovyetlerin lehine sonuçlanmıştır(Cumhuriyet Gazetesi, 19 Temmuz 1933). Maçtan sonra skora tepkiler gösterilmiş ve Sovyetlerin Tass Ajansına röportaj veren maçın Türk hakemi Kemal Halim Bey milli oyuncuların başarısızlığının temel sebebinin çim sahaya bağlamıştır. Türkiye'de yapılan futbol müsabakalarının sert toprak sahalarda yapıldığını ifade eden Halim Bey, Türkiye milli futbol takımının

çim sahada başarı gösteremediğini belirtmiştir(Cumhuriyet Gazetesi, 21 Temmuz 1933). Uluslararası futbol müsabakalarında ülkenin daha iyi temsil edilmesi ve ülke imajını yükseltilmesi için sportif alanlarda gereken altyapı yatırımlarının önemi ortaya koyulmuştur.

Bu turnede konumuz açısından en önemli müsabaka ise 30 Temmuz 1933'te Moskova'da yine Kemal Halim Bey'in hakemliğinde yapılan ikinci müsabakadır. Uzun bir aradan sonra Türkiye milli takımının 2-1'li bir skorla kazandığı bu müsabaka Türkiye basınında önemli bir yankı uyandırmıştır. "Moskova'daki intikam maçında 2-1 galip geldik" (Cumhuriyet Gazetesi, 31 Temmuz 1933) başlığıyla Türkiye basınında yer alan bu müsabaka spora olan bakış açısını özetler niteliktedir. Alınan bu galibiyet uzun bir süredir Sovyet milli takımına mağlup olan Türkiye milli futbol takımının aldığı bir başarıdan ziyade, Türk ulusunun bir başarısı olarak değerlendirilmiştir. Galibiyetin intikam olarak düşünülmesi spora yüklenen militarist anlamın yanı sıra ulusun organizmacı bir bakışla bir bütün olarak düşünülmesinin ve alınan "intikamın" bu bütünün adına alındığına yapılan bir göndermedir. Bu gönderme bilinçli ve tasarlanmış bir aklın ürünü olmasa dahi toplumda yarattığı ruh hali kurulma aşamasında olan *hayali cemaatin* spor aracılığıyla nasıl yaratıldığının göstergesidir. Alınan bu sportif başarıdan sonra 20 Ağustos tarihinde İstanbul'a dönmüş yapan Türkiye spor heyeti büyük bir coşkuyla karşılanmış ve bu coşku gazete sayfalarına da yansımıştır(Cumhuriyet Gazetesi, 21 Ağustos 1933).

Bu iki örnekten de yola çıkarak diyebiliriz ki, toplumu ortak bir ideal doğrultusunda birleştirmenin bir aracı olarak spor, özellikle Birinci Dünya savaşından sonra siyasal iktidarlar tarafından ciddi bir biçimde kullanılmıştır. Bunun bilincinde olan erken Cumhuriyet dönemi Türkiye siyasileri kurulan yeni ulus devletin inşasında diğer birçok alanların yanı sıra sporu da bu bağlamda kullanmışlardır. Spor kimlik inşa sürecinin en önemli bileşeni olmasa da hem gençlik örgütlenmesi, hem toplumsal öfkenin sindirilmesi hem de toplumda ortak bir kimliğin oluşumunda başvurulan unsurlardan biri olmuştur. Özellikle uluslararası müsabakalar 1930'lü yıllarda modernleşme ve gelişme iddiası olan bütün devletlerde olduğu gibi Türkiye'nin de üzerinde önemle durduğu bir alan olmuştur.

SONUÇ

Siyaset bilimi alanında belki de üzerinde en az durulan konulardan biri spor ve siyaset ilişkisidir. Oysa siyasal iktidarın biyopolitika bağlamında bireyin bedenini fiziksel yönde "terbiye" etmek için en çok başvurduğu araçlardan

biri spordur. Bunun dışında sporun siyasal iktidar için simgesel bir önemi de vardır. Ülkelerini uluslararası alanda temsil eden milli takımların ulusal bir simgeye dönüşerek siyasal iktidarların yaratmaya çalıştığı homojen ve tek vücut ulusal kimliğin oluşumuna katkı sağlaması, simgesel önem kazanan sporun pratik bir işlev görmesini de beraberinde getirmektedir. Toplumsal bedenlerin disiplini ve milli kimliğin oluşumu için sporun sahip olduğu işlevsel ve simgesel yapısının farkında olan iktidar hem Foucaultcu (Foucault, 2007) hem de Althusserci (Althusser, 2000) anlamda bunu kullanmaktadırlar. Devletin önemli bir ideolojik aygıtı haline gelen spor bireyin bedensel yönden disipline edilerek hem politik bir imgeye dönüştürülmesi hem de üretim ilişkileri içerisinde bireyin daha verimli bir fizyolojik yapıya kavuşması için kullanılmaktadır. Siyasal iktidarın spor aracılığıyla biyopolitik bağlamda birey bedeni üzerinden yürüttüğü politikalar dönemden döneme değişse de modern ulus devlet olgusunun ortaya çıktığı tarihsel süreç boyunca bu alanı sürekli kullanmak istemiştir. Farklı tarihsel evrelerde sporu hem simgesel hem de işlevsel yönden farklı amaçlarla kullanan siyasal iktidar farklı spor dallarını stratejisi doğrultusunda önem sırasına koyarak iktisadi, siyasi ve sosyolojik amaçları doğrultusunda kullanmıştır. Örneğin savaş dönemlerinde atletizm gibi bireyi savaşa hazırlayan sporlar ön planda tutulurken, uluslararası alanda nispeten daha barışçıl dönemlerde futbol ve basketbol gibi büyük tüketici kitleleri harekete geçiren sportif faaliyetler ön plana çıkarılarak bir endüstri haline getirilmiştir. Hangi dönemde hangi sporların ön plana çıktığı ve finanse edildiği doğrudan siyasal iktidarın tercihleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu sebepler dolayısıyla spor ve siyaset yakın ilişkide olan alanlardır.

Erken Cumhuriyet döneminde sporun bu simgesel ve işlevsel yapısının farkına varan Türkiye siyasi elitleri de bunu kullanmışlardır. Özellikle uluslararası sportif faaliyetler Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni kurulan rejimin uluslararası alanda tanıtılması için kullanılmıştır. 1930'lardan itibaren ise Avrupa'da faşizmin yükselmesine paralel olarak uluslararası spor müsabakaları daha milliyetçi bir muhteva kazanarak ulusal kimliğin, milli gururun pekiştirilmesi ve Türkiye'de kurulan yeni rejimin ne derece geliştiğini uluslararası alanda göstererek ülke propagandası yapmak için kullanılmıştır.

Türkiye'deki siyasal iktidarın spora olan bakış açısının değiştiği bir dönemde Türkiye ve SSCB arasında Moskova'da yapılan boks müsabakaları spor siyaset ilişkisi için iyi bir örnek teşkil etmektedir. Zira spor müsabakalarının doğrudan devletin resmi makamları tarafından izlenerek raporlanması siyasal iktidarın spora yüklediği anlamın bir göstergesidir. Bu döneme kadar spor yarı özerk bir çatı kurum olan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı'nın denetiminde

olsa da sonraki süreçte devlet spora doğrudan müdahale ederek denetimi altına almıştır. 1930'ların başlarından itibaren spor üzerindeki denetimini artıran siyasal iktidar özellikle 1936 yılında yapılan değişikliklerle spor yönetiminin sivil alandan tamamen koparılarak siyasal alana bağlanmasını sağlamış ve sporu doğrudan bir iktidar alanına çevirmiştir.

KAYNAKÇA

Akın, Y. (2004). Gürbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor. İstanbul: İletişim Yayınları.

Aktükün, İ. (2010). "Futbolun Siyasi Tarihine Kenar Notları", Cogito, 63: 8-26.

Althusser, L. (2000). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, İstanbul, İletişim Yayınları.

Anderson, B. (2020). Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması, İstanbul, Metis Yayınları.

Arnaud, P. And Riordan, J. (1998). Sport and International Politics, London, Routledge.

Foucault, M. (2007). İktidarın Gözü, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.

Caldwell, G. (1982). International sport and national identity. International Social Science Journal, 34(2), 173-183.

Glasneck, J. (2018). "Alman Faşizminin Türkiye'deki Propaganda Faaliyetleri", çev: Murat Çakır, Erişim Tarihi: 20.06.2022, http://www.kozmopolit.com/2007/fas_propaganda_tr.pdf

Lee., J.Y. (1990) Sport Nationalism In The Modern Olympic Games, University Of Northern Colorado, (A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Education)

Meyer, E. S. (1984). "The Olympic Games and World politics: A select annotated bibliography", RQ, 297-305

Özmaden, M. (2010). "Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı (TİCİ) dönemi milli ruh ve milli temsil, siyasal ve milli propaganda ile ülkeyi tanıma-tanıtma çabaları." Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 7.1, 1439-1457.

Özdemir, N. (2013). “Türkiye Cumhuriyeti’nin katıldığı ilk uluslararası organizasyon: 1924 Paris Olimpiyatları.” *Atatürk Yolu Dergisi* 13.5: 717-744.

Sander, O. (2003). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e*, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

Soyer, F. (2004). “Osmanlı Devletinde (1839-1908 Tanzimat Dönemi) Beden Eğitimi ve Spor Alanındaki Kurumsal Yapılanmalar ve Okul Programlarındaki Yeri Konusunda Bir İnceleme”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 24, S.1.

TİCİ. (1928). *Dördüncü Umumi Kongresi*, TİCİ Yayını, Akşam Matbaası, İstanbul.

TİCİ. (1933) *Altıncı Umumi Kongresi*, TİCİ Yayını, Devlet Matbaası, İstanbul.

Tokatlıoğlu, E. (2012). *İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye’de Spor ve Siyaset İlişkisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Üstel, F. (2016). “Makbul Vatandaş”ın Peşinde: II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi, İletişim Yayınları.

Yüce, M. (2015). *İdmançı Ruhlar: Futbol Tarihimizin Kadim Devreleri 1923-1952 Türkiye Futbol Tarihi*. İletişim Yayınları, İstanbul.

ARŞİV BELGESİ

“1930 yılının 12. Ayında Sovyetlerde boks müsabakalarına katıla 6 boksörün mağlup olması üzerine, bütün sporcuların çok iyi hazırlanmadan müsabakalara katılmamaları için Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nın İ...”, BCA.30.10.0.0-248.678.24-07.09.1933.

ONLİNE KAYNAKLAR

TFF. “Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluyor.” <https://www.tff.org/default.aspx?pageID=294> , Erişim Tarihi: 20.12.2021.

Atatürk Ansiklopedisi, “Türk İdman Cemiyetleri (Türk Spor Kurumu)”, <https://atatürkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-idman-cemiyetleri-turk-spor-kurumu/> , Erişim Tarihi: 20.12.2021.

GAZETE

Cumhuriyet Gazetesi. “Olimpiyatlara İştirak Etmekle Ne Kazandık”, 24 Haziran 1924.

Cumhuriyet Gazetesi. “Moskova’daki Maç!”, 17 Temmuz 1933.

Cumhuriyet Gazetesi. “Rus takımına 7-2 mağlup olduk”, 19 Temmuz 1933.

Cumhuriyet Gazetesi. “Moskova’daki ilk maç”, 21 Temmuz 1933.

Cumhuriyet Gazetesi. “Moskova’daki intikam maçında 2-1 galip geldik”, 31 Temmuz 1933

Cumhuriyet Gazetesi. “Rusya’daki sporcularımız geldiler”, 21 Ağustos 1933.

Vakit Gazetesi. “Rusya’ya Götürülen Boksörler Feci Bir Mağlubiyete Uğradılar”, 18 Aralık 1930.

“OTORİTER NEOLİBERALİZMİN CİNSİYETİ”: AKP DÖNEMİ TOPLUMSAL CİNSİYET POLİTİKALARI

“The Gender of Authoritarian Neoliberalism”: Gender Policies in AKP Period

Hande Beyza Doğdu*

Öz

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dönemindeki toplumsal cinsiyet politikalarının ve kadınlara yönelik söylemlerin bugüne uzanan süreçte 2011 sonrası kırılma yaşadığına dair kabul literatür içerisinde hakimdir. Bu bağlamda 2011 sonrası yoğunlaşan otoriterleşme pratikleri üzerinden toplumsal cinsiyet politikalarındaki kırılmayı açıklayan yaklaşımlara karşı bu çalışma AKP döneminde toplumsal cinsiyet politikalarının ve kadınlara yönelik söylemlerin yaşadığı farklılaşmanın bir süreklilik taşıdığını savunacaktır. Bu sürekliliğin “otoriter neoliberalizmin cinsiyeti” olarak okunacağı bu çalışmada AKP’nin bugüne uzanan süreçte patriarkayı güçlendirecek ve derinleştirecek adımlar atmasının, neoliberal hegemonya inşa süreci ile paralel bir gelişim gösterdiği savunularak yaşanan farklılaşmanın anlamlandırılması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet politikalarının görece istikrarlı bir neoliberal hegemonyanın gelişiminden bu hegemonyanın krize girdiği ve bu doğrultuda otoriterleşmenin yoğunlaştığı süreçte vurgulanan dönüşüme dayanarak şekillendiği savunulacaktır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet politikaların ve kadınlara yönelik söylemlerin birikim rejiminin sürekliliğinde ve neoliberal hegemonya inşasında önemli rol oynayan neoliberal popülist politikaların yeniden üretilmesindeki katkısı ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: otoriter neoliberalizm, feminizm, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet politikaları, AKP, neoliberal popülizm

Abstract

It is widely accepted in the literature that during the Justice and Development Party (AKP) era, gender policies and discourses against women have suffered a break after 2011. In this context, this study will argue that the differentiation experienced in gender policies and discourses

* **Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul, Türkiye**
beyzadogdu1996@gmail.com Orcid Numarası: 0000-0002-7204-5211
PhD Student, Istanbul University Faculty of Political Sciences, Istanbul, Turkey
beyzadogdu1996@gmail.com Orcid Number: 0000-0002-7204-5211
Geliş Tarihi / Received: 24.02.2022 - Kabul Tarihi / Accepted: 28.08.2022

towards women during the AKP period, against the approaches that explain the break in gender policies through the authoritarianism practices that intensified after 2011. In this study, in which this continuity will be read as “the gender of authoritarian neoliberalism”, it is aimed to make sense of the differentiation experienced by arguing that the AKP’s taking steps to strengthen and deepen patriarchy in the process extending to the present has developed in parallel with the neoliberal hegemony building process. Therefore, it will be argued that gender policies are shaped based on the transformation emphasized during the development of a relatively stable neoliberal hegemony, when this hegemony went into crisis and authoritarianism intensified in this direction. In this context, the contribution of gender policies and discourses towards women in the continuity of the accumulation regime and the reproduction of neoliberal populist policies that play an important role in the construction of neoliberal hegemony will be discussed.

Key Words: authoritarian neoliberalism, feminism, gender, gender policies, AKP, neoliberal popülism

Giriş

İktidara geldiği ilk dönem toplumsal cinsiyet alanında liberal bir dizi düzenlemenin oluşmasında ön ayak olan AKP’nin bugüne uzanan süreçte patriarkayı güçlendirecek ve derinleştirecek adımlar atması, otoriterleşme deneyimi ile örtüşen bir gelişim izler. Bu anlamda farklılaşan toplumsal cinsiyet politikalarını salt partinin muhafazakar karakteri üzerinden açıklamak bu politikaların gelişiminde rol oynayan yapıyı göz ardı etmeye neden olurken tıpkı AKP’nin otoriterleşme pratiklerini salt siyasal ve kurumsal dönüşümler üzerinden yorumlayarak bu deneyimi 2010 sonrası döneme içkin kılan liberal argümanların savunduğu yerden iktidarın toplumsal cinsiyet politikalarının 2010-2013 sonrası süreçte kopuş yaşadığını vurgulamak da bugüne uzanan süreçte bu farklılaşmanın taşıdığı sürekliliklerin görünmez kılınmasına yol açar. Dolayısıyla bu şekilde bir yaklaşım, bugünden farklı olarak iktidarının ilk döneminde toplumsal cinsiyete dair görece olumlu yasal düzenlemelerin neden yapıldığını açıklama doğrultusunda yanıtız kalarak bu politikaların gidişatındaki seyrin “tesadüfi olduğu” yanılmasına neden olur. AKP iktidarı döneminde izlenen toplumsal cinsiyet politikalarına otoriter neoliberal yapının gelişimi üzerinden bakmanın önemli göstergeler sunacağını savunan bu çalışma, bu yaklaşım doğrultusunda toplumsal cinsiyet politikalarının gelişiminde rol oynayan neoliberal yapının rolünü vurgulayarak 2013-2015 sonrası yaşanan farklılaşmanın bir sürekliliğe oturtularak anlamlandırılması amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, toplumsal cinsiyet politikalarının bugüne uzanan süreçte izlediği seyrin neoliberal hegemonya inşa sürecine paralel bir gelişim doğrultusunda bu hegemonyanın inşasına katkı sunarak şekillendiğini iddia ederek ve neoliberal hegemonyasının inşasında belirleyici olan unsurların krize girmesi sonucu AKP’nin 2013 sonrası siyasal gücünü yeniden üretme çabasında izlediği sürecin Türkiye’de kadın hareketinin

kazanımlarının gerilemesine özgül bir yol çizdiğini savunarak katkı sunmayı hedeflemektedir.

Böylece AKP dönemi toplumsal cinsiyet politikalarının ve kadınlara yönelik söylemlerin otoriteriyenizm tartışmaları etrafında ele alınacağı bu çalışmada ilk olarak otoriter neoliberalizm tanımı incelenecek ve bu yapının inşasında AKP'nin katkısı ele alınacaktır. Daha sonra iktidarın neoliberal hegemonyasının önemli bir bileşeni olduğu düşüncesi doğrultusunda 2013 öncesi ve sonrası dönemde farklılaşan toplumsal cinsiyet politikalarının ve kadınlara yönelik söylemlerinin birikim rejimi ile neoliberal popülizme katkısı incelenecektir. Son bölümde ise otoriter neoliberalizmin kriziyle siyasi yeniden üretimi tehlikeye giren iktidarın bu krize karşı izlediği stratejinin toplumsal cinsiyet politikalarına ve kadınlara yönelik söylemlerine yansımalarının yer aldığı 48 saatlik bir tarihsel sürece yer verilecektir. Bu çerçevede otoriter neoliberalizmin krizinden sonra gelişen sürecin uzantısı kabul edilecek Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin devlet yönetiminde yarattığı etkiyi yansıtması amacıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemlerine odaklanılacaktır.

“OTORİTER NEOLİBERALİZMİN CİNSİYETİ”

AKP döneminde gelişen toplumsal cinsiyet politikalarının ve kadınlara yönelik söylemlerin 2011 sonrası süreçte bir kırılma yaşadığı kabulü literatürde hakimdir (Kandiyoti, 2016; Öztan, 2018; Özkazanç, 2020; Arat, 2021). Yaşanan bu kırılmaya neden olan belirleyici üzerinde farklı görüşler mevcut olsa da ortaklaşılın husus, 2011'e giden süreçte görece olumlu ve iyileştirici hamleler olarak yorumlanan cinsiyet politikalarında yaşanan bu dönüşümün Türkiye'de son on yılda derinleşen otoriterleşme deneyiminden azade bir gelişme olarak okunamayacağıdır.

Bu bağlamda yukarıda vurgulanan politikaları ve söylemleri “otoriter neoliberalizm” tanımı çerçevesinde incelemek, öne çıkarılan kırılmanın aksine, toplumsal cinsiyet politikalarının AKP döneminde sahip olduğu sürekliliği yansıtması açısından önem taşır. Bu ifadeyi açmak gerekirse, kastedilen süreklilik, toplumsal cinsiyet politikalarının 2002'den bugüne uzanan süreçte izlediği seyrin AKP'nin neoliberal hegemonya¹ inşa sürecine paralel bir gelişim doğrultusunda bu hegemonyanın inşasına katkı sunarak şekillenmesidir. Dolayısıyla AKP iktidarı döneminde toplumsal cinsiyet politikalarını “otoriter neoliberalizmin cinsiyeti” olarak okumak, bu politikaların gelişiminde rol oynayan yapıyı vurgulayarak görünürde yaşanan farklılaşmanın anlamlandırılmasına katkı sunacaktır. Zira bu şekilde neoliberal hegemonya inşa sürecinden bu hegemonyanın krize girdiği sürece kadar

partinin toplumsal cinsiyet politikalarını anlamlandırmak ve bir sürekliliğe oturtmak mümkün olmaktadır.

Literatürde AKP iktidarının son on yılında derinleşen ve yoğunlaşan otoriterleşme pratiklerinden yola çıkarak gelişen otoriteryenizm tartışmaları içerisinde liberal yaklaşım etrafında çeşitlenen görüşlerin salt 2010 sonrasına içkin kıldıkları otoriterleşme deneyimini 1980 sonrası neoliberal hegemonyanın inşa süreci üzerinden süreklilik içerisinde okuyan görüşler mevcuttur. Marksist yaklaşım içerisinde çeşitlenen bu görüşler (Oğuz, 2016; Benlisoy, 2017; Tansel, 2018; Bedirhanoğlu, 2021) ekonomik ve siyasal alanın ikiliği üzerinden bir analiz yapılmasının yanıltıcı olduğunu savunurlarken aynı zamanda otoriterleşme sürecinin sınıfsal iktidar ilişkisinden azade yorumlanmasını da bu deneyimi neoliberal sürekliliği görünmez kılarak salt belli bir döneme sıkıştırması doğrultusunda eksik bulurlar. Marksist yaklaşım çerçevesinde çeşitlenen bu görüşlerden biri de neoliberalizm ile otoriteryenizmi ilişkilendirerek yorumlayan (Bedirhanoğlu, Yalman, 2010; Tansel, 2018) “otoriter neoliberalizm” tanımıdır. Otoriter neoliberalizm, neoliberalleşmeyi² kolaylaştıran politika ve uygulamaların anti-demokratik yönetim biçimlerini nasıl ortaya çıkardığına odaklanmayı ifade eder. Dolayısıyla devletin neoliberal yapı doğrultusunda dönüşümüne bağlı olarak inşa edilen örtülü otoriter uygulamaların bugüne uzanan neoliberal sürekliliğin inşasındaki rolünü vurgulayan otoriter neoliberalizm, karar verme süreçlerini popüler baskılara, toplumsal taleplere ve denetim mekanizmasına kapatan bir devlet idaresi oluşturmakla birlikte sermaye birikimini korumak amacıyla otoriter tekniklerin kullanılmasını vurgular. Bir başka deyişle, “devletin sosyal ve politik çatışmalardan izole etmeye çalışan anayasal ve yasal değişiklikler yoluyla daha az demokrasiye sahip bir varlık olarak yeniden yapılandırılması”nı işaret eder (Altınörs, Akçay, 2022). Neoliberalleşme ile otoriteryenizmi ilişkilendiren bu yaklaşım doğrultusunda, liberal demokrasinin normal işleyişinde uygulanan neoliberal politikalar otoriterleşmenin gelişimini kolaylaştırarak ortaya çıkışını destekler. Dolayısıyla bu yaklaşıma göre neoliberalleşme süreci otoriterleşmeyi beraberinde getirir. Bu anlamda Türkiye özelinde “1980 sonrası rejimi sivil yönetime geçtikten sonra yürürlükte kalan otoriter bir devlet biçimi ile ilişkilendirmek mümkündür” (Bedirhanoğlu, Yalman, 2010: 119). Zira 1980’lerin başı itibariyle gelişmeye başlayan neoliberal hegemonya, “ekonomik, politik ve kültürel süreçlerin birbirine güçlü eklemelenmesi ile” süreklilik inşa etmiş ve bugüne uzanan kümülatif bir değişim sürecinin gelişimine tekabül etmiştir (Bedirhanoğlu, Yalman, 2010; Bozkurt-Güngen, 2018). Bu anlamda AKP döneminde derinleşen otoriterleşme deneyimi bu dönüşümden azade değildir.

Türkiye'nin 2001 krizi sonrası finans sermaye merkezli kapitalizme entegre olması doğrultusunda AKP dönemi neoliberalleşme deneyiminin farklı bir merhalesine denk düşer. Zira AKP iktidarı dönemi, Türkiye'nin 2001 sonrası küresel kapitalizmdeki çok uluslu tekellere girdi sağlayan “tedarikçi” ülke rolüne (Öngel, 2018: 290), bağlı olarak emeğin güçsüzleştirilme ve siyasal bir aktör olma özelliğinin yok olma sürecinin farklı dinamikler üzerinden derinleştiği, emeğin geçmişe kıyasla salt daha esnek değil, aynı zamanda daha örgütsüz ve sessiz hale getirildiği bir dönemdir. Bu anlamda süreç içerisinde uygulanan politikaların, 1980 sonrası neoliberal dönüşüm deneyiminden azade olmadığı, aksine bu pratiklerin 80 sonrası üretim ilişkilerinin yeniden, emeğin aleyhine, biçimlenmesinde rol oynayan otoriter düzenlemelerin kümülatif bir yansıması olduğunu söylemek gerekir (Bozkurt-Güngen, 2018). İşgücü piyasası içerisinde esnek emek rejiminin hakim kılınması, emeğin örgütlülüğünün ve eylemliliğinin bütünüyle kırılması ve neoliberal popülist uygulamalar bu anlamda AKP döneminde emeğin güçsüzleştirilerek neoliberal hegemonyanın sürekliliğini yeniden üreten üçlü yapıdır. Bir başka deyişle, Akçay'ın “otoriter emek rejiminin kurulması” (2019) olarak tanımladığı bu yapı, gerek neoliberal hegemonyanın sürekliliğinde başat rol oynamış gerek emeği yeni sistem ile uyumlaştırarak hegemonyasına eklememesinde belirleyici olmuştur. Bu yapı doğrultusunda gelişen kümülatif pratiklerin “AKP'nin otoriter yönetiminin kolaylaştırıcısı olduğunu” (Bozkurt-Güngen, 2018) söylemek mümkündür. Nitekim AKP iktidarında var olan bu pratikler, 1980 sonrası süreçte düzenlenen, üretim ilişkilerini sermaye lehine yeniden şekillendiren örtülü otoriter yasal düzenlemeleri görünür kılar niteliktedir. Bu çerçevede AKP iktidarını özgün kılan durum, hem işçi sınıfı içerisinde daha büyük bir çoğunluğun sınıfsal haklarını daha keskin bir şekilde aşındırarak Doğan'ın ifadesiyle (2018: 270) “temel sosyal haklardan mahrum bırakılmış işçi deryası”na neden olması hem de doğrudan işgücü içerisinde bu farklılaşmanın üzerine siyasetini inşa etmesidir. Bu doğrultuda emeğin siyasal alana müdahale etme kapasitesini derinleştirmesinin ve esnek emek rejimi konsolidasyonunun yanında AKP'nin diğer önemli özgül stratejisi neoliberal popülist politikalar olmuştur. Nitekim bir sonraki bölümde savunulacağı gibi, iktidarın toplumsal cinsiyet politikaları ve kadınlara yönelik söylemleri iktidarın neoliberal hegemonyasının inşa edilmesini mümkün kılan neoliberal popülist politikalar içerisinde de önemli destekleyiciler olmuşlardır.

“OTORİTER NEOLİBERALİZMİN CİNSİYETİ” BAĞLAMINDA AKP DÖNEMİ TOPLUMSAL CİNSİYET POLİTİKALARI

İktidarın yoğunlaşan otoriter pratikleri doğrultusunda Türkiye’de 2013-2015 sonrası sürece rengini veren önemli gelişmelerden biri, kadınların

yasal kazanımlarının aşınmaya başlaması ve kadın hareketinin baskılanmaya çalışılmasıdır. Toksöz'ün ifadesiyle (2017: 104); “belirli bir ülkede özel ve kamusal patriarkanın zayıflamasına yol açan koşullar büyük ölçüde o ülkede var olan kapitalist üretim tarzına ve onun küresel piyasalara dahil olma biçimlerine bağlıdır”. Dolayısıyla bir ülkenin kapitalist sisteme eklenme biçimi, patriarkanın gücünü belirleme bağlamında doğrudan rol oynar. Türkiye’de de, bir önceki bölümde vurgulandığı gibi, 2002’den bugüne uzanan dönemde toplumsal cinsiyet politikaları AKP’nin neoliberal hegemonya inşa sürecine paralel bir seyir izleyerek bu hegemonyanın inşasına katkı sunacak biçimde gelişmiştir. Bu anlamda neoliberal hegemonyasının inşasında ve sürekliliğinde belirleyici olan unsurların krize girmesi sonucu AKP’nin 2013 sonrası siyasal gücünü yeniden üretme çabasında izlediği süreç, Türkiye’de kadın hareketinin kazanımlarının gerilemesine özgül bir yol çizmiştir. Nitekim bu bölümde toplumsal cinsiyet politikaları bağlamında Türkiye’de 2013 sonrası yaşanan sürecin başat belirleyicisinin AKP iktidarının hegemonyasını yeniden üretme amacıyla siyasal ve ekonomik krize verdiği yanıt olduğu savunulacaktır.

AKP iktidarı, 1980 sonrası dönemde ANAP gibi merkez sağ partilerin programları ile karşılaştırıldığında kadınlarla ilgili daha ayrıntılı ve kapsamlı bir yaklaşıma sahip olmakla birlikte parti programında kadın, salt annelik üzerinden tanımlanan ve yeniden üretime dair kapasitesi vurgulanan bir cinsiyete karşılık gelmektedir (Özta, 2014: 180-181). Bu bağlamda programda “bireyin ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etkin oldukları için partinin kadın konusuna öncelik verdiği” ifade edilmiştir.³ Partinin kadınlara dair yaptığı bu tanımlamanın karakterinde baskın olan unsur şüphesiz kadın-erkek eşitliğine bakış açısıdır. Toplumsal cinsiyet normlarının doğallaştırıldığı, bu çerçevede kadın sorunlarının dahi aile içerisinde tanımlandığı özcü bir bakış açısı AKP’nin toplumsal cinsiyet politikalarına karakterini vermiştir. Nitekim partinin cinsiyet eşitliğine dair bakış açısı sıklıkla partinin önde gelen isimleri tarafından vurgulanmıştır. Örneğin dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan 2010’da kadın örgütleriyle yaptığı toplantıda kadın-erkek eşitliğine inanmadığını, “kadınların fitratının başlıca meslekleri olan anneliğe uygun olduğunu” ifade ederken (Kandiyoti, 2016: 104), 2014 yılında Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç kadınlar için “Mahrem-namahrem bilecek. Herkesin içerisinde kahkaha atmayacak. Bütün hareketlerinde cazibedar olmayacak, iffetini koruyacaksınız” söylemlerinde bulunmuştur.⁴ Buna karşın, parti içerisinde diğer isimler tarafından dönem dönem tekrarlanan benzer cinsiyetçi söylemleri salt AKP’nin muhafazakar yapısını öne çıkararak açıklamak, 2002’den bugüne uzanan süreçte toplumsal

cinsiyet politikalarını yorumlamak doğrultusunda eksik kalacaktır. Zira bu şekilde bir yorumlama, toplumsal cinsiyet politikalarının şekillenmesinde salt siyasal dönüşümlere odaklanılması nedeniyle yanıltıcıdır. Dolayısıyla neoliberal dönüşüm deneyiminin belirleyici etkisinin göz ardı edilmesine ve bu politikaların gelişiminin sınıfsal güç ilişkilerinden azade yorumlanmasına neden olmaktadır. Böylece izlenen politikaların şekillenmesine dair yapılacak bir yorumlamada itici gücün ne olduğuna dair açıklamada boşluklar ortaya çıkacaktır. Öte yandan bu şekilde bir yaklaşım, AKP iktidarının ilk döneminde toplumsal cinsiyete dair görece olumlu yasal düzenlemelerin neden yapıldığını açıklama çerçevesinde de yanıtız kalacaktır. Bu anlamda AKP iktidarı döneminde izlenen toplumsal cinsiyet politikalarına otoriter neoliberal yapının gelişimi üzerinden bakmak önemli göstergeler sunacaktır.

Bir önceki bölümde vurgulandığı gibi, Türkiye’de 2010 sonrası dönemde yoğunlaşan otoriterleşme deneyimini “otoriter neoliberalizm” tanımı çerçevesinde açıklayan yaklaşım, neoliberalleşmeyi kolaylaştıran politika ve uygulamaların anti-demokratik yönetim biçimlerini nasıl ortaya çıkardığına odaklanır. Bu yaklaşıma göre liberal demokrasinin normal işleyişinde uygulanan neoliberal politikalar, otoriterleşmenin gelişimini kolaylaştırarak ortaya çıkışını destekler. Zira “otoriter neoliberalizm”, karar verme süreçlerini popüler baskılara, toplumsal taleplere ve denetim mekanizmasına kapatan bir devlet idaresi oluşturmakla birlikte sermaye birikimini korumak amacıyla otoriter tekniklerin kullanılmasını içerir (Tansel, 2018). Bu doğrultuda Türkiye’de 1980 sonrası neoliberal deneyime gömülü daha derin bir otoriterliğin sistematik olarak halkın demokratik güçlenmesini önlediğini ve AKP hükümetleri altında otoriter pratiklerin genişlemesini kolaylaştırdığını savunan yaklaşımlar mevcuttur (Bozkurt-Güngen, 2018). Bir başka deyişle, 1980 sonrası neoliberal yapının inşası ile sistematik olarak sınıf hareketinin güçlenmesini engelleyerek inşa edilen neoliberal yapının sürekliliğini sağlayan örtülü otoriter uygulamalar, AKP iktidarı boyunca yeni yasal düzenlemelerle ve neoliberal pratiklerle derinleştirilerek gücü emeğin siyasete müdahale etme kapasitesinin kırılmasına bağlı olan yeni yapı derinleştirilmiştir.

Türkiye’nin 1980 sonrası neoliberal dönüşüm deneyiminde neoliberal hegemonyanın sekteye uğradığı 1990’lardan sonra görece istikrarlı bir neoliberal hegemonya inşa eden AKP’nin başarısı, sermaye içerisindeki fraksiyonların yeni birikim rejimi doğrultusunda birliğini tesis etmesi ve emeği bu denklem içerisinde hakim sınıfın çıkarlarına eklemlemesine dayanır (Akça, 2018: 47). Yıldırım’ın ifadesiyle (2013); “aşağının sesini yukarının çıkarına eklemleyen” AKP, yeni birikim stratejisi doğrultusunda sermayenin

çelişkili çıkarlarına karşılık vererek ve emeği bu strateji ile uyulaştırarak neoliberal hegemonya inşa etmiştir. Burada bir parantez açmak gerekirse, Kökleri Refah Partisi'ne uzanan AKP, muhafazakar politikaları neoliberal strateji ile birleştirmesi bağlamında bu İşlamcı gelenek içerisinde bir kırılmayı temsil eder. Bu çerçeve de IMF, Dünya Bankası gibi küresel kapitalizm kurumlarının 2001 krizi sonrası finans sermaye merkezli neoliberal yapıya entegre olması çerçevesinde Türkiye'nin öngördüğü ekonomik programın "iştahlı uygulayıcısı" (ulha Zabcı, 2013: 149) olan ve bu bağlamda büyük sermayenin desteğini alan AKP diğer yandan İşlamcı sermayenin "iktidar blokuyla bütünleşmesini temsil etmektedir" (Bekmen, 2018: 88). Gerek yapısal uyum programı doğrultusunda bağlı kaldığı finansal istikrara dayalı ekonomi politikaların sonucu ülkeye giren dış sermaye ve krediler gerek neoliberal strateji doğrultusunda hızlandırılmış  zelleştirme pratikleri, 2008 küresel ekonomi krizine giden sürece kadar ülke içerisinde finansal bolluğun gelişmesine neden olmuştur (Bedirhanoğlu, Yalman, 2010). Bu finansal bolluk, her iki sermaye fraksiyonu arasındaki çelişkilerin dengelenmesinde rol oynamış ve AKP sermaye fraksiyonlarının birliğini sağlayarak hakim sınıfı hegemonya projesine eklemiştir. Neoliberal hegemonyanın sürekliliğinin sağlanmasında daha önce vurgulandığı gibi başat rol oynayan etken, yeni yapıyı tehdit edecek sınıfın örgütlülüğünü ve eylem gücünü zayıflatmaktır. Nitekim AKP'nin neoliberal hegemonyasının gücünde de örgütlü emeğin tasfiyesi (Akçay, 2019: 56) ve siyasete müdahale etme kapasitesinin kırılması (Benlisoy, 2020) belirleyici olmuştur. AKP dönemi, emeğin bütünüyle toplumsal g c olma özelliğini yitirdiği (Doğan, 2018; Akçay, 2019) bir süreçtir. Bu anlamda, bölümün başında da vurgulandığı gibi, süreç içerisinde uygulanan politikaların, 1980 sonrası neoliberal dönüşüm deneyiminden azade olmadığı, aksine bu pratiklerin 80 sonrası üretim ilişkilerinin yeniden, emeğin aleyhine, biçimlenmesinde rol oynayan otoriter düzenlemelerin kümülatif bir yansıması olduğunu söylemek gerekir. İşgücü piyasası içerisinde esnek emek rejiminin hakim kılınması, emeğin örgütlülüğünün ve eylemliliğinin bütünüyle kırılması ve neoliberal popülist uygulamalar bu anlamda AKP döneminde emeğin g cs zleştirilerek neoliberal hegemonyanın sürekliliğini yeniden üreten üçlü yapıdır. Bir başka deyişle, bu yapı, gerek neoliberal hegemonyanın sürekliliğinde başat rol oynamış gerek emeği yeni sistem ile uyulaştırarak hegemonyasına eklememesinde belirleyici olmuştur.

AKP'nin toplumsal cinsiyete yönelik politikaları ve cinsiyet normları bağlamında kadınlara yönelik söylemleri bu çerçeve de değerlendirildiğinde bu politika ve söylemlerin iktidarın neoliberal hegemonyasının önemli bir bileşeni olduğunu söylemek mümkündür. Zira iktidarın bu politika

ve söylemleri hem yeni birikim rejiminin sürekliliğine hem de inşa ettiği neoliberal hegemonyada önemli bir unsur olan neoliberal popülizmin yeniden üretilmesine katkıda bulunur.

2001 krizi “finans merkezli kapitalizme Türkiye’nin sıkı sıkıya entegre olmasını” hazırlayan önemli bir kırılmadır (Bekmen, 2018: 87). Zira 2001 krizi sonrası ekonomi alanını bütünüyle dönüştürecek bir yapısal uyum programı ile katı bir kemer sıkma politikası yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda IMF’nin öngördüğü reformlar çerçevesinde finans kapital merkezli küresel kapitalizmin işleyişi içerisinde serbest piyasa koşullarının derinleşmesine katkı sunacak kurumsal ve yasal düzenlemelere zemin sağlanmış ve uluslararası sermayeyle ilişkilerin güçlenmesini sağlayarak bu işleyişe ülke içerisindeki belirli sermaye kesimlerinin dahil olmasını da mümkün kılmıştır (Yaman-Öztürk, Ercan, 2009: 82). Daha önce vurgulandığı gibi, 2001 krizi sonrası şekillenen neoliberal politikalar doğrultusunda Türkiye’nin birikim rejimi, küresel kapitalizmin yeni iş bölümü içerisinde çok uluslu tekellere girdi sağlayan tedarikçi ülke konumuna denk düşmektedir. AKP döneminde bu yeni birikim rejimi ile, yapısal uyum programının öngörüsü ve sermayenin arayışına karşılık verecek şekilde, işgücünde esnek istihdama zemin hazırlanmıştır. AKP iktidarının bu anlamda attığı en büyük adım, 2003 yılında düzenlenen 4857 sayılı Yeni İş Yasası’dır. Yeni İş Yasası güvencesiz ve esnek istihdamın iş gücü piyasasında hakim kılınmasını ve ihracata dayalı yeni birikim modeli etrafında sermayenin arayışına da karşılık vererek emek maliyetinin önemli ölçüde düşürülmesini desteklemiştir.⁵ Bu yasa “1990’lardan beri Türkiye’de gelişmekte olan esnek istihdam ilişkilerine, özellikle yarı zamanlı ve geçici istihdam programlarına yasal bir zemin oluşturma”sı (Özden, 2018: 230) bağlamında önemlidir. Dolayısıyla üretim ilişkilerinde esnekliğin yoğunlaşmasını destekleyen bu yasa, işgücü içerisinde güvencesiz istihdamın ağırlık kazanmasında belirleyici olmuştur. Zira yasa içerisine yarı zamanlı ve süreli istihdam kapsamında olanlar dahil edilmemiş ve bunun yanında otuz kişiden az çalışanı olan iş yerleri bu yasadaki muaf kılınmıştır.⁶ İş gücü piyasasında esnek istihdamın hakim hale gelişi Türkiye’de 1980 sonrası gelişen neoliberalleşme deneyiminin yeni merhalesine denk düşen bu süreçte kadınların hem ücretli hem de ücretsiz ev içi emeği açısından olumsuzluk içeren bir dizi gelişmeye zemin hazırlamıştır (Özmen-Yılmaz, 2021). Bu ifadeyi açıklamaya geçmeden önce burada bir parantez açmak gerekirse, özel alandaki ve kamusal alandaki eril tahakkümün birbirinden azade olmadığını, aksine bu iki alandaki iktidar biçiminin diyalektik bir ilişki içerisinde olduklarını vurgulamak gerekir. Zira özel alandaki eril tahakküm, neoliberal dönemin özgül bir gelişmesi olarak, kamusal alana çağrılan kadınların bu alana dahil olma biçimlerini

doğrudan şekillendirir. Dolayısıyla kadınların özel alandaki görünmeyen emeği odağa yerleştirilmeden iş gücü piyasası içerisindeki eşsiz konumunu çözümlenmek mümkün olmayacaktır (Acar-Savran, 2019). Öte yandan, kamusal alana özel alanın toplumsal cinsiyet normları doğrultusunda dahil olan kadınların bu alandaki pratiklerinin özel alandaki eşsiz konumlarını derinleştirdiğini söylemek mümkündür (Fraser, 2013: 225). Buraya kadar olan kısımda özetlenmeye çalışılan düşünceyi açmak gerekirse, kapitalist üretim biçiminde özel alandaki ve kamusal alandaki eril iktidarın birbirini yeniden üretebilmesinde başat belirleyici patriarka ve sermaye arasındaki dayanışmadır. Zira “ataerkil ilişkiler sermayeye ‘ucuz’, ‘güvenilir’, ‘sabırlı’, ‘itaatkar’ bir emek havuzu olarak kadınları sunar”ken, sermaye, üretim ilişkileri içerisinde patriarkayı yeniden üreterek eril tahakküme güvence sağlar (Yaman Öztürk, Dedeoğlu, 2010). Neoliberal yapıda bu karşılıklı ilişkinin derinleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Daha önce vurgulandığı gibi, neoliberal yapıda kadınların iş gücüne katılma pratikleri bir önceki döneme göre yoğunlaşmıştır. Bir başka deyişle, neoliberal dönemde esnekleşen ve güvencesizleşen üretim süreçleri içerisinde kadın emeği, daha kolay ve ucuz istihdam edilebilmesi nedeniyle önem kazanmıştır.⁷ Bu doğrultuda da kadınlar, iş gücü piyasasına ucuz emek olarak dahil olmuşlardır. Dolayısıyla neoliberal yapı, patriarkanın özel alanda inşa ettiği eşsizliği kendisi açasından karlı bir “olanak” olarak kurgulamıştır. Öte yandan, kamusal alana daha çok dahil olma pratiklerine karşın neoliberal düzende kadınlar üzerindeki eril tahakküm daha da yoğunlaşmıştır zira toplumsal cinsiyet normlarının kadınlara ev içinde içkin kıldığı “sorumlulukları”, onların kamusal alanda ücretli emeğini erkeklere göre dezavantajlı kılan işgücü piyasalarının şekillenmesini destekler (Fraser, 2013: 225).⁸ Özel alandaki ataerkil ilişkilerin sermaye birikim sürecini şekillendirmesini ve kadınların ücretli emeğini de ikincilleştirmesine katkı sunan başat aktör ise devlettir. Toksöz’ün ifadesiyle (2017: 104); “Devlet kadınların işgücü piyasasındaki ikincil konumunu pekiştiren düzenlemeleri ve uygulamalarıyla kamusal patriarkanın başlıca temsilcisi olarak, kadınların sadece işverenler karşısındaki değil, aynı zamanda erkekler karşısındaki pazarlık gücünü de azaltarak özel patriarkanın gücünü korumasını destekler”.

Bu anlatı doğrultusunda baştaki savunuya dönüldüğünde, AKP döneminde toplumsal cinsiyet politikalarının birikim rejiminin sürekliliğine katkıda bulunacak şekilde şekillendiğini söylemek mümkündür. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Türkiye’de de 2000’ler boyunca kadın istihdamında esneklik ve enformelleşme hakim norm haline gelmiştir. Bölüm başında da belirtildiği gibi, 2001 sonrası yeni birikim rejimi, uluslararası piyasadaki rekabette var olabilmesi doğrultusunda sermaye için düşük emek maliyetini öngörmüştür. Bu

anlamda esnekleşmeyle birlikte iş gücü içerisinde üretimin belirli süreçlerini, özellikle emek yoğun aşamaları, yoğunlukla kadınların kayıt dışı emeğine dayanan küçük ölçekli işletmelere vermeye imkan sağlaması açısından büyük işletmeler için emek maliyetinin düşürülmesinde taşeron önem kazanmıştır.⁹ Nitekim 2003 yılında düzenlenen Yeni İş Yasası, taşeronluk sisteminin işgücü piyasasını şekillendirmesinde itici güç olmuştur (Doğan, 2018: 271). Bu bağlamda “sanayileşme politikası ekseninde kadın istihdamına biçilen rol ise ucuz emek havuzu olmuştur” (Ergüneş, 2015: 32). Enformel ilişkilerin şekillendirdiği kayıt dışı işler üzerinden istihdama katılan kadınların emeği, üretim sürecinde önemli bir paya sahiptir.¹⁰ Bu bağlamda AKP’nin AB ile üyelik görüşmelerinin başladığı süreçte, sıklıkla olumlu gelişme olarak işaret edilen, toplumsal cinsiyet eşitliğini öngören yasal düzenlemelerde bulunması ise işgücü piyasasında ve istihdamda kadınların bu ikincil konumu yeniden üretir niteliktedir. Örneğin, 4857 sayılı Yeni İş Kanunu’nun 5. maddesi ile cinsiyete dayalı ayrımcılık yasaklanmış ve eşit işe eşit ücret ilkesi benimsenmiş olmasına karşın bu madde büyük ölçüde işlevsiz bir nitelik içermiştir zira İş Kanunu, kadınların ağırlıkta olduğu geçici ve yarı zamanlı işlerde yer alan işçileri kapsamamaktadır (Dedeoğlu, 2017). Bununla birlikte, İş Yasası, otuz işçiden az işçi çalıştıran küçük ölçekli iş yerlerini de kapsam dışı bırakmıştır; bu iş yerleri içerisinde kadınların önemli bir bölümünün enformel bir şekilde istihdam edildiğini yinelemek gerekir. Aynı yasa maddesi, işe alım aşaması, meslek içi eğitim ve işte yükselme gibi cinsiyet eşitliği için önem taşıyan aşamaları düzenlememiştir. Diğer yandan, İş Yasası’ndaki düzenlemeleri destekleyen Sosyal Güvenlik Yasası’ndaki özetle kadınların sosyal güvenceye ve sağlık hizmetlerine erişimini zorlaştıran, kadınlara daha çok sorumluluk yüklenmesine yol açan bakım emeğinin maliyetini yükselten yeni düzenlemeler gerek sermayeye gerek ataerkil düzene güvence sağlar niteliktedir (Yaman Öztürk, 2010: 61-63). Bu bağlamda son olarak belirtmek gerekir ki, AKP’nin bu alanda kadınlar için geliştirdiği yasal ve kurumsal düzenlemeler, kadınların istihdama katılımını arttıracak sosyal politikalar ya da aktif politika önlemleri ile desteklenmemesi nedeniyle dönüştürücü bir etki yaratmamıştır (Toksöz, 2017: 108; Dedeoğlu, 2017: 222). Bilakis bu gelişmeler, kadınların özel alandaki eşitsiz konumunu derinleştirerek garanti altına almıştır. Zira üretim sürecine esnek ve güvencesiz olarak dahil olmaları kadınları toplumsal cinsiyet normlarından azade kılmamakla birlikte toplumsal cinsiyet normlarının özel alanda kadınlara içkin kıldığı işleri aksatmamasını destekleyerek çalışma hayatını kadınlar için “elverişli” olarak biçimlendirmiştir. Bu bağlamda kadınlar kamusal alanda salt “özel alandaki sorumlulukları” aksamayacağı ölçüde yer alabilmiştir.

AKP'nin bugüne uzanan süreçte toplumsal cinsiyet politikaları ve kadınlara yönelik söylemleri, inşa ettiği neoliberal hegemonyada önemli bir unsur olan neoliberal popülizmin yeniden üretilmesine de katkıda bulunur. AKP'nin neoliberal hegemonyasında önemli bir unsur olan neoliberal popülizm, “aşağının sesi”nin “yukarının” çıkarlarına eklememesi doğrultusunda neoliberal politikaların alt sınıf için yaratacağı yıkıcı etkileri massedecek bir refah rejiminin gelişmesini sağlamıştır (Yıldırım, 2013; Akçay, 2019). Bu bağlamda emeğin dönüşümünü destekler biçimde gelişen refah rejimi ile neoliberal iktidarın emek üzerindeki yıkıcı etkilerini görünmez kılan AKP, sağlam olmayan üretim ilişkileri içerisinde düzensiz bir geliri olan, iş hukukunun kapsamı dışında çalışan, toplumsal dayanışma ilişkilerinden azade kılınmış, işçi sınıfının örgütsüz, enformel kesimlerinin yoğun siyasi desteğini alarak neoliberal hegemonyasına eklemiştir. Bir başka ifadeyle, neoliberal popülizm ile AKP iktidarı, yürüttüğü neoliberal hegemonyanın bu kesim üzerinde yarattığı yıkıcı etkileri birikim modeline zarar vermeyecek şekilde sürdürülebilir kılmıştır. Bu politikalar doğrultusunda bazen belediyeler ve dini vakıflar tarafından sağlanan sosyal ve maddi yardımlar bazen de düşük faizli tüketici kredilerine ulaşılabilirliği sağlamak işlevsel olmuştur (Özden, 2018; Karaçimen, 2015).

AKP'nin toplumsal cinsiyet politikalarında hakim olan ve kadın tanımında ön plana çıkardığı “ailecilik”, neoliberal popülist strateji doğrultusunda inşa edilen refah rejiminden azade değildir. Bir başka deyişle, “aileci çerçeveyi öne çıkaran bağlam politik-ekonomiden beslenir” (Özcan, 2021: 22). Aile salt neoliberal yapıda değil Keynesyen dönemde de kapitalist sistem içerisinde iş gücünün özel alanda yeniden üretiminin kadınlar tarafından ücretsiz olarak sağlandığı bu bağlamda da toplumsal cinsiyet normlarının belirleyici olduğu bir yapıdır. Bu anlamda neoliberal dönemi özgün kılan durum, salt doğal bakım sağlayıcıları olarak algılanan kadınların özel alanda bağımlı statüsünün refah devletinin dönüşümüyle paralel biçimde konselide olmasıyla beraber piyasaya ucuz iş gücü olarak da dahil olmalarıdır. Bir başka deyişle, kadınların önceki dönemlere karşın sistem tarafından kamusal alana çağrılmasıdır. Böylece ev içinde doğallaştırılan rollerinin yanı sıra “aileye destek” olarak tanımlanan ücretli emeği, kadının emek piyasasındaki dezavantajlı konumuna zemin oluşturmuştur. Daha önce vurgulandığı gibi, kamusal alana daha çok dahil olma pratiğine karşın, kadınlar üzerindeki eril tahakküm yoğunlaşmıştır zira kadınlara içkin kılınan ev içi emeği onların kamusal alanda ücretli emeğini erkeklere göre dezavantajlı kılan işgücü piyasalarının şekillenmesini desteklerken bu durumun kadınların ailedeki eşitsiz gücünü derinleştirdiğini söylemek mümkündür (Fraser, 2013: 225). Kadınlar bu defa hem evde ücretsiz

hem dışarıda erkeklere göre düşük ücrette çalışmaya başlamış ve kadınların kamusal alana sermayenin ucuz emek talebini karşılayarak dahil edilmesi onları yeni düzenin başat yoksulları arasında konumlandırmıştır (Acar-Savran, 2019). Neoliberal sistemin bu anlamda refah devletinin tanımladığı sosyal politikaları metalaştırarak aile içerisinde ücretsiz bir şekilde kadınlara yüklemesini ve aynı zamanda ucuz emek ihtiyacını kadınların ücretli emeği üzerinden karşılamasını mümkün kılan durum Kandiyoti'nin (2016) “neoliberal refah ve istihdam politikaları ile neomuhafazakar ailecilik arasındaki evlilik” olarak işaret ettiği yeni sağ politikalarıdır. Liberal değerlerin ve düsturların muhafazakar söylemle birleşimi olarak ifade edilebilecek “Yeni Sağ” (Hall, 1999: 135) içerisinde neomuhafazakar nosyon patriarkal aileye yaptığı vurgu ve bu bağlamda kadına içkin kıldığı cinsiyetçi roller ile muhafazakarlıkla aynı yerde dururken farklılaştığı yer kadınların, erkeklerle eşit olmaksızın, piyasada ücretli emek olarak yer alabilmesidir. Bu bağlamda “kadın-erkek arasındaki farklılığa” vurguda bulunan yeni muhafazakarlık, bir yandan bu doğallaştırılmış farklılıktan ötürü kadınlara kamusal alanda erkeklere göre alt, güvencesiz, esnek işlerde çalışırken aynı zamanda “ev içi zorunlu rollerini” ihmal etmeyecek bir konum atfeder. Keynesyen devletin kamu harcamalarını, korumacı sosyal politikalarını piyasa düzenine tehdit olarak ifade eden neoliberal anlayış bu doğrultuda kadınlardan “devletten destekleyici sosyal politikalar beklemek yerine, evde ve işte çalışıp aynı zamanda annelik ve karılık görevlerini eksiksiz yerine getirmek için bireysel ayakta kalma stratejileri geliştirmelerini” bekler (Özgün, 2021: 36). Dolayısıyla çocuk bakımı, engelli bakımı, yaşlı bakımı gibi devletin tanımladığı sosyal politikaların çözüldüğü neoliberal yapıda aile, muhafazakar değerlere yaptığı vurgular üzerinden bu politikaların bütünüyle kadınlar üzerinden ücretsiz kurumsallaştığı, yeni tanımlayıcısı haline gelir. Türkiye’de devletin sönmülenen sosyal politikalarının yerini kadınların ücretsiz emeğinin alması aile merkezli sosyal yardım sistemi¹¹ ile desteklenmiş ve bu durum neoliberal popülist politikaların inşa ettiği refah rejimine önemli bir katkı sağlamıştır. Zira neoliberal politikaların yaratacağı yıkıcı etkileri massedecek bu sistem, neoliberal yapıdan en çok olumsuz etkilenecek sınıfsal kesimlerin neoliberal hegemonyaya eklenmesini sağlayan önemli unsurlardan biri olmuştur. Bu bağlamda Şartlı Nakit Transferi gibi aşırı yoksul ailelere merkezi hükümet tarafından, belediyeler tarafından ya da gönüllü örgütler tarafından sağlanan yardımların hedefinde kadınlar vardır (Buğra, 2017: 63). Böylece metalaşan bakım hizmeti ve sosyal politikalar doğrultusunda engelli, çocuk ve yaşlı bakımında devletin rolünü dönüştüren ve aileyi başat sorumlu kılan neoliberal yapı, neoliberal popülist politikalarla bireylerin aleyhine gelişen yeni durumun olumsuz etkilerini nakit destekleri gibi yardımlarla görünmez

kılarak kendisini yeniden üretir. Bu çerçevede mevcut durum, kadınların bakımdan sorumlu rollerini konselide etmiştir.

Dolayısıyla bu çerçeve bağlamında AKP dönemi boyunca güçlü aile vurgusu, kadınları ülkenin gelişmesi doğrultusunda görevlendirme hali salt iktidarın muhafazakar yapısı ile açıklanamayacak, “neoliberal bir ‘farklılık’ nosyonu ile nüfuz eden bir sosyal politika” rejimini de temsil etmektedir (Öztan, 2014: 183). Bir başka deyişle, sosyal politikaların güçsüz kılındığı neoliberal yapıda bu politikaları aile üzerinden kurgulayan neomuhafazakar politikalar¹², kadınların ücretsiz emeğini neoliberal popülist politikaların yeniden üretilmesinde etkin bir aktör haline getirmiştir. Bu anlamda da, Mine Eder’in de vurguladığı gibi, “bu ‘yeni kurumsal refah karışımı’ Türkiye’de siyasi himaye ve devlet gücünün genişlemesi için muazzam bir alan yaratarak” neoliberal hegemonyanın sürekliliğine katkıda bulunur (akt. Kandiyoti, 2016: 106). Diğer yandan neoliberal sistem, kadınların neoliberal popülist politikalar tarafından inşa edilen refah rejimindeki “sosyal politika uygulayıcıları” rolleri aksamadan kadın ve erkek arasındaki “yapısal eşitsizlikten” yola çıkarak kadınları esnek ve güvencesiz emek piyasasına, üretim ilişkilerinde kadınlara yönelik bu sömürünün üstünü örten muhafazakar söylemle, ucuz iş gücü olarak da çekmiştir. Nitekim parti programında kadınların kamusal alana aktif dahil olmalarına yapılan vurgu ve çalışma hayatlarında “çocuk ve aile sorumlulukları dikkate alınarak sosyal güvenlik ve çalışma koşullarına iyileştirme yapılacağı” ifadesi bu bağlamda değerlendirilebilir.¹³ Bir sonraki bölümde inceleneceği gibi, Erdoğan’ın söylemlerinde de sıklıkla benzer ifadeler yer alır. Ailenin devamı ve kadın istihdamının artırılmasına yönelik söylemlerle bu bağlamda iş yaşamını aile yaşamı ile uyumlaştıracak politikalar geliştirilmiştir. Örneğin önce 2007 yılında geliştirilen plan ve programlarda ve daha sonra 10 Kalkınma Planı’nda (2014-2018) esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaşmasının yanı sıra kadın istihdam oranının arttırılması ve kadın istihdam oranının arttırılması ve aile ile iş yaşamını koordineli hale getirmeyi öngören ifadelerle yer verilmiştir (Özmen-Yılmaz, 2021). Bu doğrultuda mevcut aile yapısını koruyacak esnek çalışma ilişkileri kurumsallaşmış ve yarı zamanlı, geçici ve kadınlara içkin kılınan (kayıt dışı istihdamın en yoğun olduğu alanları oluşturacak) atipik istihdamın genişletilmesi sosyal politikaların ve hizmetlerin piyasalaştırılması süreci ile kol kola ilerlemiştir. Dolayısıyla Özmen-Yılmaz’ın ifadesiyle (2021: 112), “rekabet için aile ve dinamik nüfus yapısını koruyarak iş ve aile yaşamının uzlaştırılmasına, kadınların doğum yapmak gibi ‘temel görevi’ni bozmadan esnek istihdam biçimlerinin genişletilmesine odaklandığı için” kadın istihdamını arttırmaya yönelik bu politikalar iddia ettiği hedeften uzak olmakla toplumsal cinsiyeti

güçlendirici bir işleve sahiptir. Diğer yandan, Erdoğan’ın “en az üç çocuk” söylemiyle simgeleşen iktidarın pronatalist politikaları, kürtajın yine Erdoğan tarafından 2012’de bir cinayet olarak değerlendirilmesi (Kandiyoti, 2016: 104) ve iktidarın kürtajı yasal olarak sınırlandıran politikaların özünde yine neoliberal ton hakimdir (Özgün, 2021: 36). Zira Türkiye’nin yeni birikim rejimi doğrultusunda uluslararası rekabette (ucuz emeğin yanında) sermayeye avantaj sağlayacak bir diğer unsur genç nüfustur. Nitekim 10. Kalkınma Planı’nda ve Ulusal İstihdam Strateji Belgesi’nde Türkiye’nin yüzde 24,3 olan genç nüfusunun ülke için küresel bir rekabet avantaj sağladığı ifadelerinde bulunulmuştur (Özmen-Yılmaz, 2021: 103). Kadın istihdamının artırılması hedefi ise genç nüfusun süreliliğinin sağlanmasında başat belirleyici olan yüksek doğurganlık düzeyine karşıtlık içeren bir duruma işaret etmiştir. Bu bağlamda nüfus artışını teşvik eden politikalar, aile üzerinden birikim rejiminin iş gücü ihtiyacını karşılayacak nüfus oranının kurgulandığı neoliberal popülist politikalar çerçevesinde değerlendirilebilir.

Buraya kadar olan anlatı çerçevesinde AKP iktidarının toplumsal cinsiyet alanında izlediği politikaların gelişiminde neoliberal ajandanın başat belirleyici olduğunu savunmak mümkündür. Bir başka deyişle, bu politikaların neoliberal stratejinin yürütülmesinde araçsallaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim AKP’nin yukarıda vurgulanan politikalarında ve söylemlerindeki derinleşen eril karakter, iktidarın inşa ettiği neoliberal hegemonyanın gelişimi ile paraleldir. Örneğin neoliberal hegemonya projesi bağlamında, siyasal reform ve demokratikleşme iddiası içerisinde “vesayetçi orduya karşı çoğunluğa dayalı milli irade” denklemi üzerinden kendisini demokrasi ve sivilleşme yanlısı tanımlayan AKP, iktidara geldiği dönemden 2005’e kadar olan süreçte AB’ye uyum paketinin öngördüğü siyasal reformları sahiplenerek bu tanımlamayı desteklemiştir (Akça, 2018: 51-54). İktidarın toplumsal cinsiyet politikalarında “bir dizi ilerici yasa” olarak yorumlanan (Kandiyoti, 2016: 104) Medeni Kanun, Türk Ceza Kanunu ve İş Yasası’nda yapılan değişiklikler ile “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı” (2008-2013) gibi düzenlemeler bu sürece denk düşmektedir. Diğer yandan Türkiye’nin son on yılında sert ve görece hızlı gelişen otoriterleşme deneyimine denk düşecek şekilde toplumsal cinsiyet politikalarında ataerkil yapı keskinleşmiş ve kadınların kazanımları radikal bir biçimde gerilemiştir (Özkazanç, 2015; Kıvılcım, 2018; Öztan, 2021). Erdoğan’ın üç çocuk söylemi üzerinden vurgulanan pronatalist politikalar, kürtaja erişimin kısıtlanması, kadınların annelik üzerinden tanımlandığı söylemlerin hakim olması, üniversitelerde toplumsal cinsiyet çalışmaları ile ilgili birimlerin “Kadın ve Aile Çalışmaları”na dönüştürülmesi, MEB tarafından 2014-2016 yıllarında

okullarda uygulanan “Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” projesinin tamamen kaldırılması, YÖK Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi’nin yok edilmesi, kadın hareketinin örgütlediği eylemlerin engellenmesi, İstanbul Sözleşmesi’nin tek taraflı feshi, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın aileye ilişkin üstlendiği roller, eğitim müfredatında yapılan değişiklikler, feminist hareketin hedef gösterilmesi bu çerçevede değerlendirilebilecek gelişmelerdir (Öztan, 2021). AKP’nin kadınların istihdama katılımını sağlayacak aktif politika önlemleri ve sosyal hizmet politikaları ile tamamlanmaması doğrultusunda salt “kağıt üzerinde” kalan (Dedeoğlu, 2017: 227), bu haliyle dahi uygulanmasında eksiklikler olan toplumsal cinsiyet politikaları kadınların özel alanda ve kamusal alanda eşitsiz konumunu dönüştürücü etki yaratmaması itibariyle 2013-15 sonrası süreçle bu anlamda süreklilik taşımaktadır. Diğer yandan 2013-15 sonrası süreçte belirgin olarak iktidarın toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin hedefleri gündeminden çıkardığını söylemek mümkündür. Nitekim 2013 yılından bu yana toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yeni bir plan hazırlanmamış olması bu bağlamda önemli bir ayrıntıdır (Özmen-Yılmaz, 2021). Dolayısıyla zaten bütün iktidarı boyunca toplumsal cinsiyet alanında dönüştürücü etki yaratacak politikalar izlemeyen AKP’nin, hegemonyasını tehdit edecek yeni sınıfsal ve siyasal gerilimleri yaratan krize verdiği yanıt itibariyle otoriterleşmenin yoğunlaştığı 2015-2016 sonrası süreçte (Bedirhanoglu, 2020), eril tahakkümü derinleştirdiğini ve kadınların kazanımlarını keskin bir şekilde gerilettiğini söylemek mümkündür.

Bölüm içerisinde daha önce vurgulandığı gibi, 2000’ler itibariyle dünya finans piyasasında ucuz kredi bolluğu, AKP’nin iktidara geldiği dönemle çakışmış ve bu finansal bolluk süreci AKP’nin uzun dönemli iktidarının destekleyicisi olmuştur. Zira küresel kapitalizmde var olan gelişmeye dayanarak bu süreçte artan borçlanma ve finansallaşma imkanları AKP’nin neoliberal hegemonya inşa etmesi bağlamında önemli bir rol oynamıştır. Bu anlamda AKP bir yandan ilk döneminde bu finansal bolluk imkanından daha çok yararlanabilmek için öngörülen neoliberal stratejiye uygun şekilde adımlar atmış diğer yandan bu imkanları kendi iktidarının siyasi istikrarı çerçevesinde kurgulamıştır. Bir başka deyişle AKP, “ülkeye akan kredileri seçici bir şekilde dağıtarak, ülkede kendi İslami projesini destekleyecek sadık bir seçmen ve sermaye tabanı yaratmaya girişmiştir” (Bedirhanoglu, 2019: 382). 2013 yılı bu çerçevede önemli bir kırılmadır. Zira bu tarih, birikim rejimi krizinin ve iktidar bloğu içindeki iç çatışmaların yansıması olarak gelişen devlet krizinin üst üste geldiği bu çerçevede otoriter neoliberalizmin krize girdiği bir süreçtir (Altunörs, Akçay, 2022). Dolayısıyla iktidar bloğunda yaşanan, 17-25 Aralık sürecine uzanan, çatışmanın yanı sıra 2008 krizi sonrası dünya finans piyasasında genişleme

politikalarının sona ermesi AKP'nin siyasal iktidarının sürekliliği üzerinde doğrudan olumsuz etki yaratmıştır. Bu bağlamda “finansallaşma süreci içinde tohumları atılan yeni sınıfsal çelişkilerin, dışarıdan para akışının yavaşlamaya ve geri dönmeye başladığı 2013 sonrası dönemde açığa çıkması 2010'ların siyasi çalkantılarının koşullarını hazırlayan en önemli tarihsel dinamiklerden biridir” (Bedirhanoğlu, 2021: 204-205). Türkiye'yi bu anlamda özgün kılan durum, küresel finans piyasasında yaşanan bu gelişmenin “neoliberal popülizmin işleyişi için gerekli olan maddi zemini erozyona uğratmasıdır” (Akçay, 2019: 67). Zira bu gelişme sonucunda küresel finans sermaye tarafından faizlerin yükseltilmesi öngörülmüştür. Bu durum ise partinin seçmen tabanını oluşturan alt sınıfları piyasanın işleyişine duyarlı kılar niteliktedir zira faiz oranlarının yükselmesi bu sınıfsal kesimin kendisini yeniden üretmesinde kilit öneme sahip borçluluğun sürdürülmesinde olumsuz bir rol oynar (Güngen, 2021). Bu dönemden sonra siyasi gücünü yeniden üretmek amacıyla ekonomi politikalarında IMF programını uygulamaktan kaçınması ve ekonomi yönetimini politize etmesi iktidarın 2013 sonrası süreçte otoriterleşmenin derinleştiği yeni bir rejimin kurmasının kapısını aralamıştır. Bu sürecin uzantısı olarak 2018 sonrası dönem bir önceki dönemden farklı olarak artık liberal demokrasinin prosedürel uygulamalarının antidemokratik forma bürünmeye başladığı bir sürece evrilmiştir (Altınörs, Akçay, 2022). Bu sürecin gelişiminde belirleyici olan yeni rejim; toplumsal ve siyasal muhalefeti hedef alarak OHAL pratikleriyle, kanun hükmünde karamelerle ve yinelenen seçimlerle bütünüyle etkisiz kılan despotik iktidarla ve agonist söylemle tamamlanmıştır. Dolayısıyla bu anlatı doğrultusunda, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin tanıdığı yetkilerle devlet yönetiminin tek merkezde kişiselleşmesi ve özelleşmesi 2015 sonrası süreçte antidemokratik pratiklerle desteklenmiş, özellikle OHAL sürecinde bu pratikler doğrudan tam otoriter rejimlere özgü uygulamalara evrilmiştir. AKP iktidarının 2013-2015 sonrasından bugüne uzanan süreçte kadınların yasal ve kurumsal kazanımlarını hedef alan ve mücadelesini marjinalleştiren tutumu da bu bütünselliğin veçhelerinden biridir. Bir başka deyişle, yukarıda vurgulanan anlatı doğrultusunda Türkiye'de yaşanan dönüşümle otoriterleşmenin derinleşmesine paralel olarak toplumsal cinsiyet politikalarına karşı iktidarın mevcut tavrı, otoriter neoliberalizmin krize girmesi sonucu siyasal gücünü yeniden üretme çabasından ayrı düşünülemez.¹⁴ Öyle ki, bu tavrı yansıtan söylemlerin iktidarın siyasal gücünü yeniden üretme çabasına katkı sunması bağlamında işlevsel olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda AKP'nin “kadınların farklılığı” söylemi üzerinden inşa ettiği agonist söylem ile toplumsal cinsiyet, neoliberal popülist çerçevede “yerli ve milli biz”e karşı “gayri-millî onlar” karşıtlığını kurarken önemli bir araç haline gelmiştir

(Kandiyoti, 2016; Özkazanç, 2020). AKP iktidarının neoliberal popülist politikalarının özgüllüğü ilk döneminde Türkiye merkez sağından devşirilmiş, “bürokratik, vesayetçi Kemalist” iktidar bloğuna karşıtlık içeren ve daha sonra toplumdaki farklı etnik, dini kimliklerle birlikte seküler yaşam tarzını temsil eden kesimlerine karşı geliştirdiği agonist bir ötekileştirmeye dayanarak bugüne uzanan süreçte İslamcı ve milliyetçi tonların baskın olduğu “yerli ve milli” temsiliyeti iddiasıdır. Sınıfsal iktidar ilişkisinin üstünü örterek ve siyaseti sınıfsızlaştırarak alt sınıfı neoliberal birikimin işleyişi ile uyumlu hale getiren (Akça, 2014), bu nedenle de neoliberal popülist politikaların bir unsuru olan bu karşıtlık, son dönemde otoriterleşmenin yoğunlaşmasıyla beraber aynı zamanda cinsiyetlendirilmiştir de. Öyle ki 2015 sonrası dönemde, “toplumsal cinsiyet normları ve özellikle de kadınların davranışları ve edepi ‘biz’ (Allah’tan korkan, Sünni, AKP destekçileri) ile potansiyel olarak hain ve ahlaksız olarak nitelendirilen tüm siyasi muhalif ve azınlıklardan oluşan ‘onlar’ arasındaki sınırların çizilmesinde kilit bir rol oynamaktadır” (Kandiyoti, 2016: 105). Toplumsal cinsiyet normları ile bütünleştirilen bu karşıtlık iktidar tarafından “örtülü, iffetli, itaatkar, dindar” kadınlar ile “iffetsiz, asi, serbest” kadınlar arasındaki farklılık üzerinden inşa edilmiştir (Özkazanç, 2020). Bu söylemde ilki “uyumlu, ahlaklı, ailesi ve milleti için fedakarlığa hazır olan aile kadınları” olarak tarif edilirken ve desteklenirken ikincisi “toplumsal değerlere yabancı, Türk aile yapısına karşı, dış güçlerin oyuncağı, gayri-milli” kadınları işaret eder. Böylece “gayri-milli değerlere sahip kadınlar” salt “ahlaksız” veya “anormal” olarak değil, aynı zamanda neomuhafazakar rasyonaliteye meydan okuyan, karşı çıkan tehdit olarak da etiketlenir (Altunok, 2016). Dolayısıyla kadınlar üzerinden inşa edilen bu ikilik, popülist söylem içerisinde iktidar tarafından kurgulanan “biz” ve “onlar” karşıtlığına atfedilen değer ve normları yansıtır şekilde kurgulanır. Böylece otoriterleşme pratiklerinin yoğunlaştığı mevcut dönemde cinsiyetlendirilmiş bu söylemler iktidarın siyasal gücünü yeniden üretme çabasına, gerek neoliberal ajanda doğrultusunda kadınlara atfedilen doğallaştırılmış rolleri bastırması ile gerek iktidar ve muhalefet arasında inşa edilmiş agonist ikiliği keskinleştirerek katkıda bulunmuştur.

“OTORİTER NEOLİBERALİZMİN CİNSİYETİ”NİN BUGÜN İÇİN YANSIMASI

Bir önceki bölümde vurgulandığı gibi, AKP iktidarının toplumsal cinsiyet alanında izlediği politikaların gelişiminde neoliberal ajandanın başat belirleyici olduğunu savunmak mümkündür. AKP iktidarının bugüne uzanan süreçte toplumsal cinsiyet politikalarında ve bu bağlamda kadınlara yönelik söylemlerinde derinleşen eril karakter, iktidarın inşa ettiği neoliberal

hegemonyanın gelişimi ile paraleldir. Bu bağlamda otoriter neoliberalizmin kriziyle siyasi yeniden üretimi tehlikeye giren iktidarın bu krize karşı izlediği strateji sonucu Türkiye’de otoriterleşme deneyiminin yoğunlaştığı ve hız kazandığı 2015 sonrası süreç, toplumsal cinsiyet politikalarının ve kadınlara yönelik söylemlerin rolüne dair açık göstergeler sunar. Nitekim çalışmanın bu bölümünde, siyasal yapının kurumsal dönüşümü sonrası bu politika ve söylemlerin vurgulanan işlevini yansıtacak göstergelerin bütün olarak sergilendiği 48 saatlik bir örnek ele alınacaktır. Bu bağlamda Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin devlet yönetiminde yarattığı merkezileşmeyi ve kişiselleşmeyi yansıtmaya amacıyla Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın söylemlerine odaklanılacaktır.

2003 yılından itibaren her 8 Mart’ta Taksim’de gerçekleştirilen Feminist Gece Yürüyüşü, 2019 yılında on yedincisi gerçekleştirilmeden hemen önce ilk defa “güvenlik gerekçesiyle” yapılmasına izin verilmeyerek¹⁵ engellenmeye çalışılmıştır. Bu kararı tanımayan kadın hareketi, daha önceki yıllarda olduğu gibi yürüyüşü gerçekleştirmek için Taksim’de toplanılması yönünde yeniden çağrıda bulunmuştur. Taksim’de toplanan kadınlara polis çok sert müdahalede bulunmuş ve akabinde birkaç gün boyunca gerek Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından gerek iktidarla organik ilişkileri bulunan medya tarafından 8 Mart gecesi yaşananlar gündeme getirilerek feminist kadınlar hedef gösterilmiştir. 8 Mart yürüyüşü öncesi Erdoğan’ın AKP Kadın Kolları Başkanlığı tarafından organize edilen 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Buluşması’nda yaptığı konuşmadaki vurgular, bu buluşmadan sonra Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından düzenlenen “Türkiye’nin Kahraman Kadınları Programı”ndaki söylemleri, akşam Taksim’de sert müdahale ile engellenen feminist yürüyüş, sonraki iki günde bu yürüyüş üzerinden AKP mitinglerindeki söylemler, iktidarın toplumsal cinsiyet politikalarının kilit rolüne dair önemli göstergeler sunar. Bu bağlamda seçilen 48 saatlik süreci incelemek gerekirse ilk olarak Erdoğan’ın 8 Mart 2019 gününde AKP Kadın Kolları Başkanlığı tarafından organize edilen 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Buluşması’nda yaptığı konuşmaya odaklanmak gerekir.

Erdoğan’ın 8 Mart günü kadın kollarının düzenlediği buluşmadaki konuşmasında ilk dikkat çekecek ayrıntı, “Kadınlar Günü” temalı bir etkinlikte sıklıkla aile vurgusunun yapılmasıdır. Bu bağlamda Erdoğan, dini bir söylemle doğallaştırarak, aile üzerinden tanımladığı kadınlara seslenip üç çocuk vurgusunu yinelemiş ve çekirdek aile yapısını hedef alarak “güçlü” ve geniş ailelerin oluşturulmasında kadınlara görev biçmiştir;

“Unutmayın bizim dinimizde kadın çok önemli. Ne buyuruyor sevgili Peygamberimiz Aleyhisselam, ‘Cennet annelerin ayakları altındadır.’ diyor, babaların değil... Bazıları benim en az 3 çocuk tavsiyemi özel hayata müdahale gibi göstermek için çırpınıyor. Halbuki ben bu tavsiyemle hem en büyük gücümüz olan nüfusumuza sahip çıkıyor hem de aile yapımızı ayakta tutmanın mücadelesini veriyorum...Tek çocuklu, iki çocuklu mikro düzeye indirilmiş ve eğitim sürecinin bitmesiyle de tamamen dağılmış aile yapısı geleceğimiz için en büyük tehdittir.”¹⁶

Ülkenin geleceği için güçlü aile yapısının önemini vurgulayan Erdoğan, Öztan’ın vurguladığı gibi (2014: 180-181); piyasanın riskleri karşısında, neoliberal stratejiye uygun olarak, “genç nüfus sürekliliğinin teminatı” ve “sosyal hizmetlerin sağlayıcısı” normatif bir aile vizyonunu işaret etmiştir. Bunu yaparken de sosyal sorunları Batı’ya içkin kılarak popülist bir söylem kullanmıştır;

“Batı dünyası aile kurumunu yıktı. Şimdi toplumlarının temelleri çatırıyor. Dün aileyi değersiz hale getirdikleri için bugün bağımlılık, alkol, uyuşturucu gibi birçok sosyal sorunla etkili şekilde mücadele edemiyorlar. Ülke ve millet olarak bugüne kadar yaşadığımız onca badireyi sapa sağlam atlatabilmemizin en önemli sebeplerinden biri de aile yapımızın gücüdür. Bunun için aile yapımızı sarmaya yönelik saldırılar altındayız”.¹⁷

Son olarak Erdoğan’ın konuşmasında dikkat çeken diğer husus, neoliberal popülist politikaların inşa ettiği refah rejimi içerisinde “güçlü ve geniş aile yapısı”nın oluşumuna devlet tarafından maddi destek veren uygulamaları vurgulamasıdır;

“Aile sosyal destek programlarıyla, aile destek merkezleriyle, sosyal hizmet ve dayanışma merkezlerimizle, evlilik öncesi eğitim programlarıyla, aile eğitimi programlarıyla, aile danışmanlığıyla, çeyiz ve konut hesabı desteklerimizle vatandaşımızın yanındaız.”¹⁸

Dolayısıyla Erdoğan’ın konuşmasında yaptığı vurgular ve işaret ettiği politikalar, bir önceki bölümde ifade edildiği gibi, neoliberal yapının sürekliliğinin sağlanmasında sosyal politikalar ve hizmetlerin kurumsallaştığı kadının ev içi emeğini vurgulayan ve bu emeği neomuhafazakar söylemle kutsallaştıran, doğallaştıran söylemlerin göstergeleridir. Kandiyoti’nin (2016: 106) ifadesiyle, bu bağlamda “neoliberalizmin ideolojik merkezinin, “güçlü Türk ailesi’nin hayali ve kötülenmiş ‘öteki’si gibi davranan ‘Batı’yı suçlayan

bir muhafazakar söylemle neoliberal refah politikalarının eş zamanlı olarak konuşlandırılmasının paradoksu”na tanık olduğunu söylemek mümkündür. Benzer göstergeler Erdoğan’ın aynı gün Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 8 Mart Kadınlar Günü bağlamında düzenlediği “Türkiye’nin Kahraman Kadınları Programı”nda yaptığı konuşmada da mevcuttur.

Erdoğan’ın bu etkinlikteki konuşmasında yine kadınlar üzerinden yükselen “güçlü aile vurgusu” hakim olmuştur. “Mutlu kadın, uyumlu aile, müreffeh toplum” hedefi doğrultusunda çalışmalarını sürdüreceklerini vurgulayan Erdoğan, “aile merkezli kadın ve erkek açısından adil ve uyumlu bir toplum yapısını geleceğin teminatı olarak gördüğünü” ifade etmiş ve bu çerçevede iktidarın neoliberal strateji ile muhafazakar normları uyumlulaştırdığı politikaları yinelemiştir.¹⁹ Bunun yanında diğer konuşmadan farklı olarak Erdoğan’ın;

“Ağızlarından kadın haklarını düşürmeyenlerin, inançlarına uygun şekilde giyinmek, yaşamak isteyen kadınlara hayat hakkı tanınmaması karşısında sergiledikleri suskunluğu da bu tabloya ilave etmemiz gerekiyor. Kadını insandan bağımsız müstakil bir varlık olarak konumlandırma çabalarının vardığı yer işte burasıdır. Ne zaman ki 8 Mart’ı sadece belirli bir kesimin değil, tüm kadınların meselelerinin konuşulduğu bir tarih haline getirirsek işte o zaman gerçek kadınlar gününe dünyada kavuşmuş olacağız.”²⁰

ifadesiyle neoliberal popülizm bağlamında inşa edilen “biz-onlar” karşıtlığı, kadınlar arasında kurulan ikilik üzerinden (ezilen muhafazakar kadın- ezen seküler kadın) yeniden üretilmiştir. Bu doğrultuda kadın hareketini işaret eden Erdoğan’ın söylemindeki ikilik, iktidar ve muhalefet arasında kurulan sınıfsızlaştırılmış popülist karşıtlığa içkindir. Öte yandan, toplumsal cinsiyet rollerini reddeden feminist hareket iktidarın savunduğu muhafazakar değer ve normlara, bu değer ve normların da parçası olduğu neoliberal popülist politikaların inşa ettiği refah rejimini tehdit niteliği taşımaktadır. Bu doğrultuda artan cinsiyetçi, eşitsiz uygulamalara ve şiddete; kadının üreme, bakım ve ev işi görevleriyle salt aile üzerinden tanımlanmasına karşılık mücadele yürüten bu nedenle de “neomuhafazakar yönetimsellik tarafından artan düşmanlığın, damgalanmanın ve dışlanmanın nesnesi olan feminist hareket”, iktidar tarafından sıklıkla milletin birliğine ve din, kültür gibi manevi değerlerine saldıran “düşmanlar, teröristler, ya da gizli örgütlerin işbirlikçileri” olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Altunok, 2016). Bir sonraki etkinlikte bu söylem inşa edilen karşıtlığa eklenmiştir.

Erdoğan'ın bu iki konuşmasını izleyen akşam kadınlar 17 yıldır her 8 Mart'ta olduğu gibi Feminist Gece Yürüyüşü için Taksim'de toplanmak için örgütlenmiş, buna karşılık yürüyüş Valilik kararıyla engellenmiştir. On binlerce kadın bu kararı tanımayarak bir araya gelmiş ve bu doğrultuda polis, kadınlara biber gazı ve plastik mermiyle saldırarak ağır müdahalede bulunmuştur. Bu olayın ertesi günü iktidara yakın basın organları tarafından manşetlerde 8 Mart Yürüyüşü'nde kadınların ezanı protesto ettiği haberi yer almıştır.²¹ Kadın hareketinin yalanladığı ve tepki gösterdiđi²², daha sonra iktidar çevrelerine yakın bazı isimler tarafından da çarpıtıldığı itiraf edilen bu gerçek dışı haber bir süre boyunca Erdoğan tarafından miting meydanlarında sıklıkla dile getirilmiştir.

Örneğin Erdoğan 10 Mart 2019'da Adana'da yaptığı mitingde yürüyüşe katılan kadınları hedef alarak;

“CHP ve HDP'nin öncülüğünde bir grup güya kadınlar için Taksim'de bir araya geldi, ezana ıslıklarla terbiyesizlik ettiler. Bunların tek ittifakı ezan bayrak düşmanlığıdır. Emin olun bunlar hiç İstiklal Marşı'mızı okumamışlar. HDP kongrelerinde İstiklal Marşı'nı okuyor mu? Şimdi korka korka Türk Bayrağı asıyorlar. Daha önce asmıyorlardı. Sen anca FETÖ'cülere sığınır, tankların arasından gidersin. Hepsini kayıtlarda kaçacak yerin yok. Bu bayrağa, ezana tahammülü olmayanlarla karşı bir ittifakla seçime giriyoruz. Güya kadınlar günü için bir araya gelen bir grup Ezan-ı Muhammediyeye terbiyesizlik ettiler. Biz gönüller kazanmak için çalıştığımızı söylüyoruz. Onlar ise bayrağımıza ve ezanımıza saygısızlık yaparak istiklalimize istikbalimize saldırıyor. Bunların tek ittifakı ezan bayrak düşmanlığıdır. Bunlar hiç İstiklal Marşı'mızı okumamışlar. Bunlar kalpleriyle de zihinleriyle de bu vatana bağlı değiller. Ezana sahip çıkmayanlar bu ülkeye de sahip çıkmaz. Düşman kapımıza dayandığında 15 Temmuz'da darbecileri alkışladıkları gibi onları da alkışlarlar. Bu ülkede vatan, millet, bayrak, ezan düşmanı kim varsa hepsinin karşısında olmak bizim boynumuzun borcudur. 3-5 oy için onlara göz yumarsak ecdadımızın da çocuklarımızın da yüzüne bakamayız. 31 Mart'ta milletimiz bunlara hak ettiği dersi verecektir.”

ifadelerinde bulunmuştur.²³ Erdoğan'ın konuşmasındaki bu söylem, daha önce de vurgulandığı gibi, iktidar tarafından kadınlar arası vurgulanan ikilikte ötekileştirilen “seküler kadın” imgesinin neoliberal popülizm bağlamında inşa edilen “biz-onlar” karşıtlığı üzerinden muhalefete içkin kılındığına dair önemli bir göstergedir. Bu bağlamda “dini ve milli değerlere karşı, terörist, dış güçlerle ilişkili” feminist kadın tanımı üzerinden “ezan, bayrak karşıtı

gayri-millî muhalefet” tanımını yeniden üretilmiştir. Nitekim benzer tutum Erdoğan’ın 11 Mart 2019 tarihindeki miting konuşmasında da sürdürülmüş ve “Ezanımıza, bayrağımıza saygı göstermeyen hiç kimseye, kusura bakmasın, biz saygı da duymayız, fırsat da vermeyiz. Şehadetleri dinimizin temeli olan ezanlarımızın yurdumuzun üstünde ebediyen okunmasına kimse engel olamayacaktır. 8 Mart Kadınlar günü dediler, Taksim’e yürüdüler. Dert, seçim öncesi ülkeyi karıştırmak”²⁴ ifadesiyle feminist kadınlar kurgulanan iktidar-muhalefet karşıtlığında araçsallaştırılmıştır.

SONUÇ

AKP iktidarının toplumsal cinsiyet politikalarının “otoriter neoliberalizm” tanımını üzerinden okunduğu bu çalışmada, iktidara geldiği dönemden bugüne uyguladığı toplumsal cinsiyet politikalarının neoliberal hegemonya inşa sürecine paralel bir gelişimle bu hegemonyanın inşasına katkı sunarak şekillenmesi bağlamında süreklilik içerdiği savunulmuştur. Bu doğrultuda Türkiye’de otoriterleşmenin derinleşmesine paralel olarak toplumsal cinsiyet politikalarına karşı iktidarın 2013 sonrası tavrının, otoriter neoliberalizmin krize girmesi sonucu siyasal gücünü yeniden üretme çabasından ayrı düşünülemez öngörülmüştür.

Neoliberal ajandanın gerçekleşmesinde araçsallaştırılan toplumsal cinsiyet politikalarının gerek birikim rejiminin sürekliliğine gerek neoliberal popülist politikaların yeniden üretilmesine katkıda bulunduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet normlarıyla uyumlu bir piyasalaşmanın geliştiği dönemde kadınlar, 2001 sonrası yeni birikim rejimine ucuz emek gücü olarak dahil edilerek özel alandaki ikincil konumları kamusal alanda da yeniden üretilmiştir. Diğer yandan toplumsal cinsiyet normlarının doğallaştırıldığı bir neomuhafazakar söylem doğrultusunda neoliberal popülist politikaların inşa ettiği refah rejimi, kadınların ev içi emeğini sosyal politikaların kurumsallaştığı bir yapıya dönüştürmüştür. Bunun yanında neoliberal popülist politikaların bir unsuru olan; iktidar ve muhalefeti işaret eden sınıfsızlaştırılmış “biz” ve “onlar” karşıtlığı, neoliberal hegemonyanın krize girdiği 2015 sonrası süreçte otoriterleşmenin yoğunlaşmasıyla beraber aynı zamanda cinsiyetlendirilmiş; bu doğrultuda iktidarın kadınlara yönelik söylemlerinde yarattığı ikilik, neoliberal popülist çerçevede “yerli ve millî biz”e karşı “gayri-millî onlar” karşıtlığını kurarken önemli bir araç haline gelmiştir. Bu bağlamda altı çizilen iki unsur, neoliberal popülist politikaların gelişimine katkı sunmuştur. Çalışma boyunca bu çerçevede geliştirilen tartışma 48 saatlik bir örnek üzerinden incelenmiş ve bu doğrultuda çalışmada yola çıkılan düşünceleri destekleyici göstergelere dikkat çekilmiştir.

DİPNOTLAR

- 1 Hegemonya, “burjuva değer ve normlarının bağımlı sınıflar üzerindeki ideolojik hakimiyeti”ni tanımlayan bir kavramdır (Carnoy, 2013; Jessop, 2008). Bu çerçevede hegemonya, sınıfsal iktidarın salt zor ile değil; alt sınıfın, kendilerine karşıtlık içeren hakim sınıf çıkarlarını benimseyerek ve içselleştirerek yeniden üretilmesidir. Gramsci, bu anlamda hegemonyayı, devletin tahakkümünün bir karşıtlığı olarak kurgulamamış; aksine hegemonyanın bir “tahakküm uğrağı” oluşturduğunu savunmuştur. Bir başka deyişle, sınıfsal iktidarın sürekliliğinin sağlanmasında hegemonya önemli bir stratejidir. Diğer yandan bu strateji, devletin tahakkümünden ayrıksı değildir. Bu bağlamda Gramsci’nin analizinde rıza ve zor diyalektik bir ilişki içerisindedir.
- 2 Devlet yapısının, kurumlarının ve toplumsalın yeni ekonomik yapı doğrultusunda yeniden inşa edilmesini ifade eden neoliberalizm; sermaye lehine denge oluşturan, Keynesyen döneme karşıt dönüşen fayda-zarar analizi doğrultusunda piyasa mantığıyla işleyen devlet formunu ve bu yapıya uygun kurumları, otoriter yasal düzenlemeleri ve pratiklerini öngörür (Gamble, 1988).
- 3 “Parti Programı”, Erişim Tarihi 24 Aralık 2021 <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>, 24 Aralık 2021.
- 4 (28 Temmuz 2014), “Arınç: Kadın herkesin içinde kahkaha atmayacak!”, Evrensel. Erişim Tarihi 15 Kasım 2021 <https://www.evrensel.net/haber/89054/arinc-kadin-herkesin-icinde-kahkaha-atmayacak>
- 5 “Firmalar (zellikle otomotiv, savunma ve metal sanayinde) esnek birikime doğru yapısal bir dönüşüm geçirmiş ve iş mevzuatı da bu yönde değiştirilmiştir” (Gökten, 2021).
- 6 Türkiye’de üretim tesislerinin yaklaşık yüzde 90’ının ve ticaret, hizmet sektörlerinde yer alan işyerlerinin çalışan sayılarının yasadaki orandan düşük olduğu (zden, 2018: 30), göz önünde tutulduğunda yeni yasanın Türkiye’de işçi sınıfı içerisinde büyük bir çoğunluğun güvenceli istihdam koşullarından uzaklaştırıldığını söylemek mümkündür.
- 7 “nk pek çok kadın, onlara yüklenmiş olan ev işi ve yükleri nedeniyle ücretli işe ancak kısıtlı zaman ayırabiliyorlar. Yoksulluk ve işsizlik, her türlü olumsuz koşula rağmen kadınları buldukları işte çalışmaya mecbur ediyor” (Yaman ztrk, Dedeoğlu, 2010).

- 8 Bu bağlamda, özel alandaki hiyerarşi yıkılmadıkça kadınların kamusal alana dahil olması eril tahakkümün parçalanmasında yeterli olmayacaktır. Öte yandan bu süreç özel alandaki hiyerarşinin kamusal tartışmaya dahil olmasının yanında kamusal alanın yeniden inşasını da gerektirir. Acar-Savran’ın ifadesiyle (2019: 157) bu dönüşüm “salt dar anlamda ‘kamusallığın’ değil, toplumun çeşitli düzeylerinin yapısal dönüşümü”nü vurgular. Bir başka deyişle, özel alanda toplumsal cinsiyet normlarının kadınlara ve erkeklere biçtiği rollerin dönüşümü aynı zamanda ekonomik yapının örgütlediği toplumsal iş bölümünün dönüşümünü gerektirir.
- 9 Taşeronluk sistemi “bir işletmedeki iş sürecinin olabildiğince çok parçasının işletme dışına çıkarılması ve işin, ana işverene bağlı olan işçiler yerine, çeşitli alt işverenlere bağlı işçiler tarafından gerçekleştirilmesi”ni tanımlamaktadır (Mütevellioglu, Işık, 2009: 184).
- 10 TÜİK verilerine göre Kasım 2019 itibariyle kayıt dışı çalışan kadın işçi oranı yüzde 41,3’tür. Bu oran, pandemi döneminde kayıt dışı kadın istihdamının daha çok kırılğan hale gelmesiyle Kasım 2020’de yüzde 35,5’e gerilemiştir (DİSK-AR Raporu, 2021:6).
- 11 “Türkiye’nin refah rejimi, refah hizmetlerinin karşılanması açısından merkeze aileyi alıyor ve ailenin içinde de yükü ‘eş ve anne’ olarak nitelendirilen kadınlara yıkıyor” (Özar, 2018).
- 12 Buğra’ya göre (2017: 66), “ekonomik açıdan liberal, sosyal açıdan muhafazakar AKP hükümetinin yürürlüğe soktuğu mevcut sosyal bakım ve yardım mekanizmaları, toplumsal dayanışmanın temel yörüngesi olarak aileye yönelik güçlü bir vurgu ve İslami hayırseverlik geleneklerine ısrarlı göndermeler barındırır”.
- 13 “Parti Programı”, Erişim Tarihi 24 Aralık 2021 <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>, 24 Aralık 2021.
- 14 Özkazanç’a göre (2022a; 2022b), özgül farklılıklarına karşın cinsiyet politikaları bağlamında Türkiye’de 2019 sonrası yaşanan süreç, Avrupa’da 2010 sonrası gelişen “Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareket”ten (anti-gender) azade düşünülemez.
- 15 (8 Mart 2019), “Kadınlar, polis ablukasına rağmen Gece Yürüyüşü için Taksim’e çıktı” Evrensel. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.>

evrensel.net/haber/375261/kadinlar-polis-ablukasina-ragmen-gece-yuruyusu-icin-taksime-cikti

16 (8 Mart 2019), “Başkan Recep Tayyip Erdoğan’dan 8 Mart Dñya Kadınlar Gñnñ programında önemli açıklamalar”, Takvim. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.takvim.com.tr/guncel/2019/03/08/son-dakika-baskan-recep-tayyip-erdogandan-8-mart-dunya-kadinlar-gunu-programinda-onemli-aciklamalar>

17 A.e.

18 A.e.

19 (8 Mart 2019), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Vicdanları nasır tutmuş bir dñyanın 8 Mart Dñya Kadınlar Gñnñ’nñ kutlaması riyakarlıktır”, aa. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-vicdanlari-nasir-tutmus-bir-dunyanin-8-mart-dunya-kadinlar-gununu-kutlamasi-riyakarliktir/1758494>

20 A.e.

21 (11 Mart 2019), “Tñm yönleriyle ‘Taksim’de ezanı protesto ettiler’ çarpıtması” Evrensel. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.evrensel.net/haber/375377/tum-yonleriyle-taksimde-ezani-protesto-ettiler-carpitmasi>

22 (10 Mart 2019), “8 Mart Gece Yürüyüşü çağrıcılarından ‘ezan’ yanıtı: Çarpıtma” Evrensel. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.evrensel.net/haber/375357/8-mart-gece-yuruyusu-cagricilarindan-ezan-yaniti-carpıtma>

23 (10 Mart 2019), “Erdoğan: 8 Mart Kadınlar Gñnñ’nde ezana ıslıklarla terbiyesizlik ettiler” Birgñn. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.birgun.net/haber/erdogan-8-mart-kadinlar-gunu-nde-ezana-islıklarla-terbiyesizlik-ettiler-249542>

24 (11 Mart 2019), “Erdoğan ‘ezan’ çarpıtmasını sürdürüyor: Dertleri ùlkeyi karıştırmak” Evrensel. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.evrensel.net/haber/375413/erdogan-ezan-carpitmasi-surduruyor-dertleri-ulkeyi-karistirmek>

KAYNAKÇA

Acar-Savran, G. (2019), *Beden, Emek, Tarih* (Ankara: Dipnot).

Altunok, G. (2016), “Neo-conservatism, Sovereign Power and Bio-power: Female Subjectivity in Contemporary Turkey” *Research and Policy on Turkey* (Volume: 1, Issue.2) 132-146.

Akça, İ. (2014), “Gezi ve Siyasal İktidar Üzerinde Etkileri: Yaygın Hegemonyadan Sınırlı Hegemonyaya” Abat, Engin vd (Der.), *Bizim Bir Haziranımız* (İstanbul: Patika Kitap): 127-147.

Akça, İ. (2018), “1980 Sonrası Türkiye’de Hegemonya Projeleri ve Otoriterizmin Değişen Biçimleri” Akça, İsmet/Bekmen, Ahmet/Özden, Barış Alp (Der.), “Yeni Türkiye”ye Varan Yol (Çev. Kemal Deniz) (İstanbul: İletişim): 27-67.

Akçay, Ü. (2019), “Türkiye’de Neoliberal Popülizm, Otoriterleşme ve Kriz” *Toplum ve Bilim* (Sayı.147) 46-71.

100

Altınörs, G./Akçay, Ü. (2022), “Authoritarian neoliberalism, crisis, and consolidation: the political economy of regime change in Turkey” *Globalizations* (DOI: 10.1080/14747731 .2021.2025290).

Arat, Y. (2021), “Democratic Backsliding and the Instrumentalization of Women’s Rights in Turkey” *Politics and Gender* (Volume: 18, Issue.2) 1-31.

Bedirhanoğlu, P./Galip L. Yalman (2010), “State, class and the discourse: reflections on the neoliberal transformation in Turkey” Saad-Filfo, Alfredo/Yalman, Galip L. (Ed.), *Economic Transitions to Neoliberalism in Middle-income Countries* (London: Routledge): 107-127.

Bedirhanoğlu, P. (2019), “Finansallaşma, Yeni Sınıfsal Çelişkiler ve Devletin Dönüşümü” *Çalışma ve Toplum* (Sayı.60) 371-388.

Bedirhanoğlu, P. (2020), “Social Constitution of the AKP’s Strong State through Financialization: State in Crisis, or Crisis State?” Bedirhanoğlu, Pınar et. al. (Ed.), *Turkey’s New State In The Making* (London: Zed Books): 23-40.

- Bedirhanoglu, P. (2021), “Kapitalizmin finansallaşması, AKP’nin kriz devleti ve T1rkiye’de modern demokratik devlet yapısının oz1l1ř1” Toplum ve Bilim (Sayı. 155) 187-212.
- Bekmen, A. (2018), “Neoliberal D1nemde T1rkiye’de Devlet ve Sermaye” Akça, İsmet/Bekmen, Ahmet/1zden, Barış Alp (Der.), “Yeni T1rkiye”ye Varan Yol (ev. Kemal Deniz) (İstanbul: İletifim): 69-102.
- Benlisoy, F. (16 Temmuz 2017), “Plebisiter Bonapartizmin sınıfla yaklaşan imtihanı” Evrensel. Erişim Tarihi 10 Nisan 2021 <https://www.evrensel.net/haber/326483/plebisiter-bonapartizmin-sinifla-yaklasan-imtihani>
- Benlisoy, F. (28 Kasım 2020), “İşçilerin 1n1n1 açmak” Başlangıç. Erişim Tarihi 7 Nisan 2021 <https://baslangicdergi.org/iscilerin-onunu-acmak/>
- Bozkurt-G1ngen, S. (2018), “Labour and Authoritarian Neoliberalism: Changes and Continuities Under the AKP Governments in Turkey” South European Society and Politics (Volume:23, Issue.2) 219-238.
- Buğra, A. (2017), “T1rkiye’nin Değişen Refah Rejimi: Neoliberalizm, K1lt1rel Muhafazakarlık ve Yeniden Tanımlanan Toplumsal Dayanışma” Bayraktar, Ulaş (ev.), Dedeoğlu, Saniye/Elveren, Adem Yavuz (Der.), T1rkiye’de Refah Devleti ve Kadın (İstanbul: İletifim, 2. Baskı): 47-69.
- Carnoy, M. (2013), “Gramsci ve Devlet” Devlet ve Siyaset Teorisi (ev. Aykut 1rk1p, Sintel Coşar, Mehmet Yetiş) (Ankara: Dipnot): 91-117.
- ulha Zabcı, F. (2013), “Bağımlılığın İselleştirilmesinde AKP ve D1nya Bankası” Uzgel, İlhan/Duru, B1lent (Der.), “AKP Kitabı” (Ankara: Phoenix, 3. Baskı): 139-150.
- Dedeoğlu, S. (2017), “T1rkiye’de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı” Dedeoğlu, Saniye/Elveren, Adem Yavuz (Der.), T1rkiye’de Refah Devleti ve Kadın (İstanbul: İletifim, 2. Baskı): 211-229.
- Doğan, M. G1rkem (2018), “1rg1tl1 İşçi Hareketinin Sindirilmesi” Akça, İsmet/Bekmen, Ahmet/1zden, Barış Alp (Der.), “Yeni T1rkiye”ye Varan Yol (ev. Kemal Deniz) (İstanbul: İletifim): 261-278.
- Erg1neş, N. (2015), “Kadın İstihdamı Evet Ama Nasıl?” T1rk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve G1venlik Dergisi (Sayı: 56) 30-36.

- Fraser, N. (2013), “Feminism, Capitalism, and the Cunning of History” *Fortunes of Feminism* (London, Verso): 209-226.
- Gamble, A. (1988), *The Free Economy and the Strong State* (London: Macmillan Education).
- Gökten, K. (2021), “Turkey’s Labour Markets Under Neoliberalism: An Overview” Şahin, Çağatay Edgücan/Erol, Mehmet Erman (Ed.), *The Condition Of The Working Class in Turkey* (London: Pluto Press): 38-54.
- Gramsci, A. (2000), “Hegemonya, Güç İlişkileri, Tarihsel Blok” Forgacs, David (Der.), *Gramsci Kitabı* (Çev. İbrahim Yıldız) (Ankara: Dipnot): 229-270.
- Güngen, Ali R. (2021), *Borçlandırma Siyaseti* (İstanbul: İletişim).
- Hall, S. (1999), “Muhteşem Sağa Dönüş Şovu” *Mürekkep* (Çev. A. M. Aytaç) (Sayı: 13) 127-143.
- Jessop, B. (2008), “Son Dönem Kapitalist Devlet Teorileri” *Devlet Teorisi, Kapitalist Devleti Yerine Oturtmak* (Çev. Ahmet Özcan) (Ankara: Epos): 41-72.
- Kandiyoti, D. (2016), “Locating the politics of gender: Patriarchy, neo-liberal governance and violence in Turkey” *Research and Policy on Turkey* (Volume: 1, Issue.2) 103-118.
- Karaçimen, E. (2015), “Tüketici Kredisinin Ekonomi-Politiği: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme” *Praksis* (Sayı: 38) 71-97.
- Kıvılcım, Z. (2018), “Gendering the State of Emergency Regime in Turkey” Kian, Azadeh/ Türkmen Buket (Ed.), *Les Chaiers du Centre d’Enseignement, d’Education, de Documentation et de Recherches pour les Etudes Feministes* (CEDREF) 94-109.
- Oğuz, Ş. (2016), “Yeni Türkiye’nin Siyasal Rejimi” Tören, Tolga/Kutun, Melahat (Der.), *Yeni Türkiye’de Kapitalizm, Devlet ve Sınıflar* (İstanbul: SAV): 81-127.
- Öngel, F. Serkan (2018), “Esnek ve Muhafazakar: Bir Sanayi Şehrinde İşçi Sınıfı Oluşumu” Akça, İsmet/Bekmen, Ahmet/Özden, Barış Alp (Der.),

“Yeni Türkiye”ye Varan Yol (Çev. Kemal Deniz) (İstanbul: İletişim): 279-299.

Özar, Ş. (2018), “40 Yıl Önce 40 Yıl Sonra Türkiye’de Kadın Emegi” Bianet. Erişim Tarihi 7 Temmuz 2022 <https://m.bianet.org/biamag/kadin/195069-40-yil-once-40-yil-sonra-turkiye-de-kadin-emegi>

Özden, Barış A. (2018), “Refah Rejiminin ve Siyasetinin Dönüşümü: Neoliberalizm İle Popülizmin Başarılı Bir Şekilde Örtüşmesi” Akça, İsmet/Bekmen, Ahmet/Özden, Barış Alp (Der.), “Yeni Türkiye”ye Varan Yol (Çev. Kemal Deniz) (İstanbul: İletişim): 219-241.

Özkazanç, A. (2015), “AKP ve ‘Biz Feministler’” Feminist Politika (Sayı.26).

Özkazanç, A. (3 Şubat 2020), “Gender and authoritarian populism in Turkey: the two phases of AKP rule” openDemocracy. Erişim Tarihi 22 Aralık 2021 <https://www.opendemocracy.net/en/rethinking-populism/gender-and-authoritarian-populism-turkey-two-phases-akp-rule/>

Özkazanç, A. (9 Nisan 2022a), “Otoriter Sağ Popülizmin Yükselişi ve Küresel Kadın Hareketi” kısıdalga. Erişim Tarihi 10 Mayıs 2022 https://kisadalga.net/yazar/otoriter-sag-populizmin-yukselisi-ve-kuresel-kadin-hareketi_27536

Özkazanç, A. (16 Nisan 2022b), “Türkiye’de karşı-hareketin gelişimi” kısıdalga. Erişim Tarihi 10 Mayıs 2022 https://kisadalga.net/yazar/turkiyede-karsi-hareketin-gelisimi_28059

Öztan, E. (2014), “Türkiye’de ailecilik, biyosiyaset ve toplumsal cinsiyet rejimi” Toplum ve Bilim (Sayı.130) 176-188.

Öztan, E. (2018), “Neoliberalizmin Ev Hali: Türkiye’de Aile, Cinsellik ve Toplumsal Cinsiyet” Akça, İsmet/Bekmen, Ahmet/Özden, Barış Alp (Der.), “Yeni Türkiye”ye Varan Yol (Çev. Kemal Deniz) (İstanbul: İletişim): 243-260.

Öztan, E. (2021), “Ailelere musallat olan otoriter siyaset ve AKP aileciliğinin çıkmazları” Birikim (Sayı.387-388) 21-30.

Özgün, Y. (2021), “Anti-feminizm olarak muhafazakar aile söylemi” Birikim (Sayı.387-388) 31-39.

- Özmen-Yılmaz, D. (2021), “Between Neoliberalism and Conservatism: Recent Developments and New Agendas in Female Labour Policies in Turkey” Şahin, Çağatay Edgücan/Erol, Mehmet Erman (Ed.), *The Condition Of The Working Class in Turkey* (London: Pluto Press): 99-115.
- Tansel, Cemal B. (2018), “Authoritarian Neoliberalism and Democratic Backsliding in Turkey: Beyond the Narratives of Progress” *South European Society and Politics* (Volume: 23, Issue.2): 197-217.
- Toksöz, G. (2017), “Neoliberal Piyasa, Özel ve Kamusal Patriarka Çıkmazında Kadın Emeği” Dedeoğlu, Saniye/Elveren, Adem Yavuz (Der.), *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın* (İstanbul: İletişim, 2. Baskı): 103-126.
- Yaman-Öztürk, M./Ercan, F. (2009), “1979 Krizinden 2001 Krizine Türkiye’de Sermaye Birikim Süreci ve Yaşanan Dönüşümler” *Praksis* (Sayı. 19) 55-93.
- Yaman Öztürk, M. (2010), “Ücretli İş ve Ücretsiz Bakım Hizmeti Ekseninde Kadın Emeği: 1980’lerden 2000’lere” Dedeoğlu, Saniye/Yaman Öztürk, Melda (Der.), *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği* (İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları): 25-79.
- Yaman Öztürk, M./Dedeoğlu, S. (2010), “Giriş: Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği” Dedeoğlu, Saniye/Yaman Öztürk, Melda (Der.), *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği* (İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları): 9-24.
- Yıldırım, D. (2013), “AKP ve Neoliberal Popülizm” Uzgel, İlhan/Duru, Bülent (Der.), *AKP Kitabı* (Ankara: Phoenix, 3. Baskı): 66-107.
- “Parti Programı”, Erişim Tarihi 24 Aralık 2021 <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/>, 24 Aralık 2021.
- (Mart 2021) “Covid-19 Döneminde Kadın İşgücünün Durumu”, DİSK-AR. Erişim Tarihi 6 Temmuz 2022 <http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2021/03/8-MART-2021-Kad%C4%B1n-%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BCn-Durumu-Raporu.pdf>
- (28 Temmuz 2014) “Arınc: Kadın herkesin içinde kakhaha atmayacak!”, Evrensel. Erişim Tarihi 15 Kasım 2021 <https://www.evrensel.net/haber/89054/arinc-kadin-herkesin-icinde-kakhaha-atmayacak>

(8 Mart 2019), “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Vicdanları nasır tutmuş bir dünyanın 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nü kutlaması riyakarlıktır”, aa. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-vicdanlari-nasir-tutmus-bir-dunyanin-8-mart-dunya-kadinlar-gununu-kutlamasi-riyakarliktir/1758494>

(8 Mart 2019), “Başkan Recep Tayyip Erdoğan’dan 8 Mart Dünya Kadınlar Günü programında önemli açıklamalar”, Takvim. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.takvim.com.tr/guncel/2019/03/08/son-dakika-baskan-recep-tayyip-erdogandan-8-mart-dunya-kadinlar-gunu-programinda-onemli-aciklamalar>

(8 Mart 2019), “Kadınlar, polis ablukasına rağmen Gece Yürüyüşü için Taksim’e çıktı” Evrensel. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.evrensel.net/haber/375261/kadinlar-polis-ablukasina-ragmen-gece-yuruyusu-icin-taksime-cikti>

(10 Mart 2019), “Erdoğan: 8 Mart Kadınlar Günü’nde ezana ıslıklarla terbiyesizlik ettiler” Birgün. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.birgun.net/haber/erdogan-8-mart-kadinlar-gunu-nde-ezana-isliklarla-terbiyesizlik-ettiler-249542>

(10 Mart 2019), “8 Mart Gece Yürüyüşü çağrıcılarından ‘ezan’ yanıtı: Çarpıtma” Evrensel. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.evrensel.net/haber/375357/8-mart-gece-yuruyusu-cagricilarindan-ezan-yaniti-carpitma>

(11 Mart 2019), “Erdoğan ‘ezan’ çarpıtmasını sürdürüyor: Dertleri ülkeyi karıştırmak” Evrensel. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.evrensel.net/haber/375413/erdogan-ezan-carpitmasini-surduruyor-dertleri-ulkeyi-karistirmek>

(11 Mart 2019), “Tüm yönleriyle ‘Taksim’de ezanı protesto ettiler’ çarpıtması” Evrensel. Erişim Tarihi 26 Aralık 2021 <https://www.evrensel.net/haber/375377/tum-yonleriyle-taksimde-ezani-protesto-ettiler-carpitmasi>

EĞİTİM BİLİM TOPLUM DERGİSİ
YAZI BİÇİMİ*

JOURNAL OF EDUCATION SCIENCE SOCIETY
FONT STYLE*

A)Yollamalar, Kaynakça ve Dipnotu

A)References, Bibliography and Footnotes

1.Metin içinde yapılacak yollamaIar ayraç içinde (Yazar,kaynağın yayımlandığı yıl, sayfa numarası sırasıyla) gösterilecektir. Kaynakça da bu yolIama sistemine göre düzenlenecektir. Aşağıda farklı nitelikte kaynakların metin içinde ve kaynakçadaki yazılış biçimleri gösterilmektedir:

1.The references which will be made in a text should be shown in parenthesis (The author, the year when the reference was published: page numbers, respectively). The bibliography should be organised according to this referencing system. The different forms of references from different resources in a text and bibliography are as follows:

106

a)Tek yazarlı kitaplar ve makaleler

a)Books and articles with a single author

Kaynakçada: Tilly, C. (2001), Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu (Ankara:İmge Yayınları,1. Baskı) (Çev.K.Emiroğlu).

In the bibliography: Tilly. C. (2001), Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu (Ankara: İmge Publications, 1st Edition) (Trans. K.Emiroğlu)

Metin içinde yollamada:... (Tilly,2001:120).

Reference in the text: ...(Tilly, 2001:120).

Kaynakçada: Robinson, William I. (2001), "Social Theory and Globalization: The rise of a transnational state" Theory and Society 30:157-200.

In the bibliography: Robinson, William I. (2001). "Social Theory and Globalization: The rise of a translational state" Theory and Society 30:157-200.

Metin içindeki yollamada: ...(Robinson, 2001:170).

Reference in the text: ...(Robinson, 2001:170).

b)İki yazarlı kitaplar ve makaleler

b)Books and articles with two authors

Kaynakçada: Hirst, Paul/Thomson,Grahame (2000), Küreselleşme Sorgulanıyor (Ankara:Dost Kitabevi) (Çev.Ç.Erdem E.Yücel).

In the bibliography: Hirst, Paul/Thomson, Grahame (2000) Küreselleşme Sorgulanıyor (Ankara: Dost Bookstore) (Trans.Ç.Erdem E. Yücel).

Metin içindeki yollamada:...(Hirst/Thomson, 2000:80).

Reference in the text: ...(Hirst/Thomson, 2000:80).

Kaynakçada: Robinson, William I./Harris, Jerry (2000), "Towards A Global Ruling Class? Globalization and the Transnational Capitalist Class", Science and Society (Cilt:64,Sayı.1) 11-54.

In the bibliography: Robinson, William I./Harris, Jerry (2000), "Towards A Global Ruling Class? Globalization and the Transnational Capitalist Class", Science and Society (Volume:64, Issue.1) 11-54.

Metin içindeki yollamada:...(Robinson/Harris,2000:40).

Reference in the text: ...(Robinson/Harris.2000:40).

c)İkiden çok yazarlı kitaplar ve makaleler

c)Books and articles with more than two authors

Kaynakçada: Heitmeyer,Wilhelm/Müller,Joachim/Schröder,Helmut (1997),Verlockender Fundamentalismus (Frankfurt:Suhrkamp Verlag).

In the bibliography: Heitmeyer, Wilhelm/Müller,Joachim/Schröder, Helmut (1997), Verlockender Fundamentalismus (Frankfurt: Suhrkamp Verlag).

Metin içindeki yollamada:...(Heitmeyer vd.,1997:171).

Reference in the text: ...(Heitmeyer et all.,1997:171).

d)Derleme yayınlarında yer alan makaleler

d)Articles in the collections

Kaynakçada: Boratav, Korkut (2000), "Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?" Tonak, E. Ahmet (Der.), Küreselleşme (Ankara:İmge Yay.):15- 25.

In the bibliography: Boratav, Korkut (2000), "Emperyalizm mi? Küreselleşme mi?" Tonak, E. Ahmet (Col.) Küreselleşme (Ankara: İmge Publications.): 15-25.

Metin içindeki yollamada: ...(Boratav,2000:21).

Reference in the text: ...(Boratav, 2000:21).

e)Yazarsız yayınlar ya da diğer kaynaklar

e)Publications without authors or others

Kaynakçada: DİE (1996), İstatistik Göstergeler 1923-1995, (Ankara).
Metin içindeki yollamada: ...(DİE,1996:141).

In the bibliography: DİE (1996), İstatistik Göstergeler 1923-1995, (Ankara). In the text:...(DİE, 1996:141).

f)Bunların dışında adı uzun resmi yayınlara ya da mevzuata metin içinde yapılacak referanslarda kısaltmalar kullanılmalıdır. Örneğin Yüksek Öğretim Kanunu (YÖK), Millî Eğitim Temel Kanunu (METK) gibi.

f)In case of references to publications with very long names or to the legislation within the text, abbreviations should be used. For example, Yüksek Öğretim Kanunu (YÖK), Milli Eğitim Temel Kanunu (METK), etc.

2)Yollamalar dışındaki açıklamalar için dipnotu kullanılmalıdır. Ancak, sayfa düzeninde yarattığı sorunlar dolayısıyla dipnotu olabildiğince az kullanılmalı ve yazının sonuna eklenmelidir.

2)For extra explanations other than references, footnotes should be used. However, due to the problems that footnotes create in the page order, they should be used as minimum as possible and should be added to the end of the text.

B)Yazının yazılacağı bilgisayar programları, Font ve Harf Büyüklükleri

B) Computer programmes to be used for writing the text, Font and Character Sizes

1) Yazı PC’de hazırlandıysa “Word for Windows” un değişik versiyonlarında (2.0-7.0), Apple Macintosh’ta hazırlandıysa Microsoft Word’un değişik versiyonlarında (4.0- 5.1) “save” edilmiş bir diskette ve aynı zamanda 3 nüsha A4 boyutunda bilgisayar çıktısı olarak verilmelidir.

1) If the text is written on a PC, it should be submitted with different versions of “Word for Windows” (2.0-7.0) or if prepared in Apple Macintosh, it should be submitted with different versions of Microsoft Word (4.0-5.1) as saved in a diskette and as 3 hardcopies in A4 size.

2) Yazının ana bölümlerinde 12 punto, dipnotu, özet kaynakça, tablo gibi bölümlerinde ise 10 punto harf büyüklüğünün ve Times New Roman karakterinin kullanılması gerekmektedir.

2) In the main part of the text, the font size should be 12. However, in the abstract, bibliography or in tables, the font size should be 10. The typesetting should be Times New Roman.

3) Yazıda 800-1000 karakteri aşmayacak hem Türkçe hem İngilizce özet yer almalıdır.

3) There should be an abstract both in Turkish and English languages which will not exceed 800-1000 characters.

4) Orta başlık yazı alanının ortasında, yan başlık yazı alanının sol kenarında, girintisiz, kalın ve paragraf başlığı satırbaşından itibaren yazılır. Orta ve yan başlıklarda kelimelerin tamamı büyük harfle başlar, paragraf başlıklarında sadece ilk kelime büyük harfle başlar ve metin devamında gelir. Başlıklarda numaralandırma ve harflendirme yapılmamalıdır.

4) Mid-title should be written in the centre/middle of the writing space, side title should be written on the left side of the writing space, in unindented and bold, and the paragraph title should be indented. All of the words in mid and side titles should be written in capital, the first word should be started with capital letter in the paragraph titles and the text continues in this way. No numbers or letters should be used in the titles.

C) Yayımlanma Koşulları

C) Conditions of Being Published

1) Dergiye gönderilecek yazılar başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Eğitim Bilim Toplum Dergisi yayımlanan yazıların bütün yayın haklarına sahiptir.

1) The articles to be sent to the journal should not be published in other journals or not be sent in order to be published. Journal of Education Science Society has all rights of publishing the articles published.

2) Bir yazının dergide yayımlanması Hakem Kurulu'nun konu alanı ile ilgili üyelerinden ya da Yayın Kurulu'nun yeniden belirleyeceği ilgili bilimcilerden en az üç hakeme yollanıp çoğunluğunun olumlu kararı ile yayınlanır.

2) The article is sent to at least three referees from the scientists determined by the relevant members of the editorial board of referees or the publishing board and the majority and the article is published in the Journal with the majority verdict.

3) Hakem Kurulu tarafından önerilen değişiklikler benimsenmezse, yazı yazar(lar)ı tarafından geri çekilebilir. Ayrıca, böyle durumda Yayın Kurulu yazıyı geri çekme ya da başka hakeme göndermek konusunda tam yetkilidir.

3) The article may be withdrawn by the author in case the changes recommended by the editorial board of referees are not adopted. Furthermore, the publishing board is fully authorized to withdraw the article or send it to another arbitrator.

4) Derginin hakemli bölümünde yer alacak makaleler hakem önerilerine uyularak düzeltilmek zorundadır. Düzeltme yapılmayan yazılar hakemli bölümden çekilmiş sayılır.

4) The articles to be published in the refereed part of the Journal should be corrected in compliance with the referee recommendations. The articles which are not corrected are considered to be withdrawn from the refereed part.

5) Hakemli yazılarda bilimsel anlatımın gerektirdiği öğelere ve ölçütlere uyulur. Bunun dışında kaldığı düşünülen yazılar hakemsiz bölümde (TARTIŞMA) değerlendirilir.

5) It is required to comply with the elements and criteria for the scientific expression. The articles which are considered to not meet this condition are evaluated in the non-refereed part (DEBATE).

6) TARTIŞMA yazıları

6) DEBATE articles

a-Yaklaşık 5 sayfayı geçemez,

a-It cannot exceed approximately 5 pages.

b-Yayın Kurulu'nun incelemesinden geçerek yayımlanır,

b-It is published after being reviewed by the Publishing Board.

c-Yazıda yer alan/alacak iddiaları açıklayan/destekleyen belgelerin bibliyografik kimlikleri Kaynakça'da ya da Dipnotlar bölümünde mutlaka belirtilir. Ya da belgenin aslı/fotokopisi konulur.

c-Bibliographic identities of the documents explaining/supporting the claims which are/are to be in the article should be definitely stated in the Bibliography or Endnotes or the original/photocopy of the document is submitted.

7)(1) ay içerisinde Yayın Kurulu ile herhangi bir şekilde iletişim kurmayan ve bu süre içerisinde Hakem Değerlendirme Raporu göndermeyen hakemlerin değerlendirmeleri dikkate alınmaz ve anılan yazı için yeni hakem belirlenir.

7)The evaluations of the referees, which do not make contact with the Publishing Board and not send Referee Evaluation Report within (1) month, are not taken into consideration. Thus, a new referee is determined for the mentioned article.

8)Düzeltilmesi için yazar(lar)ına gönderilen makaleler (1) ay içerisinde hakemlerin değerlendirmelerine uyularak düzeltilir ve EĞİTİM BİLİM TOPLUM DERGİSİ Yayın Kurulu'na ulaştırılır.

8)The articles which are sent to their authors for correction should be corrected according to the evaluations of the referees within (1) month and should be delivered to the Publishing Board of The JOURNAL OF EDUCATION SCIENCE SOCIETY.

9)Yazarlar ile yazının Hakem Kurulu arasındaki ilişki Yayın Kurulu tarafından sağlanır.

9)The correspondence between the authors and the editorial board of referees is ensured by the Publishing Board.

10) Yazılardaki tüm değişiklikler yazarları tarafından yapılır.

10) All of the changes in the articles should be made by their authors.

11) Hakem Kurulu'ndan geçen ve son biçimi verilen yazılar üzerinde değişiklikler yapılamaz. Her ne nedenle olursa olsun yazısını yayımlamaktan vazgeçen bir yazar, yazısını başvurudan sonra en çok 15 gün içerisinde yazısını geri çekebilir.

11) No change is made on the articles which are accepted and finalised by the Editorial Board of Referees. The author who waives to publish his article for any reason may withdraw his article within 15 days at maximum after the application.

12) Yazıların 7000 sözcüğü aşmaması önerilir.

12) It is recommended that the articles do not exceed 7000 words.

13) Yazının yayımlanması durumunda beş adet dergi yazar(lar)a gönderilir.

13)5 copies of the Journal will be sent to the author(s) in case the article is published.

* Web sayfamızda yayınlanmaktadır.

*It is published on our Website.

* Yayın Yönetim Yeri / Editorial Office

Cinnah Cad. Willy Brandt Sokak No: 13

06680 Çankaya / ANKARA

Tel : +90.312 439 01 14 (pbx)

Fax / Belgegeçer : +90.312 439 01 18

Web : <http://www.egitimbilimtoplum.com.tr>

E-mail : bilgi@egitimbilimtoplum.com.tr